

Evaluering av handlingsplanen

Trygghet, mangfold, åpenhet

Sluttrapport, del 2

Rapport 2021 - 7

Proba-rapport nr. 2021 - 7, Prosjekt nr. 19088

ISSN: 1891-8093

KMV/TT, HSS 310321

--

Evaluering av handlingsplanen

Trygghet, mangfold, åpenhet

Sluttrapport, del 2

Utarbeidet for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Forord

Denne rapporten utgjør siste del av evalueringen av handlingsplanen *Trygghet, mangfold, åpenhet*. Oppdraget er utført på vegne av Bufdir, og vi takker for at vi har fått muligheten til å arbeide med dette spennende prosjektet.

Vi vil gjerne takke alle som har stilt opp til intervjuer og bidratt med grunnlagsmateriale til evalueringen. Det har vært hyggelig, interessant og lærerikt å snakke med dere. Vi vil også takke Bufdir og vår kontaktperson Nora Mehsen for et svært godt samarbeid, og for gode innspill underveis i evalueringen.

Kaja Meeg Valvatne har vært prosjektleder for denne sluttrapporten og Trude Thorbjørnsrud har vært prosjektmedarbeider. Henrik Skaug Sætra har vært kvalitetssikrer.

Oslo, 31. mars 2021

Proba samfunnsanalyse

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	1
SUMMARY	5
1 INNLEDNING	9
2 SÆRLIG VEKTLAGTE TILTAK	12
2.1 Tiltak 1a – Fullføre arbeidet med indikatorer på feltet	12
2.2 Tiltak 1h – Skk i nasjonale undersøkelser	15
2.3 Tiltak 3 – Videreføre lhbti-tilskuddsordning	17
2.4 Tiltak 16a – Felles definisjon og registreringsrutiner for hatkriminalitet i politiet	22
2.5 Tiltak 17 – Utvikling av hatkriminalitet som fagområde i politiet.....	25
2.6 Tiltak 27 – Faglige rammer for behandling av kjønnsdysfori og kjønnsinkongruens	27
2.7 Tiltak 29b – Lavterskel møteplass for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling	32
2.8 Tiltak 31b – Kompetanse til familievernkontor og krisesentre	34
2.9 Tiltak 34b – Situasjonen for lhbtqi-personer på asylmottak	37
2.10 Tiltak 39b – Samarbeid med Sametinget og samiske institusjoner	39
3 HANDLINGSPLANENS TILTAK: STATUS OG MÅLOPPNÅELSE.....	41
3.1 Innsatsområde 1: Kunnskap og forskning	41
3.2 Innsatsområde 2: Samarbeid med organisasjonene	46
3.3 Innsatsområde 3 – Trygge nærmiljø og offentlige rom	47
3.4 Innsatsområde 4: Likeverdige offentlige tjenester	58
3.5 Innsatsområde 5: Usynlig eller mellom alle stoler.....	65
3.6 Innsatsområde 6: Internasjonal innsats	73
4 KONKLUSJON: HANDLINGSPLANENS MÅLOPPNÅELSE	77
4.1 Måloppnåelse	77
4.2 Anbefalinger til videre arbeid	79
REFERANSER.....	82

Sammendrag og konklusjoner

Resymé

Handlingsplanen Trygghet, mangfold, åpenhet nærmer seg slutten av sin virkeperiode. Vi finner at det har blitt gjort mye viktig arbeid på områdene handlingsplanen omfatter. Det har skjedd en positiv utvikling blant annet når det gjelder kunnskap om lhbtqi-personers livssituasjon og levekår, sikring av gruppens juridiske rettigheter og tilrettelegging av tjenestetilbud. Likevel finner vi at det er et stort behov for fortsatt fokus på denne gruppen og en videre innsats for å bedre gruppens levekår.

Bakgrunn og metode

På oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) evaluerer vi handlingsplanen *Trygghet, mangfold, åpenhet*. Vi har tidligere publisert tre rapporter som en del av evalueringen – to delrapporter og første del av sluttevalueringen. Denne rapporten utgjør siste del av sluttevalueringen. I sluttevalueringens første del fokuserte vi på ulike aktørers erfaringer med utforming, koordinering og implementering av handlingsplanen, samt på hvordan handlingsplaner fungerer som et verktøy. I denne siste delen av sluttevalueringen har vi sett på handlingsplanens enkelttiltak, vi har undersøkt hvilke aktiviteter som er gjennomført og vurdert tiltakenes måloppnåelse. Vi har også vurdert måloppnåelsen til handlingsplanen som helhet. Basert på funn og vurderinger gir vi anbefalinger for videre arbeid med å forhindre diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika (skk).¹

Denne sluttevalueringen er basert på informasjon og data vi har innhentet gjennom intervjuer og dokumenter i tidligere faser av evalueringen. Vi har også gjennomført en ny, begrenset intervjurunde med personer i forvaltningen som har jobbet med gjennomføring av tiltakene. Vi har også gjennomført enkelte intervjuer med sivilsamfunnsaktører. Videre har vi gjennomgått rapporteringene som de ansvarlige direktoratene og departementene har avgitt til Bufdir for 2019 og 2020.

Tiltaksevaluering

Særlig vektlagte tiltak

Ti av tiltakene i handlingsplanen skulle løftes særskilt frem i evalueringen. Disse tiltakene er:

- 1a) Fullføre arbeidet med indikatorer på feltet
- 1h) Inkludering av skk I nasjonale undersøkelser som gjennomføres/bestilles av myndighetene
- 3) Videreføre lhbtqi-tilskuddsordningen
- 16a) Felles definisjon og registreringsrutiner for hatkriminalitet i landets politidistrikter
- 17) Større fagmiljøer og rom for spesialisering i politiet
- 27) Videreutvikle faglige rammer for behandling av kjønnsdysfori og kjønnsinkongruens
- 29b) Legge til rette for en lavterskel møteplass for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling

---

¹ I handlingsplanen brukes forkortelsen «skk» for å vise til begrepene seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, som alle inngår i diskrimineringsloven. Kjønnskarakteristika blir ikke nevnt i handlingsplanen, men dette begrepet inngår nå i arbeidet på feltet. Vi velger å bruke «skk» fordi dette brukes i handlingsplanen, men vi inkluderer også kjønnskarakteristika i dette begrepet og i evalueringen.

- 31b) Formidle kompetanse om personer med funksjonsnedsettelse og lhbtqi-problematikk til familievernkontor og krisesentre
- 34b) Utrede hva som skal til for at lhbtqi-personer opplever asylmottak som trygge, gjennomføre aktuelle tiltak for lhbtqi-personer mens de er i asylmottak og i verksette informasjonsarbeid rettet mot hele gruppen asylsøkere
- 39b) Ta initiativ til samarbeid med Sametinget og samiske institusjoner

I rapporten beskriver vi bakgrunnen for hvert av tiltakene, hva som har blitt gjennomført og status. Videre diskuterer vi hva som har fungert godt med tiltakene og hva som har vært utfordrende i implementeringsarbeidet. For hvert tiltak vurderer vi også forbedringspotensiale og måloppnåelse, og kommer også med anbefalinger til videre arbeid.

Handlingsplanens tiltak: Status og måloppnåelse

Handlingsplanen er delt opp i ulike innsatsområder; *Kunnskap og forskning, Samarbeid med sentrale organisasjoner, Trygge nærmiljø og offentlige rom, Likeverdige offentlige tjenester, Usynlig eller mellom alle stoler*, samt *Internasjonal innsats*. I rapporten gjennomgår vi samtlige av planens tiltak fordelt på de tematiske områdene. Vi gir en kort oppsummering av hvert tiltak, og diskuterer deretter overordnet måloppnåelse for hvert innsatsområde.

Vi finner at det er relativt store variasjoner i gjennomføring og måloppnåelse mellom de ulike innsatsområdene. Ett av innsatsområdene med god gjennomføring og høy måloppnåelse er *Kunnskap og forskning*, hvor det har blitt gjennomført flere nyttige og gode studier som har ført til bedre kunnskap om lhbtqi-personers livssituasjon og levekår. Andre områder med god gjennomføring er for eksempel temaområdet «Hatkriminalitet» under innsatsområdet *Trygge nærmiljø og offentlige rom* og «Helse og omsorg» under *Likeverdige offentlige tjenester*. God gjennomføring og måloppnåelse betyr imidlertid ikke at det ikke er behov for mer innsats på disse feltene. Det gjenstår mye arbeid for å bedre levekårene til lhbtqi-personer, og det er behov for et videre fokus også på de områdene der aktivitetene som inngår i handlingsplanen har hatt god måloppnåelse.

Områder der det ikke har vært så god måloppnåelse er for eksempel «lhbtqi-personer med samisk tilhørighet» under innsatsområdet *Usynlig eller mellom alle stoler*, og «Innsats i Europa» under *Internasjonal innsats*. En av hovedårsakene til manglende måloppnåelse på disse områdene er at ansvaret ble overført fra tidligere BLD til KUD i 2019, og at det har vært enkelte uklarheter i ansvarsfordelingen for tiltakene. Dette gjelder også noen enkelttiltak under andre områder, der interne omorganiseringer har ført til at ansvaret for tiltakene har blitt flyttet, og i enkelte tilfeller blitt glemt. Disse tiltakene er det særlig viktig å følge opp i videre arbeid, og eventuelt i ny handlingsplan.

Det er tydelig at det er en klar sammenheng både mellom ambisjonsnivå og gjennomføring av tiltak og mellom gjennomføring av tiltak og hvilke ressurser de ansvarlige myndighetene har hatt tilgjengelig. Ingen av direktoratene, med unntak av Bufdir, har fått ekstra midler til å følge opp tiltak i planen, noe som betyr at de må finne midler i sine eksisterende budsjetter. Videre har de ofte få personalressurser å sette av til arbeid med tiltak, og medarbeiderne får dette ansvaret i tillegg til andre oppgaver. Vi finner at Bufdir, som er det eneste direktoratet som har fått ekstra midler i forbindelse med handlingsplanen gjennomgående har hatt svært god måloppnåelse. Bufdir har fått midler til å gjennomføre tiltak og til å ivareta koordineringsansvar for planen.

Handlingsplanens måloppnåelse

Generelt finner vi at tiltakene i handlingsplanen har hatt god måloppnåelse, og at det har blitt gjort viktige skritt i retning av bedre levekår for lhbtqi-personer i løpet av handlingsplanperioden. Vår vurdering er derfor at handlingsplanen som helhet har hatt god måloppnåelse. Likevel gjenstår det mye arbeid. Det er særlig behov for å få mer kunnskap om hvilke utfordringer lhbtqi-personer – og de ulike gruppene dette paraplybegrepet dekker

– møter, samt kunnskap om hvordan man kan bidra til bedre levekår og livskvalitet for denne gruppa. Videre mener vi det fortsatt er for lite fokus på denne gruppa i ulike myndighetsaktørers og tjenesteyteres likestillingsarbeid. Flere av departementene og direktoratene vi har vært i kontakt med i løpet av evalueringsarbeidet uttrykker at lhbtq-tematikk ikke er en del av deres kjernevirksomhet, og at de dekker denne gruppas behov gjennom sitt generelle likestillingsarbeid. Dette gjelder for eksempel områdene «Skole og barnehage» og «Arbeidsliv». Vi finner at skk ofte forsvinner litt i dette arbeidet, særlig sammenlignet med andre diskrimineringsgrunnlag som kjønn, etnisitet eller religion.

Vi mener derfor det er viktig med et fortsatt fokus på denne gruppen i arbeidet med likestilling og ikke-diskriminering – også i sektorer og blant myndighetsaktører som ikke anser dette som en del av sin kjernevirksomhet. Vi mener også det er behov for kompetanseheving i flere offentlige tjenester – som barne- og familievern, barnehage og skole, politi og ulike helse- og omsorgstjenester - om lhbtq-personers utfordringer og situasjon. Det er særlig behov for mer kunnskap knyttet til kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika. Dette er viktig for å tilrettelegge tjenestetilbudet for lhbtq-personer, samt et viktig skritt på veien mot likeverdige tjenester.

Vi ser også at det er behov for en bedre forståelse blant myndighetsutøvere og tjenesteytere for interseksjonalitet, det vil si hvordan ulike minoritetsstatuser kan samvirke og påvirke personers leve- og livsvilkår. Mange personer i målgruppa for handlingsplanen innehar flere minoritetsidentiteter som på ulike måter kan virke sammen og føre til økt utsatthet for diskriminering og levekårsutfordringer.

Anbefalinger

I denne evalueringen kommer vi med flere anbefalinger for videre arbeid på feltet og i forbindelse med ny handlingsplan. Mange av anbefalingene er koblet direkte til konkrete tiltak eller innsatsområder, men vi kommer også med noen mer overordnede anbefalinger. Vi oppsummerer disse under og diskuterer dem mer inngående i kapittel 4.

Kunnskap og forskning

- *Vi anbefaler at Bufdir undersøker muligheter for å øke oppmerksomheten på behovet for grunnforskning på skk-tematikk, for eksempel i samarbeid med Kunnskapsdepartementet, UH-institusjonene og NFR.*

Lhbtq-tilskuddsordningen

- *Vi anbefaler en vurdering av spesielle ordninger eller øremerking av midler for samarbeidstiltak som en del av tilskuddsordningen*
- *Vi anbefaler en vurdering av mer eksplisitte satsningsområder i tilskuddsordningen for å kunne rette en større innsats mot enkelte grupper i kortere perioder*

Områder med behov for mer fokus

- *Vi anbefaler at man i arbeidet med ny handlingsplan vurderer om det bør rettes spesiell oppmerksomhet mot grupper som i liten grad har fått oppmerksomhet i Trygghet, mangfold, åpenhet. Dette inkluderer for eksempel et fortsatt fokus på skeive med samisk bakgrunn, eldre skeive og transpersoner.*
- *Vi anbefaler økt fokus på lhbtq-personer i religiøse miljøer, og at dette sees i sammenheng med arbeidet for å forebygge og motvirke negativ sosial kontroll.*
- *Vi anbefaler å videreutvikle og styrke hjelpetilbudet til skeive som er oppvokst i konservative miljøer, gjerne i samarbeid med religiøse aktører og organisasjoner som representerer religiøse skeive.*

Arbeid på lokalt og regionalt nivå

- *Vi anbefaler at det legges opp til mer samarbeid med kommunalt og fylkeskommunalt nivå, særlig når det kommer til tjenester som ligger på disse nivåene.*
- *Vi anbefaler at det i større grad etableres interne kompetansemiljøer i direktorater og etater som kan bistå og støtte førstelinjen i de ulike tjenestene. I tilfeller der dette etableres, må disse miljøene få tydelige oppdrag for hvordan kompetansen skal spres ut i organisasjonen.*

Inkludering av skk i generelt likestillingsarbeid

- *Vi anbefaler at offentlige myndigheter har et større fokus på skk som en del av likestillings- og ikke-diskrimineringsarbeidet i sin sektor på lik linje med for eksempel kjønn, etnisitet og funksjonsnedsettelse.*

Summary

Background

On behalf of the Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs (Bufdir), we are conducting an evaluation of the action plan *Safety, Diversity, Openness*. The plan aims to prevent discrimination because of sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics. We have previously published three reports as part of the evaluation, and this is the fourth and last report. In the first part, we evaluated the processes of establishing the action plan, including the systems for coordination and implementation. We also discussed the use of action plans as tools for governance. In this report, we evaluate the individual measures included in the plan, the overall impact of the plan, and we make recommendations for future efforts.

This final report evaluation is based on information and data we have collected through interviews and documents in the earlier phases of the project. Furthermore, we have conducted some additional follow-up interviews with government employees who have been directly involved in the implementation of measures. We have also interviewed some representatives for civil society organizations. Finally, we have reviewed the reports by ministries and directorates responsible for measures from 2019 and 2020.

Evaluation of the measures

Highlighted measures

In this final report, we have conducted in-depth evaluations of ten of the plan's measures. These measures are:

- 1a) Finalize a set of indicators in the field of sexual orientation and gender identity
- 1h) Include questions about sexual orientation, gender identity and gender expression in national surveys conducted/commissioned by the authorities.
- 3) Continue the Igbtiq grant scheme
- 16a) Common definition and registration procedures for hate crimes for all police districts
- 17) Greater number of specialist police units and facilitation of specialization in the police
- 27) Further develop the specialist framework for the treatment of gender dysphoria and gender incongruence
- 29b) Facilitate a 'low-threshold' meeting place for persons with intersex variations (persons with variations in sex development).
- 31b) Ensure competence regarding persons with disabilities and Igbtiq issues at family counselling offices and crisis centers.
- 34b) Assess what is necessary for Igbtiq persons to feel secure at asylum reception centers, implement appropriate measures for Igbtiq persons while they are in asylum reception centers and initiate information efforts aimed at the entire group of asylum seekers.
- 39b) Initiate a collaboration with the Sami Parliament and Sami institutions

In this report, we describe the background and current status of each measure, as well as the activities that have been implemented during the action plan period. We assess whether the measures and their implementation have been successful, whether the relevant goals have been achieved, and provide recommendations for future efforts.

The action plan's measures: Status and goal achievement

Safety, diversity, openness is divided into different focus areas:

- Knowledge and research
- Collaboration with organizations
- Safe social environments and public spaces
- Equal access to public services
- Invisible or between categories
- International efforts

In the report, we give a short presentation of each measure and evaluate the overall goal attainment for each focus area.

We find that there are significant variations in the degree of implementation and goal achievement among the focus areas. One of the focus areas with a high degree of goal achievement is *Knowledge and research*. Several studies have been conducted throughout the action plan period, which has led to more knowledge and understanding of the living conditions of LGBTIQ persons and the challenges they face. We also consider the thematic area “Hate crimes” (under the focus area *Safe social environments and public spaces*) and “Health and care services” (under *Equal access to public services*) to have had a high degree of implementation and goal achievement. This, however, does not mean that there is no longer a need to focus on these areas. Much work remains to ensure better quality of life for LGBTIQ persons, and continued efforts are necessary – *also* in those areas that have been relatively successful in this action plan.

Areas we consider as having had a lower degree of goal achievement are for example “LGBTIQ persons of Sami ethnicity” (under *Invisible or between categories*) and “Efforts in Europe” (under *International efforts*). One of the main reasons for the lack of goal achievement in these areas is the transfer of the responsibility for these measures from the previous Ministry of Children and Equality (BLD) to the Ministry of Culture and Equality (KUD) in 2019. We also find that internal re-organization processes in responsible ministries or directorates have led to a lower degree of implementation for other measures. Such processes tend to result in some ambiguity regarding the division of responsibilities and that some measures – or parts of measures – are forgotten or left without a responsible caseworker and/or department. It is therefore especially important that these areas and measures are followed up in future work and/or in the new action plan.

There is a clear causal link between the level of ambition and implementation on one hand and the resources available on the other. We find that Bufdir, which is the only directorate that has received extra funds related to the action plan, has had a high overall goal achievement. Bufdir has received the extra funds in order to implement measures and ensure the overall coordination of the action plan. Other directorates have had to reallocate resources within existing budgets. Furthermore, in most cases, the work related to the implementation of the measures in the plan have been added to their existing workloads.

The overall goal achievement of the action plan

Our assessment is that the action plan overall has had a high degree of goal achievement, and that important steps have been taken towards better living conditions for LGBTIQ persons during the action plan period. However, much work remains to be done. There is a need to gain more knowledge on the challenges LGBTIQ persons – and the different sub-categories within this group – face, and how to further improve their living conditions and quality of life. Furthermore, there is still a lack of focus on this group in the authorities' overall work to counter discrimination and achieve equality. Several of the ministries and directorates we have been in contact with throughout this evaluation do not consider LGBTIQ issues a part of their core responsibilities, and some of them consider their responsibilities towards this group to be covered through their general effort to improve equality.

This was for example evident in of “Day care facilities and schools” and “Employment”. We find low awareness on issues related to sexual orientation, gender identity, gender expression and gender characteristics in these sectors, compared to other types of discrimination such as discrimination based on gender, ethnicity or religion.

In order to achieve the overall goals of the action plan, we believe a continued focus on this group in the overall efforts for equality is important – also in sectors where this is not considered a part of the core responsibilities. It is necessary to strengthen competence on the challenges of lgbtiq persons face in various arenas – such as day care and schools, family counselling offices and crisis centres, health and care services and police. In particular, there is a need for more knowledge and awareness of gender identity, gender expression and gender characteristics. This is important in order to facilitate services for lgbtiq persons, and an important step towards the goal of equal access to public services.

We also see a need for a better understanding of intersectionality among authorities and public service providers. Intersectionality refers to situations where a person belongs to several minorities, and where the different minority statuses interact in ways that affect the persons situation and living conditions. Many in the target group for this action plan belongs to several minorities, which can lead to increased vulnerability for discrimination and low quality of life.

Recommendations

In this evaluation, we provide several recommendations for future work in the lgbtiq field and in connection with the new action plan. Many of the recommendations are related to specific measures or focus areas, but we also provide some more general recommendations, which are discussed in chapter 4 and summarized below.

Knowledge and research

- We recommend that Bufdir explores the need for more basic research on sexual orientation and gender identity, for example in cooperation with the Ministry of Education and Research, higher education and research institutions or the Norwegian Research Council.

The lgbtiq grant scheme

- We recommend an assessment of the option to earmark funds for collaborative projects or measures as part of the grant scheme
- We recommend an assessment of targeting some measures more closely to specific groups or challenges

Areas that need increased focus

- In the new action plan, we recommend a specific focus on groups that were not particularly focused on in Safety, diversity, openness, such as persons with gender incongruence, elderly lgbtiq persons or lgbtiq persons with a Sami background.
- We recommend a focus on lgbtiq persons in conservative religious groups, and that this is seen in connection with the government’s efforts to counter negative social control.
- We recommend a further development and strengthening of the support services for lgbtiq persons who have grown up in conservative religious groups, preferably in collaboration with religious organizations that work with queer religious persons.

Efforts at the local and regional level

- We recommend more cooperation with the local and regional level, especially regarding services that are governed at the country and/or municipal level.

- We recommend the establishments of internal competence groups that can assist and support the front line in several public services. There should be clear guidelines on how such groups should disseminate competence within the organization.

Sexual orientation, gender identity and gender expression in the overall work for equality

- We recommend an increased focus on sexual orientation, gender identity and gender expression in each sector's overall work for equality

1 Innledning

Regjeringens handlingsplan Trygghet, mangfold, åpenhet – Regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (2017-2021)² er iverksatt for å sikre lhbtqi-personers rettigheter, samt motvirke hets og diskriminering (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016a). Handlingsplanen utgjør en målrettet innsats for å bidra til åpenhet, aktivt motarbeide diskriminering og sikre individers rettigheter, uavhengig av seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika.³

Proba samfunnsanalyse har evaluert handlingsplanen med mål om å bidra med kunnskap om både prosesser knyttet til arbeidet med handlingsplanen og handlingsplanens effekter og resultater. Vi har tidligere publisert tre delrapporter som del av evalueringen.

I Delrapport 1 undersøkte vi samarbeidet mellom ulike aktører og inkludering av sivilsamfunnet i arbeidet med handlingsplanen. I tillegg gjennomgikk vi de tiltakene som per utgangen av 2019 ikke var iverksatt. Vi undersøkte årsakene til dette, og kom med anbefalinger for hvordan myndighetene burde gjennomføre eller justere disse tiltakene.

I Delrapport 2 undersøkte vi hvordan koronasituasjonen påvirket arbeidet på lhbtqi-feltet, både blant myndighetsaktører og i sivilsamfunnet.

Vår tredje rapport i evalueringen utgjorde første del av sluttevalueringen. Her undersøkte vi prosessene knyttet til utforming, koordinering og implementering av handlingsplanen, og kom med anbefalinger for arbeidet med ny handlingsplan. I tillegg vurderte vi bruken av handlingsplaner som verktøy, spesielt knyttet opp mot lhbtqi- og ikke-diskrimineringsfeltet.

Denne rapporten utgjør siste del av sluttevalueringen. Her går vi mer i dybden på de enkelte tiltakene og innsatsområdene og evaluere handlingsplan og måloppnåelse. I tillegg vil vi komme med anbefalinger til det videre arbeidet med de ulike innsatsområdene og på feltet som helhet.

Problemstillinger

I denne rapporten besvarer vi tre problemstillinger:

Problemstilling 1: Hvilke tiltak har fungert godt og hvor er det forbedringspotensial? Alle tiltakene i handlingsplanen skal vurderes under dette punktet i evalueringen, i tillegg er det 10 konkrete tiltak som skal løftes særskilt frem.

Problemstilling 2: Hvilke ressurser har ansvarlige myndigheter satt av til implementering av tiltak?

Problemstilling 3: Basert på innhentet kunnskap i evalueringsarbeidet, hvilken innsats anbefales fremover fra myndighetenes side – på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå – for å fremme likestilling for og motvirke diskriminering av lhbtqi-personer?

Vi har kommet med flere anbefalinger i tidligere delrapporter, blant annet knyttet til ikke iverksatte tiltak (delrapport 1) og utforming av ny handlingsplan på feltet (sluttrapport, del 1). Anbefalingene i denne rapporten vil derfor primært rette seg mot videre arbeid med tiltakene og de ulike innsatsområdene.

---

² Handlingsplanens opprinnelige virkeperiode var 2017-2020, men er nå utvidet til 2021 i påvente av ny handlingsplan på feltet.

³ Kjønnskarakteristika var ikke nevnt i handlingsplanen, men dette begrepet inngår nå i arbeidet på feltet.

I tillegg til ovennevnte problemstillinger, ser vi også på en av problemstillingene vi i hovedsak svarte på i del 1 av sluttrapporten, men som også er relevant her:

Problemstilling 4: Hvordan fungerer handlingsplanen som verktøy for å fremme likestilling og motvirke diskriminering av lhbtqi-personer?

Mens vi tidligere har sett på hele handlingsplanen som et verktøy, fokuserer vi her på de enkelte tiltakene og vurdere deres bidrag til planens måloppnåelse.

Metode

Datainnsamling

Denne rapporten er basert på informasjon og data vi har innhentet gjennom intervjuer og dokumenter i tidligere faser av evalueringen, og på ny datainnhenting i forbindelse med tiltaksevalueringen i denne rapporten.

Vi har gjennomført en begrenset intervjurunde med personer som har jobbet med de tiltakene som skulle løftes særskilt frem i evalueringen av tiltak. Dette er personer i de aktuelle direktoratene og/eller departementene og sivilsamfunnsaktører som har kunnskap om temaene disse tiltakene omhandler. I intervjuene med myndighetsaktører har vi inkludert spørsmål om andre tiltak de har hatt ansvar for eller vært involvert i, samt deres inntrykk av ressursbruken knyttet til handlingsplanen. For å få et inntrykk av ressursbruk har vi også gjennomgått tildelingsbrevene fra departementene til direktoratene i handlingsplanperioden.

I evalueringen av de ulike innsatsområdene og av samtlige tiltak i planen har vi basert oss på rapporteringene som de ansvarlige direktoratene og departementene har avgitt til Bufdir for 2019 og 2020. I tillegg har vi inkludert informasjon fra tidligere og ny intervjurunde og annen informasjon vi har innhentet gjennom evalueringsarbeidet.

Evaluering av måloppnåelse

For å kunne evaluere måloppnåelsen og effekten av enkelttiltak og planen som helhet, har det vært nødvendig å utarbeide en målstruktur for hvert tiltak. På bakgrunn av tiltaksteksten og beskrivelsene av behov og utfordringsbildet i handlingsplanen har vi utledet et resultatmål og et effektmål for hvert tiltak.

Med resultatmål mener vi de konkrete og målbare direkte resultatene av et tiltak. Resultatmålet for tiltak 1a («fullføre arbeidet med indikatorer på feltet») er dermed et ferdig indikatorsett. Resultatmålene beskriver altså målbare *resultater*, men i mange tilfeller er ikke dette mål i seg selv fordi det er *effekten* av å nå disse resultatmålene som er av interesse. Disse effektene omtaler vi som *effektmål*. For tiltak 1a vil dette dermed være å få bedre oversikt over livssituasjonen til lhbtqi-personer og utviklingen av denne over tid.

I en slik målstruktur snakker man også om *samfunns mål*. Dette er de overordnede målene man ønsker å oppnå på lang sikt som et resultat av både de ulike tiltakene og andre prosesser i samfunnet. I handlingsplanens innledning sies det at målene er «å sikre lhbt-personers rettigheter, bidra til åpenhet og aktivt motarbeide diskriminering» (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016b). Vi har ansett dette som handlingsplanens samfunns mål.

Rapportens oppbygging

Kapittel 2 omhandler de ti tiltakene som skal løftes særskilt frem i denne evalueringen. De ti tiltakene er: 1a, 1h, 3, 16a, (17), 27, 29b, 31b, 34b, 39b. Under hvert tiltak går vi gjennom bakgrunnen for tiltaket, gjennomføring, hva som har fungert godt med tiltaket, forbedringspotensiale og en vurdering av måloppnåelse. I tillegg kommer vi med anbefalinger for videre arbeid det er det aktuelt.

I kapittel 3 evaluerer vi samtlige tiltak i handlingsplanen fordelt etter planens innsatsområder. For hvert tiltak gir vi en kort beskrivelse av status for tiltaket, hvilke aktiviteter som har blitt gjennomført og hvorvidt vi anser resultatmålet for tiltaket som oppnådd. Under hvert innsatsområde vurderer vi tiltakspakken samlet og ser på hvilke effekter tiltakene har hatt totalt sett. Her ser vi spesielt på hva som har fungert godt, hvor det er forbedringspotensiale og samlet måloppnåelse for tiltakspakken.

I kapittel 4 konkluderer vi ved å diskutere kort planens overordnede måloppnåelse, samt hvilke faktorer som bidrar til god eller manglende måloppnåelse. Vi kommer også med noen generelle anbefalinger for det videre arbeidet på feltet.

2 Særlig vektlagte tiltak

I dette kapitlet vurderer vi 10 av tiltakene i handlingsplanen som Bufdir ønsket at skulle løftes særskilt frem i evalueringen. Vi gir en beskrivelse av bakgrunnen for hvert tiltak, hva som har blitt gjort og status. Videre redegjør vi for hva som har fungert godt i implementeringen av tiltakene og hva som har vært utfordrende. Vi gir også en vurdering av forbedringspotensial og måloppnåelse. Til sist kommer vi med anbefalinger knyttet til det videre arbeidet på de ulike feltene tiltakene omhandler.

2.1 Tiltak 1a – Fullføre arbeidet med indikatorer på feltet

Tiltakstekst: *Fullføre arbeidet med indikatorer på feltet*

Ansvarlig: Bufdir

Bakgrunn og gjennomføring

Å utvikle et indikatorsett på lhbtqi-feltet har vært et mål i flere år. Bufdir fikk i 2013 i oppdrag å utvikle et indikatorsett for likestilling av personer med nedsatt funksjonsevne, og dette ble i 2015 utvidet til alle diskrimineringsgrunnlagene.⁴ I sluttevalueringen av den forrige handlingsplanen på feltet, *Bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner 2009-2012*, ble også viktigheten av dette trukket frem (Bufdir 2014). Bufdirs rolle i kunnskapsutvikling og -formidling på feltet ble også forsterket i 2013 da de ble fagdirektorat for hele likestillingsfeltet.

Da *Trygghet, mangfold, åpenhet* trådte i kraft, eksisterte det ingen samlet og kvalitets-sikret ressurs med kunnskap og informasjon om lhbtqi-tematikk. Bufdir ønsket derfor å samle informasjon og kunnskap fra ulike myndighetsaktører og sivilsamfunnsorganisasjoner på ett sted. Ved at informasjonen samles og formidles av et fagdirektorat, skaper det også en nødvendig tyngde og objektivitet, samtidig som informasjon i større grad dekker hele feltet i stedet for å være knyttet til enkeltorganisasjoner og målgrupper.

Ettersom det å utarbeide lhbtqi-indikatorer var et oppdrag Bufdir fikk fra tidligere BLD gjennom tildelingsbrev, ble det også satt av ressurser til å jobbe med tiltaket. I tillegg hadde Bufdir allerede utviklet lignende indikatorsett på områdene funksjonsnedsettelse og kjønnslikestilling, og disse erfaringene ble tatt med inn i arbeidet med lhbtqi-indikatorer. Dette gjaldt særlig erfaringer fra hvordan man bør jobbe for å få til et godt sluttprodukt. Det ble jobbet tett med både sivilsamfunnsorganisasjoner på feltet og med kommunikasjonsenheten internt i Bufdir. Førstnevnte bidro med innhold og kunnskap, og sistnevnte bidro med kompetanse på utforming av nettsider, presentasjon og formidling.

Bufdir ferdigstilte tall- og statistiksider til publisering på nettsiden www.lhbtqitall.no i juni 2018. På sidene presenterte Bufdir forskning og tall fra eksisterende forskning i tillegg til resultater fra en befolkningsundersøkelse om holdninger til lhbtqi-personer som Bufdir selv gjennomførte. Det er meningen at sidene skal oppdateres jevnlig etter hvert som ny forskning kommer til. Et av målene med indikatorsettet er å kunne følge utviklingen over

---

⁴ Diskrimineringsgrunnlagene er definert i Likestillings- og diskrimineringsloven og omfatter ifølge lovens § 1 «kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder og andre vesentlige forhold ved en person». Seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk fikk et diskrimineringsvern i Diskrimineringsloven om seksuell orientering fra 2013. Senere har alle diskrimineringsgrunnlagene blitt samlet i den felles Likestillings- og diskrimineringsloven, som trådte i kraft 1. januar 2018.

tid, og derfor legges det særlig vekt på tall som kan sammenlignes med eksisterende forskning og vise slik utvikling.

Målgruppe for tiltaket

Den primære målgruppen for tiltaket er offentlige myndigheter. Ettersom det har vært lite kunnskap og data på lhbtqi-feltet, har offentlige myndigheter hatt lite bevissthet hvilke om utfordringer som lhbtqi-personer møter i samfunnet. Bedre oversikt over lhbtqi-personers levekår og utfordringer kan bidra til mer kunnskapsbasert politikk. Nettsidene kan også gi god informasjon til myndighetsaktører som ikke vanligvis jobber med lhbtqi-tematikk. For eksempel kan informasjonen fungere som starthjelp for kommuner som ønsker å utarbeide egne handlingsplaner på feltet.

Andre målgrupper for nettsidene er blant annet journalister, studenter, bruker- og interesseorganisasjoner og allmennheten generelt. Bufdir har opplevd at både journalister og studenter bruker sidene for å få oppdatert og kvalitetssikret kunnskap om lhbtqi-relatert tematikk. Videre kan interesseorganisasjoner vise til informasjonen i sitt politiske påvirkningsarbeid for å vise til utfordringer og hvor det er behov for tiltak.

Hva fungerte godt i implementeringen av tiltaket?

Ansatte i Bufdir som har jobbet med tiltaket opplever særlig lanseringen av nettsidene som vellykket. Som en av dem sier: «En ting er å gjøre det tilgjengelig, noe annet er å få folk til å bruke det». For å få mest mulig oppmerksomhet rundt lanseringen av nettsidene, valgte Bufdir å legge lanseringen til Oslo Pride i 2018. Dette var naturlig ettersom både organisasjonene på feltet, media og lhbtqi-personer selv allerede var til stede og det var mulig å få mye oppmerksomhet.

En annen ting som bidro til mye oppmerksomhet var at Bufdir, i tillegg til forskningen som allerede eksisterte på feltet, også gjennomførte en ny undersøkelse i forbindelse med utarbeiding og lansering av nettsidene. Her gjentok de en undersøkelse av befolkningens holdninger til lhbtqi-personer som hadde blitt gjennomført to ganger tidligere. Disse nye tallene, og det at man kunne se en utvikling over tid, førte til mye interesse og medieoppmerksomhet. Undersøkelsen ga tall som kunne brytes ned på regionnivå, og ansatte i Bufdir forteller også at de ulike regionene viste stor interesse for tallene fra sin region og for hva som kunne være årsaker til avvik fra landsgjennomsnittet:

Det var interessant fordi det sa noe om folks holdninger rundt om i landet, det var store forskjeller. Som jeg også tror satt i gang en del prosesser lokalt – «hvorfor er det sånn hos oss, hvorfor er vi så forskjellige fra andre?».

Oppmerksomheten som ble generert i forbindelse med lanseringen kan ha bidratt til at nettsidene ble mer kjent og mer brukt. Bufdir forteller at sidene fortsatt blir mye brukt, og at de mottar en del henvendelser og spørsmål knyttet til tallene og informasjonen som finnes der.

En annen ting som blir fremhevet som vellykket med tiltaket er samarbeidet med sivilsamfunnsorganisasjoner, andre offentlige myndigheter og internt i Bufdir. Bufdir holdt blant annet flere innspillmøter og en workshop med sivilsamfunnsorganisasjoner der de ga innspill til aktuelle temaer og hvordan disse burde presenteres. I tillegg fikk organisasjonene gi kommentarer til ferdig skriftlig materiale før det ble offentliggjort. Ansatte i Bufdir omtaler dette samarbeidet som både ukomplisert og godt.

Bufdir benyttet seg dessuten av de ulike samarbeidsarenaene som ble opprettet i forbindelse med handlingsplanen, nemlig direktoratsgruppen, departementsgruppen og forskerforumet. Arbeidet med indikatorene ble drøftet og Bufdir fikk både muntlige og skriftlige innspill og tilbakemeldinger. Direktoratsgruppen og departementsgruppen ble også brukt for å få relevant informasjon og tall fra andre myndighetsaktører, for eksempel

tall på hvor mange som søker asyl på grunn av seksuell orientering og tall på hvor mange personer som søker om å endre juridisk kjønn. Forskerforumet bidro også med kunnskap og ga tilbakemeldinger på skriftlige utkast.

Utfordringer og forbedringspotensial

De ansatte i Bufdir som jobbet med å utvikle indikatorene og nettsidene forteller at prosessen var ressurskrevende og tok lang tid. Selv om de hadde utarbeidet lignende indikatorsett tidligere, var dette et nytt felt og det er et omfattende arbeid å skulle samle sammen all relevant eksisterende kunnskap i tillegg til å gjennomføre en ny undersøkelse, samt å jobbe med hvordan dette kan presenteres og formidles på best mulig måte.

Det er en sterk sammenheng mellom ressurser på den ene siden og hvor godt og effektivt man kan løse en oppgave på den andre. Arbeidet med indikatorer kom i stor grad i tillegg til de ansattes andre oppgaver. Dersom det hadde fulgt med ressurser til tiltaket kunne dette ha blitt løst på en mer effektiv måte.

Måloppnåelse

Bufdir vurderer selv måloppnåelsen for dette tiltaket som god. Tiltakets resultatmål – et ferdig utviklet indikatorsett på lhbtq-området – er oppnådd og publisert på nett. I tillegg mener ansatte i Bufdir at lhbtq-indikatorene har hatt en noe større effekt enn indikatorer på andre områder fordi dette var første gang informasjon om lhbtq-tematikk ble samlet på ett sted, kvalitetssikret og formidlet på en brukervennlig måte. Oppmerksomheten som ble generert i forbindelse med lanseringen bidro også til at tiltaket hadde god effekt.

Dersom man ser på målet om å bidra med et kunnskapsgrunnlag inn i politikktutforming, er dette vanskelig å måle. Bufdir kan se hvor mange som bruker sidene, men vet ikke hvem brukerne er. Basert på henvendelser fra beslutningstakere har imidlertid Bufdir et inntrykk av at siden også brukes av disse.

Selv om tiltaket i seg selv har hatt god effekt, er det likevel uklart om dette er *på grunn* av handlingsplanen eller ikke. Som nevnt hadde Bufdir fått i oppdrag å utarbeide indikatorsett for alle diskrimineringsgrunnlagene før handlingsplanen ble vedtatt, og dette er derfor noe som ville blitt gjort uavhengig av planen.⁵ Ansatte i Bufdir mener likevel at det å inkludere arbeidet som et tiltak i planen bidro til bedre måloppnåelse. For det første ga handlingsplanen en frist for arbeidet, noe som gjorde at det ble gjennomført tidligere og raskere enn det ellers ville blitt gjort. I tillegg åpnet handlingsplanen for noen ekstra ressurser slik at det var mulig å gjennomføre den nye holdningsundersøkelsen som en del av tiltaket. Dette løftet arbeidet og ga det både mer tyngde og oppmerksomhet.

Anbefalinger for videre arbeid

Selv om Bufdir har rapportert at tiltaket er avsluttet, og indikatorene er publisert på nett, er det viktig å fortsette å ha fokus på å både innhente og formidle ny kunnskap. Lhbtq-tall.no er en nyttig portal for nøytral og kvalitetssikret kunnskap og informasjon, og det er viktig at denne oppdateres etter hvert som man utvikler ny kunnskap.

---

⁵ Vi har tidligere diskutert fordelene og ulempene ved å inkludere allerede pågående eller planlagt arbeid og såkalt «lavthengende frukt» i handlingsplanen i del 1 av sluttrapporten (Proba samfunnsanalyse 2020a).

2.2 Tiltak 1h – Skk i nasjonale undersøkelser

Tiltakstekst: *I nasjonale undersøkelser som gjennomføres/bestilles av myndighetene bør spørsmål om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk vurderes inkludert når det kan være relevant i dataanalysen, herunder i undersøkelser om læringsmiljø i skolen, vold, arbeidsliv og arbeidsmiljø. Det skal tas nødvendige hensyn til personvern og beste praksis skal legges til grunn, jf. tiltak 1g).*

Ansvar: Alle

Bakgrunn og gjennomføring

Svært få undersøkelser som omhandler levekår og livskvalitet har inkludert skk som en variabel og det har vært mangel på kunnskap om hvordan det å ha en kjønnsidentitet eller seksualitet som avviker fra normen påvirker livssituasjon og livskvalitet. Dette gjelder særlig kvantitative og representative data. Målet med tiltaket er derfor å få flere myndighetsaktører til å inkludere dette som en variabel i undersøkelser.

Bufdir har tatt et særlig ansvar for gjennomføringen av tiltaket, ettersom dette er tett knyttet til de andre tiltakene i innsatsområdet «Kunnskap og forskning», der Bufdir står for de fleste av tiltakene. Bufdirs arbeid har særlig vært rettet mot UngData-undersøkelsen og SSB.

I UngData-undersøkelsen bestemmer kommunene selv hvilke spørsmålsbatterier de vil inkludere i undersøkelsen, noe som gjør det vanskelig å påvirke hvilke spørsmål som skal inkluderes og ikke. Etter påtrykk fra Bufdir testet UngData å inkludere «annet» som et tredje svaralternativ under kjønn i 2020, hvilket også er inkludert i 2021 og planlagt videreført.

Bufdir har også jobbet opp mot SSB, og seksuell orientering ble inkludert som variabel i SSBs første livskvalitetsundersøkelse som ble gjennomført i 2020. Dette var første gang SSB gjennomførte en systematisk sammenligning av livskvalitet mellom lhb-befolkningen og øvrig befolkning. Undersøkelsen viste at lhb-personer scorer lavere på alle indikatorer for subjektiv livskvalitet enn den øvrige befolkningen (Støren, Rønning og Gram 2020). Dette er et viktig grunnlag for videre kunnskapsutvikling og politikktutvikling på området.

Bufdir har også jobbet med å inkludere skk i egne undersøkelser og rapporteringer. Her har også «annet» som en tredje kjønnskategori blitt inkludert i rapportering av bruk av krisesentre. I tillegg har de jobbet med å inkludere skk i spørreskjemaer og kravspesifikasjoner for FoU-er.

Når det gjelder andre departementer og direktorater, får vi inntrykk av at det ikke har vært et stort fokus på dette tiltaket, og vi har ikke mottatt noen rapporteringer eller annen informasjon om gjennomførte aktiviteter fra andre sektormyndigheter. Vi vil derfor fokusere på Bufdirs arbeid med gjennomføring av tiltaket i denne beskrivelsen, og anbefaler et videre arbeid for å få skk inkludert i nasjonale undersøkelser i andre sektorer.

Utfordringer og forbedringspotensiale

Det er noen metodiske utfordringer knyttet til gjennomføringen av dette tiltaket. Lhbtq-personer utgjør en relativt liten gruppe, og dermed kreves det svært store utvalg for å få signifikante funn knyttet til denne gruppen. I tillegg er det økt risiko for målefeil. SSB har derfor tidligere vært skeptiske til å inkludere skk i nasjonale levekårsundersøkelser (Normann og Gulløy 2010).

Da SSB i 2018 fikk i oppdrag fra Helsedirektoratet å gjennomføre en livskvalitetsundersøkelse, henvendte de seg imidlertid til Bufdir med et forslag om å inkludere skk hvis Bufdir kunne finansiere en utvidelse av utvalget. Dette var et resultat av at Bufdir hadde jevnlig dialog med SSB og flere ganger hadde ytret et ønske om en slik undersøkelse som inkluderte skk.

I tillegg til metodiske utfordringer er det også mangel på kunnskap i flere sektorer om hvordan skk kan inkluderes i undersøkelser, for eksempel knyttet til hva man skal spørre om og hvordan. Mange som ikke jobber på feltet til vanlig kan følge seg usikre og utrygge på hvordan dette kan og bør gjøres. Her er tiltak 1g relevant ettersom målet med det tiltaket er å «utvikle og distribuere en veileder med anbefaling om beste praksis for utforming av undersøkelser som inkluderer skk-tematikk».

En annen utfordring ved å få skk inkludert i nasjonale undersøkelser er at temaet ikke blir prioritert eller ansett som relevant. Denne utfordringen dukket opp i forbindelse med UngData-undersøkelsen. Ansatte i Bufdir forteller at da de skulle undersøke mulighetene for å få inkludert spørsmål om skk, oppdaget de at undersøkelsen allerede hadde et spørsmålsbatteri om dette temaet. Men ettersom det er kommunene selv som velger hvilke moduler de ønsker å inkludere i undersøkelsene, blir dette ofte nedprioritert. Ungdataundersøkelsen skal inneholde maks. 80 spørsmål i tillegg til grunnmodulen og skal normalt kunne gjennomføres i løpet av én skoletime. Dette begrenser mulig lengde på skjemaet og fører til at andre temaer, som skole, fritidsaktiviteter og rus, prioriteres.

Ansatte i Bufdir forteller at det har vært vanskelig å få andre myndighetsaktører til å inkludere skk-tematikk i sine undersøkelser. Selv om Bufdir har brukt direktoratsgruppen for å minne om at alle sektorer har et selvstendig ansvar for å ivareta likestilling i sine sektorer og at det er viktig å inkludere skk i for eksempel FoU-prosjekter de utlyser, opplever ansatte i Bufdir at dette ikke har vært like vellykket.

Denne nedprioriteringen av lhbtq-tematikk kan komme av en mangel på kunnskap om hvordan seksualitet og kjønnsidentitet påvirker andre livsområder. Ifølge ansatte i Bufdir kan ulike sektormyndigheter mene at skk ikke er en relevant faktor og at lhbtq-personer ikke har andre behov eller opplever forskjellsbehandling på deres felt. Her kan resultatene fra SSBs nye livskvalitetsundersøkelse bidra til at temaet blir ansett som mer relevant ettersom den viser hvordan lhb-personer opplever lavere livskvalitet på svært mange områder. Her mener også ansatte i Bufdir at de selv har en viktig pådriverrolle i å fremme denne kunnskapen.

Hva har fungert godt i implementeringen av tiltaket?

De ansatte i Bufdir trekker frem samarbeidet de har med SSB og andre myndighetsaktører som svært positivt. I tillegg til samarbeidsarenaene som ble opprettet i forbindelse med handlingsplanen organiserer også Bufdir et likestillingsforum med andre velferdsdirektorater, som NAV, IMDi og Hdir, i tillegg til LDO og SSB.

Etablerte samarbeidsarenaer og kanaler for dialog kan ha stor effekt for arbeidet med å inkludere skk i flere nasjonale undersøkelser. Dette gir Bufdir og andre på feltet mulighet til å utføre sin pådriverrolle, og det åpner for å samarbeide om aktuelle undersøkelser og FoU-prosjekter hvor det kan være relevant å inkludere skk.

Måloppnåelse

Målet med tiltaket er noe vagt, og det er vanskelig å si når dette arbeidet kan regnes som «avsluttet». Det at seksuell orientering ble inkludert i SSBs livskvalitetsundersøkelse har vært svært positivt for kunnskapsutviklingen på feltet. Likevel gjenstår det en del for å få skk inn som variabler i andre nasjonale undersøkelser. Mye av dette kan sees som en del av Bufdirs løpende driftsoppgaver og pådriverrolle. Det å få mer informasjon om denne gruppen vil også være viktig fremover, og det er derfor nødvendig med et fortsatt fokus på å inkludere skk i ulike undersøkelser der dette er relevant og mulig.

Det er uklart om det å inkludere arbeidet som et tiltak i handlingsplanen har påvirket Bufdirs innsats eller måten arbeidet har blitt gjort på. Bufdir er også avhengig av kunnskap for å kunne løse sine oppgaver på feltet. Derfor har de en interesse av kunnskapsutvikling på lhbtq-feltet, og ville sannsynligvis ha vært en pådriver for dette uansett.

Å ikke inkludere dette som et tiltak kunne likevel ha signalisert at det ikke var en utfordring eller at det ikke fantes et kunnskapshull på feltet. Behovet og interessen for ny kunnskap på feltet kom blant annet til syne ved lanseringen av SSBs livskvalitetsundersøkelse i 2020.

Det er viktig at andre sektormyndigheter også ser skk som relevant for deres virksomhet og inkluderer dette i undersøkelser og FoU-er på sitt felt. Det kan være at dette blir lettere etter hvert som flere undersøkelser som inkluderer skk blir gjennomført og man får en veileder for hvordan skk kan inkluderes (tiltak 1g). Dersom flere sektorer skal ta et større ansvar for dette, kan man også vurdere å gi andre myndighetsaktører et mer konkret og formalisert ansvar i ny handlingsplan.

Til tross for at tiltaket kan ha hatt visse positive ringvirkninger synes det klart at det ikke har vært en omfattende og tydelig positiv utvikling av inkludering av spørsmål om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk i nasjonale undersøkelser.

Anbefalinger for videre arbeid

Vi anbefaler at det gjøres en innsats for å fortsatt inkludere seksuell orientering i SSB livskvalitetsundersøkelse, slik at det blir mulig å følge utviklingen i livskvalitet over tid. Videre anbefaler vi at Bufdir i samarbeid med SSB foretar en vurdering av mulighetene for å inkludere kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika i slike undersøkelser.

Vi anbefaler at Bufdir fortsetter å ha en pådriverrolle overfor andre sektormyndigheter for å få inkludert skk som tematikk i flere nasjonale undersøkelser. Dersom de ulike samarbeidsarenaene som ble opprettet i forbindelse med *Trygghet, mangfold, åpenhet* blir videreført i forbindelse med ny handlingsplan, vil dette være gode arenaer for å drive slikt pådriverarbeid.

I tillegg til pådriverrollen, anbefaler vi også at Bufdir bistår andre sektormyndigheter med informasjon om hvordan skk kan inkluderes i undersøkelser. Vi har inntrykk av at flere andre direktorater og departementer har liten kunnskap om lhbtq-feltet og skk og dette kan utgjøre en barriere for å inkludere skk som variabler i undersøkelser de har ansvaret for. Her kan et samarbeid med Bufdir, som fagdirektorat på området, være til hjelp.

2.3 Tiltak 3 – Videreføre lhbtq-tilskuddsordning

Tiltakstekst: *Videreføre ordningen med tilskudd til organisasjoner og aktiviteter som bidrar til bedre levekår og livskvalitet blant lhbtq-personer.*

Ansvarlig: Bufdir

Bakgrunn og behov

Lhbtq-tilskuddsordningen ble opprettet med den forrige handlingsplanen på feltet, *Bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (2009-2012)*. Sivilsamfunnsorganisasjoner er svært viktige for arbeidet på dette feltet og for arbeidet med å øke livskvaliteten til lhbtq-personer. De er tettere på målgruppen og har verdifull innsikt i hvilke utfordringer de har og hvordan disse kan møtes. I tillegg kan sivilsamfunnet til rettelegge for ulike likepersonstiltak. En tilskuddsordning kan derfor være en god måte å løse et samfunnsoppdrag på – i dette tilfellet å øke livskvaliteten til lhbtq-personer.

Ifølge rundskrivet som regulerer tilskuddsordningen er målet med ordningen «å bedre levekår og livskvalitet blant lhbtq-personer, og å bidra til mangfold og skape økt aktivitet blant organisasjoner som arbeider overfor denne målgruppen». Videre sier rundskrivet at ordningen skal legge til rette for:

- Økt deltakelse og kunnskap
- Holdningsendringer og større åpenhet i samfunnet
- Trygghet på ulike sosiale arenaer
- Styrket felleskap og identitet blant lhbtqi-personer
- Motarbeiding av diskriminering på grunnlag av seksuell orientering, kjønnsuttrykk eller kjønnsidentitet
- At lhbtqi-organisasjoner lettere skal kunne drive interessepolitisk arbeid og yte god service til egne medlemmer.

Flere av tiltakene i handlingsplanen som går på å for eksempel opprette møteplasser og å drive kompetanseheving gjennomføres i stor grad av ulike sivilsamfunnsaktører som får støtte gjennom tilskuddsordningen.

Forvaltning av ordningen og vurdering av søknader

Ordnningen forvaltes av tilskuddsavdelingen i Bufdir, og er relativt liten sammenlignet med andre tilskuddsordninger. Ordningen omfatter både driftsmidler og aktivitetstilskudd. Den totale rammen for ordningen har ligget rundt 10-11 millioner i mange år, men ordningen fikk en økning på 3 millioner i statsbudsjettet for 2021. I 2021 ble totalt 15,78 millioner delt ut, relativt jevnt fordelt mellom drifts- og aktivitetstilskudd.

Våre informanter forteller at de ønsker at det skal være bredde blant tilskuddsmottakerne, når det gjelder geografi, målgrupper og mottakerorganisasjonenes størrelse. De som vurderer tilskuddssøknader er opptatt av at mottakerne ikke trenger å være veldig etablerte eller profesjonelle aktører og at terskelen for å få tilskudd er lavere i tilfeller der de treffer målgrupper som andre ikke treffer. Bufdir anser det også som viktig at tiltakene som får tilskudd når mange.

Når det kommer til driftsmidler, er det i hovedsak de store, etablerte og medlemsbaserte organisasjonene som har fått tilskudd. Imidlertid forteller våre informanter i Bufdir at det har vært et ønske å også sørge for at det gis midler til flere organisasjoner slik at ordningen når større deler av målgruppen. I 2021 fikk derfor Skeivt kristent nettverk og Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens driftstilskudd for første gang.

Fordeling av midler

I handlingsplanens virkeperiode (2017-2021) har det vært liten variasjon i hvilke organisasjoner som har mottatt driftstilskudd. Fire organisasjoner – Forbundet for transpersoner i Norge, FRI, Skeiv ungdom og Skeiv verden – har mottatt driftstilskudd alle årene. Også Blikk og Oslo Fusion (tidligere Skeive filmer) har mottatt tilskudd hvert år. Her har tilskuddene blitt gitt som aktivitetstilskudd siden man i 2018/2019 gikk over til å kun gi driftstilskudd til medlemsbaserte organisasjoner. Tilskuddet er imidlertid det samme, og vi regner det derfor som driftstilskudd her. Andre organisasjoner som har mottatt driftstilskudd er Mayer Rokitansky Küster Häuser Syndrome (MRKH) Norge (i 2017), Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens og Skeivt kristent nettverk (i 2021).

FRI har mottatt klart mest gjennom ordningen. En gjennomgang av tilskuddene som er gitt i perioden 2016-2021⁶ viser at FRI (tidligere LLH) har mottatt hele 27,4 millioner i driftstilskudd. Organisasjonen som har mottatt nest mest er Blikk som har fått 15,1 millioner. Deretter kommer Skeiv verden (6,2 millioner), Skeiv ungdom (4,96 millioner), Foreningen for transpersoner i Norge (3,13 millioner) og Oslo Fusion (2,31 millioner).

Når det gjelder tilskudd til aktiviteter, er det også mange av de samme organisasjonene og aktivitetene som går igjen fra år til år. Antall tilskuddsmottakere varierer fra 14 i 2017

⁶ Gjennomgang gjort av Proba på bakgrunn av tallene som er publisert på Bufdirs hjemmesider: https://bufdir.no/Tilskudd/Se_hvem_som_har_fatt_tilskudd/Likestilling_og_inkludering/LHBTIQ/#heading_29645

til 17 i 2019. I 2020 fikk 15 organisasjoner tilskudd til aktiviteter.⁷ Mange av organisasjonene har fått støtte i flere år.

Aktivitetene det gis tilskudd til fordeler seg på noen hovedkategorier. En av de største kategoriene er arrangementer knyttet til Pride. Her har Oslo Pride og Regnbuedagene i Bergen fått mest, men det har også blitt gitt mindre tilskudd til andre pridearrangementer som Skeive Sørlandsdager, Tromsø Arctic Pride eller Bygdepride (Ørsta/Volda Pride).

Videre gis det tilskudd til forskjellige arrangementer og møteplasser for de ulike målgruppene for ordningen, til informasjonskampanjer og til utgivelsen av de skeive magasinene Blikk og MELK. Til slutt gis det også en del tilskudd til aktiviteter i idrettsforeninger som retter seg mot holdningsendring, inkludering og ikke-diskriminering i idretten.

Tilskuddene skal gå til tiltak og aktiviteter som både er rettet direkte mot målgruppen, som for eksempel møteplasser og likepersonsarbeid, og mot befolkningen generelt, for eksempel holdnings- eller informasjonskampanjer. Dette er fordi lhbtqi-personers levekår og livssituasjon både avhenger av hvilke tilbud og fellesskap de har tilgang til og hvordan de blir møtt i samfunnet de lever i. Flere aktiviteter er både eksterne og interne. For eksempel er Pride-arrangementer og skeive filmfestivaler viktige for målgruppen fordi de skaper synlighet, fellesskapsfølelse og kan virke kulturbyggende, men de er også eksterne fordi synligheten kan bidra til normalisering av kjønns- og seksualitetsmangfold og mer positive holdninger i befolkningen generelt. Tilskuddene som gis fordeler seg relativt jevnt mellom eksterne og interne aktiviteter. I 2021 var 9 av 17 aktiviteter det ble gitt tilskudd til helt eller delvis utadrettede, mens 8 av 17 var rettet direkte mot målgruppen.

Størrelsen på aktivitetstilskuddene varierer stort. FRI har mottatt hele 3,5 millioner til aktiviteter. Deretter kommer Skeiv ungdom (2,35 millioner) og Harry Benjamin Ressurs-senter (1,25 millioner). Blant de som har mottatt minst i tilskudd (under 200 000) finner vi særlig mindre Pride-arrangementer og idrettsklubber som kun har fått tilskudd i ett eller to år.

En informant i tilskuddsavdelingen forteller at den største endringen i tilskuddsordningen over tid har vært at det nå gis færre små tilskudd. Vedkommende mener at mange av organisasjonene har blitt profesjonelle og gode til å skrive søknader, og flere søker tilskudd til aktiviteter de har gjennomført tidligere og har god erfaring med. Vedkommende mener likevel at mindre arrangementer og tiltak kan ha en stor effekt, og mener det også burde være rom for dette i tilskuddsordningen. Et alternativ, mener vedkommende, kunne være en egen pott til små, lokale tiltak som det kan søkes på løpende gjennom året.

Hvem faller innenfor, og hvem faller utenfor ordningen?

En utvikling på lhbtqi-feltet er at det stadig kommer til nye organisasjoner, og dette gjør at organisasjonene samlet treffer et større mangfold av målgrupper. De nyere organisasjonene omfatter for eksempel Pasientorganisasjonen for kjønnsinkongruens, Salam (for skeive med muslimsk bakgrunn) og Garmeres (for skeive med samisk bakgrunn). Dette fører imidlertid til mer konkurranse om midlene, og flere diskusjoner om hvem som faller inn under ordningen eller ikke.

Ifølge Bufdir er det et mål at ordningen skal omfatte et bredt spekter av målgrupper, og de legger derfor vekt på å gjøre en ekstra innsats for å støtte mindre og nye organisasjoner. Representanter fra sivilsamfunnet opplever imidlertid at disse nye

---

⁷ Her regner vi FRI som én organisasjon selv om flere av FRIs lokallag har søkt og fått egne tilskudd, for eksempel til avholdelse av arrangementer knyttet til Pride i ulike byer i Norge.

organisasjonene ofte faller litt utenfor ordningen, og at dette kan føre til at visse målgrupper eller perspektiver ikke blir hørt.

En utfordring er at ikke alle grupper eller organisasjoner føler at de passer inn i noen av kategoriene som oppsummeres i «lhbtq»-forkortelsen. For eksempel er det flere som ikke identifiserer seg med «interkjønn»-betegnelsen, og i et forsøk på å nå denne gruppen på en bedre måte har Bufdir endret begrepet «interkjønn» til «personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling» i tittelen på tilskuddsordningen (se avsnitt 2.7 for en mer detaljert omtale av denne gruppen). I tillegg er det noe uenighet rundt «transperson»-begrepet blant ulike sivilsamfunnsorganisasjoner. Enkelte personer med kjønnsinkongruens opplever for eksempel at de ikke hører inn under «lhbtq»-paraplyen fordi de selv identifiserer seg som helt mann eller kvinne. Disse kan oppleve begrepet «transperson» som misvisende.

På grunn av dette har Bufdir i visse tilfeller måtte ta kontakt med organisasjoner for å oppfordre dem til å søke på ordningen. Slike situasjoner er uvanlige, men kan også sies å være forventet på akkurat dette feltet. Mange av personene i målgruppen går igjennom lange – og vanskelige – prosesser for å både finne frem til sin egen kjønnsidentitet og/eller seksualitet og deretter å få aksept og anerkjennelse for denne identiteten fra andre. Personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling kan også ha opplevd utfordringer knyttet til aksept og anerkjennelse av eget kroppslig kjønn. Dersom offentlige myndigheter i forbindelse med tilskuddsordningen bruker ord og begreper som oppleves som diskriminerende eller stigmatiserende, eller kategorier man ikke føler seg hjemme i, kan dette utgjøre en barriere for å søke.

Ansatte i Bufdir mener det er uheldig at relativt sentrale organisasjoner på feltet står utenfor ordningen. De vurderer derfor om det er hensiktsmessig å endre navn og beskrivelse av ordningen slik at den skal føles treffende og relevant for flere. Et forslag til nytt navn som dukker opp i intervjuene er «tilskuddsordning for å styrke kjønns- og seksualitetsmangfold».

Andre grupper som hittil ikke har blitt dekket så godt i tilskuddsordningen er skeive med samisk bakgrunn eller blant de nasjonale minoritetene.⁸

Til slutt peker en ansatt i Bufdir på at det er flere kommuner som har søkt på støtte gjennom ordningen uten å få det. På den ene siden mener vedkommende at det ville være positivt å gi støtte til kommuner og på den måten stimulere til kommunal aktivitet på området. Dette kan gi kommuner litt starthjelp på et område de ikke har så mye erfaring med, og som er vanskelig å prioritere innenfor en trang kommuneøkonomi. På den andre siden er dette en liten ordning hvor det allerede er hard konkurranse om midler, og kommunene har et selvstendig ansvar for å jobbe på dette området og å sette av midler selv.

Dialogen med tilskuddsmottakere

Tilskuddsavdelingen i Bufdir legger også vekt på å være tilgjengelige for å bistå og veilede søkere. Selv om Bufdir legger vekt på å yte god service, mener de at enkelte organisasjoner – kanskje særlig nye og små organisasjoner – kvier seg for å ta kontakt. Informanter vi har snakket med fra sivilsamfunnet mener at dialogen med Bufdir fungerer godt, og at de får god hjelp og svar når de har behov for det. Dette er imidlertid informanter fra noen av de større organisasjonene som lenge har hatt et tett forhold til Bufdir og som har lang erfaring med å skrive tilskuddssøknader.

Våre informanter i Bufdir forteller at kriteriene for å vurdere søknader ikke har endret seg noe særlig over tid. Det eneste som kan endre seg litt fra år til år er eventuelle

---

⁸ Fem grupper har status som nasjonale minoriteter i Norge: Kvener (norskfinner), skogfinner, jøder, romer og romanifolk (tatere).

prioriteringer og satsningsområder som kommer fra KUD. Slike satsningsområder utgjør ingen absolutte krav for å få tilskudd og Bufdir ønsker ikke å gå glipp av potensielt gode søknader. Derfor blir heller ikke informasjon om eventuelle satsningsområder kommunisert ut til potensielle søkere. I tillegg ønsker Bufdir å lyse ut ordningen tidlig slik at tilskuddsmottakerne kan få utbetalt tilskuddene tidlig på året. Utlysningen blir derfor offentliggjort før Bufdir mottar tildelingsbrevet – og dermed informasjon om satsningsområder – fra Barne- og familiedepartementet.

Bufdir organiserer også kontaktmøter med sivilsamfunnet en eller to ganger i året hvor tilskuddsordningen er ett av flere temaer. Her inviteres de store organisasjonene på feltet, i tillegg til alle som ønsker å søke tilskudd og noen av de nyere organisasjonene. I møtene kan sivilsamfunnsorganisasjonene gi tilbakemeldinger på ordningen, og Bufdir kan be om innspill om hvordan de kan forbedre innretningen og forvaltningen av den. Her informerer også Bufdir om eventuelle endringer i regelverket rundt ordningen. I 2021 skal rundskrivet som nå regulerer ordningen omgjøres til forskrift, og sivilsamfunnsorganisasjonene skal bli inkludert og være høringsinstanser i prosessen.

Utfordringer og forbedringspotensiale

Den største utfordringen informantene peker på er at tilskuddsordningen er for liten. Både ansatte i tilskuddsavdelingen og likestillingsavdelingen i Bufdir, samt representanter for sivilsamfunnet mener at det er svært mange gode søknader og organisasjoner som ikke får støtte fordi den totale potten ikke er stor nok. De peker på at potten i mange år har hatt svært lav vekst og at dette kan tyde på at temaet har vært lavt prioritert fra departementets og stortingets side. I 2021 kom det imidlertid en økning på ca. 3 millioner fra året før, fra 12,785 millioner til 15,78 millioner. Totalt mottok Bufdir søknader på ca. 30 millioner kroner.

Tett knyttet til den totale størrelsen på ordningen er balansen mellom hvor mye som gis i driftstilskudd sammenlignet med aktivitetstilskudd. Driftstilskudd er viktig for å støtte organisasjoner som jobber eksplisitt med lhbtqi-feltet, og dette er i dag en av få ordninger som tilbyr driftstilskudd til disse organisasjonene. Driftstilskudd gjør at organisasjonene har mer frihet til å jobbe med temaer de mener er nødvendige. I tillegg gir det en mulighet til å drive med påvirkningsarbeid og interessepolitikk.

Aktivitetstilskudd er nyttig for å støtte konkrete prosjekter eller tiltak. Disse midlene åpner også for at organisasjoner som ikke vanligvis jobber med lhbtqi-tematikk, som kommuner, idrettslag o.l., kan få støtte til å integrere likestillingsperspektivet i sitt arbeid. Dette er viktig for å bidra til at flere ser relevansen av skk-tematikk og til å normalisere kjønns- og seksualitetsmangfold i samfunnet generelt.

Måloppnåelse

Tilskuddsordningen har blitt videreført gjennom handlingsplanperioden, og resultatmålet for tiltaket er dermed oppnådd. Organisasjonene og aktivitetene som får tilskudd bidrar på ulike måter til å forbedre livskvaliteten til lhbtqi-personer.

I SSBs livskvalitetsundersøkelse fra 2020 kommer det frem at lhb-personer opplever mer ensomhet og en større mangel på nettverk og en følelse av mening i livet enn befolkningen for øvrig. Her bidrar organisasjonene som får tilskudd til å fremme en større grad av fellesskap gjennom å opprette lavterskeltiltak, møteplasser og kontaktteloner. Ifølge Bufdir får de klare tilbakemeldinger fra deltakere i slike tilbud om at disse tiltakene bidrar til å øke livskvaliteten til målgruppen, og at stadig flere lhbtqi-personer benytter seg av slike tiltak. På samme måte bidrar tilskuddsmottakerne til å synliggjøre kjønns- og seksualitetsmangfold i samfunnet og til holdningsendringer blant resten av befolkningen.

Flere av våre informanter mener det er svært høy måloppnåelse i prosjektene som får tilskudd og i tilskuddsordningen generelt. Ifølge en informant i tilskuddsavdelingen i

Buudir har de aller fleste organisasjonene og prosjektene de gir tilskudd til god måloppnåelse, det vil si at de gjennomfører aktivitetene de har sagt de skal gjøre. Vi mener derfor at måloppnåelsen for tiltaket er svært god.

Når det gjelder de overordnede målene i handlingsplanen, å «fremme likestilling, bidra til åpenhet og motvirke diskriminering av lhbtqi-personer, mener vi at ordningen treffer godt og bidrar til å nå alle disse hovedmålene.

Anbefalinger til videre arbeid

Ut ifra det informanter i både Buudir og sivilsamfunnet forteller, er ordningen vellykket og sentral for å fremme arbeid og tiltak på lhbtqi-feltet. Det er imidlertid fortsatt en jobb igjen å gjøre for å bedre levekårene til lhbtqi-personer, og vi mener det derfor viktig at ordningen både videreføres og styrkes.

Det kan imidlertid vurderes å spisse (deler av) ordningen mer gjennom aktiv bruk av prioriteringer og satsningsområder. Med mer kunnskapsutvikling vil man få bedre og mer differensiert informasjon om levekårene i ulike grupper. For eksempel har flere undersøkelser vist at lhbtqi-personer med flere minoritetsidentiteter opplever flere utfordringer, og det kan være nødvendig med en ekstra innats for å nå frem til disse gruppene og komme opp med tiltak som kan bidra til å forbedre deres livskvalitet.

Vi mener det er viktig å opprettholde og videreutvikle den gode dialogen med tidligere og potensielle søkere. Her er det særlig viktig å nå ut til nye og mindre organisasjoner, samt organisasjoner som ikke primært representerer lhbtqi-befolkningen, for å gjøre dem kjent med ordningen og å informere om mulighetene for å motta tilskudd. Det å bruke satsningsområder mer aktivt kan også gjøre slik oppsøkende dialog mer målrettet ettersom man kan rette seg mot spesifikke felt og organisasjoner, for eksempel organisasjoner som jobber på innvandringsfeltet. Det ville også være positivt med mer veiledning og tips til søkere, for eksempel i form av felles dialogmøter med potensielle søkere.

Vi anbefaler også å opprettholde en balanse mellom aktivitets- og driftsmidler. Driftsmidlene er svært viktige for en del av organisasjonene på feltet som har begrensede muligheter til annen finansiering.

Til slutt mener vi det er viktig å finne et navn og en beskrivelse av ordningen som treffer de målgruppene man ønsker å treffe. Å legge mer vekt på «kjønns- og seksualitetsmangfold» eller et begrep som «seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika» kan oppleves som mer inkluderende.

2.4 Tiltak 16a – Felles definisjon og registreringsrutiner for hatkriminalitet i politiet

Tiltakstekst: *Definisjon og registreringsrutiner for hatkriminalitet skal være felles for alle landets politidistrikter.*

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet og Politidirektoratet.

Bakgrunn og gjennomføring⁹

Hatkriminalitet har blitt et større og større tema gjennom de siste 15 årene. Det har også blitt tatt opp i Riksadvokatens mål og prioriteringer for straffesaksbehandling i politiet

---

⁹ Tiltakene som angår hatkriminalitet i handlingsplanen, omfatter mye av det samme som tiltakene rettet mot politiet i regjeringens strategi mot hatefulle ytringer. Denne strategien ble evaluert i 2020 og evalueringen inneholder en detaljert gjennomgang av politiets fokus på og arbeid med hatkriminalitet (se Lid, Liudden og Leirvik 2020).

hvert år siden 2002.¹⁰ Til tross for dette har fokuset og kompetansen på hatkriminalitet vært svært varierende ute i politidistriktene. Oslo politidistrikt har vært bevisste på temaet lenge og har hatt en egen etterforskningsgruppe for hatkriminalitet ved Manglerud politistasjon, mens andre politidistrikt har hatt langt mindre fokus på temaet, og har svært få saker registrert som hatkriminalitet.

Den varierende kompetansen på fenomenet, samt endringene i hatkriminalitetsbestemmelsene i straffeloven,¹¹ førte til et behov for å utvikle en felles definisjon og registreringsrutiner i politiet. Etersom Justisdepartementet (JD) ikke kan påvirke politidistriktene direkte, har Politidirektoratet hatt ansvar for operasjonaliseringen og gjennomføringen av tiltaket.

Politiet har utarbeidet en felles definisjon av hatkriminalitet og innført en funksjon for å markere et mulig hatkriminalitetsmotiv i saksbehandlingssystemet de bruker for å registrere saker. Dette må også sees i sammenheng med tiltak 16b som handler om å utvikle en veileder for hvordan slike saker skal registreres. Denne veilederen er også ferdig utarbeidet, og både tiltak 16a og 16b anses derfor å være avsluttet.

Likevel understreker en informant fra JD at det fortsatt er behov for mer kompetanse, samt å sikre at kompetanse vedlikeholdes. Dette krever at studenter på Politihøgskolen og nye politibetjenter også mottar opplæring og får kompetanse på området.

Hva har fungert godt i implementeringen av tiltaket?

Ifølge JD har tiltaket fungert godt fordi det har vært mange medarbeidere i departementet, Politidirektoratet og i politidistriktene, som har hatt et stort engasjement og interesse for hatkriminalitet. Vår informant er opptatt av at det er nødvendig å bygge på engasjement som allerede finnes for å oppnå noe i forbindelse med en handlingsplan. Dersom virksomhetene klarer å identifisere og bruke personer med et faglig engasjement blir arbeidet mer effektivt, ettersom det «tar lenger tid å tine opp bunnfrosne byråkrater».

Videre forteller informanten at samarbeidet mellom Justisdepartementet og Politidirektoratet har fungert godt. Vedkommende legger til at temaet hatkriminalitet har vært mye «i vinden» de siste årene, med oppmerksomhet i media, blant politikere og i befolkningen generelt. Dette har også bidratt til å skape engasjement rundt arbeidet.

Utfordringer og forbedringspotensial

En utfordring med tiltaket (og tiltak 16b om å utvikle en veileder) er at nye rutiner og en veileder i seg selv ikke garanterer endret praksis ute i politidistriktene. Ifølge en informant i sivilsamfunnet som jobber med hatkriminalitet er veilederen et godt – men kort – dokument som også krever at man har en del kunnskap om hatkriminalitet fra før hvis man skal kunne anvende den på en god måte. I tillegg kreves det at ansatte i politidistriktene selv oppsøker dokumentet og tar det i bruk.

Vedkommende mener derfor at undervisning, kompetanseheving og oppfølging av de nye rutinene burde vært spesifisert i handlingsplanen. Dette er ressurskrevende, men kan være avgjørende for at tiltaket skal ha ønsket effekt. En utfordring er at hatkriminalitet i de fleste tilfeller er en kriminell handling (for eksempel vold eller skadeverk) som utføres med et hatefullt motiv, og at manglende kompetanse kan føre til at man kun fokuserer på selve handlingen og ikke på motivet som ligger bak.

---

¹⁰ For en mer detaljert gjennomgang av politiets fokus på hatkriminalitet i denne perioden, se Lid, Liudden og Leirvik (2020).

¹¹ Hatkriminalitetsbestemmelsene i straffeloven har blitt endret fra å inkludere «homofil orientering» til «seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk». Endringene trådte i kraft 1. januar 2021. Arbeidet med å endre bestemmelsene inngikk også som et tiltak i handlingsplanen (tiltak 18, se avsnittet om hatkriminalitet i avsnitt 3.3).

Videre påpeker en informant fra sivilsamfunnet at det ikke er nok å kunne registrere saker, man må også kunne møte personer som kommer med anmeldelser på en åpen og tillitsvekkende måte. Dette er avgjørende for å avdekke hvorvidt det ligger et hatkriminalitetsmotiv bak et eventuelt lovbrudd.

En av de største innvendingene mot dette tiltaket – og de andre tiltakene om hatkriminalitet i handlingsplanen – er at de i liten grad er spisset mot lhbtqi-personer og deres utfordringer. Selv om det er svært nyttig med en felles definisjon og registreringsrutiner, er det nødvendig med kompetanse om de ulike gruppene for å bruke dette riktig. Hatkriminalitet kan arte seg og oppleves svært forskjellig avhengig av hvem det er rettet mot og hvilket hatmotiv som ligger bak. I tillegg er lhbtqi en svært mangfoldig gruppe hvor begrepsbruk kan være vanskelig å sette seg inn i og navigere i. En informant fra sivilsamfunnet forteller at hun har snakket med flere politifolk som sier de er svært usikre på hva som egentlig menes med begreper som «kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk». Det å få bedre kompetanse på hatkriminalitet mot denne gruppen vil også føre til mer enhetlig registreringspraksis og bedre statistikk.

Det kan være hensiktsmessig å involvere brukerorganisasjoner og representanter for minoritetsgruppene som er dekket av hatkriminalitetsbestemmelsene i eventuelle kompetansetiltak. På denne måten kan man øke forståelsen av hvordan hatkriminalitet arter seg for de forskjellige gruppene, og hvordan personer i disse gruppene opplever en anmeldelsessituasjon.

Måloppnåelse

Målet med dette tiltaket er mer enhetlig innsats mot hatkriminalitet i politidistriktene og kompetanse til å gjenkjenne og registrere hatkriminalitet. Det er imidlertid vanskelig å si noe konkret om hvorvidt disse målene har blitt oppnådd. Det man imidlertid har sett er at antallet anmeldelser av hatkriminalitet har økt de siste årene. Informanter i både JD og sivilsamfunnet mener at dette primært er et uttrykk for at politiet har blitt bedre til å fange det opp.

Ifølge politiets rapporter, har antallet anmeldelser av hatkriminalitet økt jevnt fra 347 saker i 2015 til 761 i 2019. Når det gjelder hatkriminalitet på grunn av seksuell legning¹² har det vært en økning i anmeldelser fra 58 saker i 2015 til 122 i 2019 (Politiet 2020). Dette tyder på at politiet også har blitt bedre til å identifisere og registrere hatkriminalitet med et lhbtqi-motiv.

Til tross for høyere anmeldelsestall, er det sannsynlig at mørketallene fortsatt er store. Fordi det å registrere saker på bakgrunn av motiv er relativt unikt i politiets arbeid, finnes det også såkalte «doble mørketall». Dette er tilfeller der en kriminell handling har et hatmotiv, men hvor dette ikke oppfattes eller registreres av den som mottar anmeldelsen. Dette gjør det vanskelig å få gode og representative tall på hatkriminalitet (Politiet 2020).

Ifølge en informant i Justisdepartementet, kan høyere anmeldelsestall og høyere antall påtaler og domsavgjørrelser gi et signal til befolkningen om at politiet tar denne typen kriminalitet alvorlig. Dette kan igjen føre til flere anmeldelser og dermed ha en forsterkende effekt.

Flere av våre informanter peker på at det har skjedd en relativt stor og positiv utvikling i politiets arbeid med hatkriminalitet de siste årene. Imidlertid understreker de også at

---

¹² I politiets registreringssystemer er «seksuell legning» det hatmotivet som er relevant for lhbtqi-personer. Det er uklart hvordan politidistriktene har håndtert hatkriminalitet mot for eksempel transpersoner. En som jobber med hatkriminalitet i sivilsamfunnet forteller at Oslo politidistrikt i stor grad har registrert saker som omhandler kjønnsidentitet under «seksuell legning», men at man ikke vet hvordan dette har blitt gjort andre steder. Dette gir en viss usikkerhet i tallene.

arbeidet ikke kan regnes som avsluttet, og at det er behov for et fortsatt – og enda sterkere – fokus fremover.

Anbefalinger til videre arbeid

Vi anbefaler at de nye registreringsrutinene og veilederen for hatkriminalitet følges opp med opplæring i hvordan slike saker skal registreres og hvordan veilederen skal tas i bruk.

Videre anbefaler vi kompetanseheving knyttet til hvordan hatkriminalitet arter seg mot de ulike målgruppene, deriblant lhbtqi-personer. Videre er det viktig at personer i første-linjen, som tar imot anmeldelser, får opplæring i hvilke spørsmål som bør stilles og hvordan skape tillit mellom anmelder og politiet. Dette kan bidra til bedre og mer treff-sikker registreringspraksis ettersom det kan bli lettere å avdekke hvorvidt det ligger et hatmotiv bak en kriminell handling.

Slik kompetanseheving kan gjøres enten i samarbeid med det interne kompetansemiljøet på hatkriminalitet (se tiltak 17) eller ved hjelp av sivilsamfunnsorganisasjoner. Et alternativ er FRI/Rosa kompetanse justis, som særlig fokuserer på hatkriminalitet og hvordan ansatte i politiet kan bli bedre på å gjenkjenne denne typen kriminalitet, eller Diskrimineringshjelpen og Meglingsbenken (DiMe), som tilbyr rettshjelp, juridisk rådgivning og kurs knyttet til diskriminering og hatkriminalitet (FRI 2018, Norsk Folkehjelp 2020).

2.5 Tiltak 17 – Utvikling av hatkriminalitet som fagområde i politiet

Tiltakstekst: *Større fagmiljøer og rom for spesialisering i politiet*

Ansvarlig: Justis- og beredskapsdepartementet og Politidirektoratet

Bakgrunn og gjennomføring

Som tiltaket over bygger også dette tiltaket på at det har vært varierende – og i visse tilfeller liten – kompetanse på hatkriminalitet i politidistriktene. Det er et viktig prinsipp at hvordan man blir mottatt når man anmelder en sak skal bestemmes av saken, ikke hvilken bostedsadresse man har. Derfor er det nødvendig at alle politidistrikt har tilgang til kompetanse og ressurser knyttet til hatkriminalitet. På den andre siden ønsker politiet å utvikle hatkriminalitet som et fagfelt og at det skal være mulig å spesialisere seg på dette. Denne balansen mellom store fagmiljøer og spesialisering på den ene siden og lik kompetanse ute i hvert politidistrikt på den andre er utfordrende.

Derfor har arbeidet tilknyttet dette tiltaket har fokusert på to områder. For det første har man ønsket å øke grunnkompetansen på hatkriminalitet generelt i politiet. Dette har blitt gjort ved å opprette et eget videreutdanningstilbud om forebygging og etterforskning av hatkriminalitet ved Politihøgskolen. I tillegg har man fått inn to timer om hatkriminalitet i den obligatoriske årlige opplæringen for etterforskere og påtalejurister (totalt 40 timer).

For det andre har det vært et ønske i politiet om å utvikle et nasjonalt kompetansemiljø for hatkriminalitet. Hittil har etterforskningsgruppen for hatkriminalitet ved Manglerud politistasjon delvis fungert som et kompetansemiljø, men det har vært begrenset hva de kan gjøre utover sitt vanlige arbeid. I statsbudsjettet for 2021 ble det satt av sju millioner kroner til å etablere et nasjonalt kompetansemiljø for hatkriminalitet. Dette er også et av tiltakene i Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering (Departementene 2019). Kompetansemiljøet skal fungere som en støtte for alle politidistrikt og dermed bidra til å løfte og utjevne politiets arbeid med forebygging og bekjempelse av hatkriminalitet (Regjeringen 2020a).

Hva har fungert godt med tiltaket?

Det er positivt at Politidirektoratet har fokusert både på å øke grunnkompetansen generelt i politiet og å opprette et kompetansemiljø. Det er viktig at alle politidistrikt har en grunnkompetanse på hatkriminalitet ettersom det er der anmeldelsene kommer inn. Det er viktig at de som tar imot anmeldelsene både vet hva de skal se etter og hvilke spørsmål de skal stille. I tillegg vil et eget kompetansemiljø bidra til å utvikle hatkriminalitet som et fagområde. Informantene vi har snakket med både i Justisdepartementet og sivilsamfunnet er svært positive til dette forslaget.

Ifølge en informant i JD har etterforskningsgruppen for hatkriminalitet ved Manglerud politistasjon spilt en svært viktig rolle for å styrke hatkriminalitet som fagområde. De har også bidratt til kompetanseheving ved å for eksempel utarbeide en eksempelsamling med saker der de har tatt ut siktelse og ført saken for retten. Ifølge informanten er dette svært nyttig fordi det tar det relativt abstrakte begrepet «hatkriminalitet» ned på et mer konkret nivå og illustrerer hva slags saker man kan gå videre med. Også representanter for sivilsamfunnet trekker frem arbeidet til hatkrim-gruppa på Manglerud som svært viktig.

Forbedringspotensiale

Selv om det har blitt gjort mye positivt som en del av dette tiltaket, uttrykker flere informanter fra sivilsamfunnet en viss tvil rundt effektene av tiltaket. Flere mener at det nye videreutdanningsprogrammet i hatkriminalitet på Politihøgskolen har for få plasser og ikke vil gi ønsket effekt fordi det er nettbasert. Ettersom tematikken er tett knyttet opp mot holdningsspørsmål og til dels sensitive temaer, mener en informant at det ville vært mer hensiktsmessig med fysisk undervisning. Da er det lettere å jobbe med refleksjonsøvelser og å ha mer diskusjon blant deltakerne. Likevel er et nettbasert kurs mer tilgjengelig for politibetjenter i hele landet. Derfor kan det være hensiktsmessig å fortsette med et nettbasert kurs, men å videreutvikle den digitale pedagogikken for å legge til rette for mer refleksjon og diskusjon i kurset.

Videre etterlyser flere en mer konkret plan for kompetanseheving i politidistriktene. Særlig er det viktig å ha en plan for hvordan man skal spre kunnskap fra kompetansemiljøet og ut i alle leddene i politiet som trenger det. Flere savner mer forpliktende tiltak og at Politidirektoratet er tydeligere på hva som kreves av hvert politidistrikt.

En utfordring i politiet er at mange – særlig nyutdannede – flytter mellom politidistrikt. Selv om dette kan bidra til å spre kompetanse, er det også sårbart, ettersom viktig kompetanse kan forsvinne. En aktør legger derfor vekt på at kompetansen bør gå fra å være personavhengig til *posisjons*avhengig. Det bør legges mer vekt på å sikre at politidistriktet har kompetanse på området, uavhengig av om enkeltansatte slutter.

Ett konkret tiltak som hatkrim-gruppa ved Manglerud politistasjon har innført er en såkalt «trygghetssamtale». Dette er en samtale med den fornærmede som har som formål å gjenopprette trygghetsfølelse, samt at man viser at en eventuell henleggelse av saken ikke betyr at man ikke har blitt tatt på alvor. Dette er en viktig del av det å ivareta personer som anmelder hatkriminalitet, samtidig som det kan bidra til større tillit og flere anmeldelser. Vi mener at dette er noe flere politidistrikt burde tilby.

Til slutt ser vi at heller ikke dette tiltaket retter seg spesifikt mot lhbtq-tematikk. Selv om en informant fra Justisdepartementet understreker at arbeid for å forebygge hatkriminalitet på ett område også vil bidra til forebygging av hatkriminalitet på andre områder, kan det være nødvendig med spesifikk kunnskap knyttet til de ulike hatmotivene og gruppene de retter seg mot. Flere etterspør mer kontakt med sivilsamfunnsorganisasjoner. For eksempel nevnes Rosa kompetanse justis som en mulig samarbeidspartner, ettersom de jobber spesifikt med kompetanseheving i justissektoren om blant annet hatkriminalitet mot lhbtq-personer (FRI 2018).

Måloppnåelse

Det er rimelig å anta at både det nye studiet i hatkriminalitet på Politihøgskolen, bolken om hatkriminalitet i den årlige opplæringen av etterforskere og påtalejurister og et nytt kompetansemiljø vil bidra til en utvikling av hatkriminalitet som fagområde i politiet. Selv om dette er en positiv utvikling, er det uklart om dette er et resultat av handlingsplanen. Som nevnt er tiltakene svært like tiltakene politiet har i regjeringens strategi mot hatefulle ytringer, og informanten vi har snakket med i Justisdepartementet legger også vekt på at det har vært fokus på hatkriminalitet generelt i denne perioden – også uavhengig av handlingsplanen.

Selv om dette i seg selv ikke er negativt med tanke på måloppnåelse, kan man stille spørsmål om det i denne handlingsplanen kunne ha vært et større fokus på hatkriminalitet mot lhbtqi-personer. Selv om det er viktig å øke kompetanse og forbedre rutiner når det kommer til hatkriminalitet generelt, er dette en handlingsplan som omhandler lhbtqi, og det kunne vært nyttig med noen mer forpliktende tiltak knyttet til arbeidet med hatkriminalitet mot denne gruppa.

Anbefalinger til videre arbeid

Vi anbefaler tydeligere krav fra Politidirektoratet til de enkelte politidistriktene om hvilken grunnkompetanse på hatkriminalitet de burde inneha. Vi anbefaler også at man utarbeider tydelige planer og retningslinjer for hvordan det nasjonale kompetansemiljøet for hatkriminalitet skal bistå politidistriktene og bidra til kompetanseheving.

Videre anbefaler vi at man i opplærings og kompetanseheving har et tydeligere fokus på de ulike målgruppene som utsettes for hatkriminalitet, herunder lhbtqi-personer. Etterforskningsgruppen for hatkriminalitet ved Manglerud politistasjon har fått skryt for å ha bidratt til å konkretisere og komme med eksempler på det litt abstrakte fenomenet «hatkriminalitet». Eksempler på hvordan hatkriminalitet treffer lhbtqi-personer, og andre målgrupper, kan også bidra til en slik konkretisering og øke forståelsen for fenomenet.

Til sist anbefaler vi et videre fokus på holdningsarbeid og det å skape tillit og trygghet i møte med anmeldere av hatkriminalitet. Såkalte «trygghetssamtaler» bør vurderes innført ved flere politidistrikt.

2.6 Tiltak 27 – Faglige rammer for behandling av kjønnsdysfori og kjønnsinkongruens

Tiltakstekst: *Videreutvikle de faglige rammene for behandling av kjønnsdysfori og kjønnsinkongruens.*

Ansvar: Helsedirektoratet

Bakgrunn og status

Helsedirektoratet fikk i 2017 et oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet om å «Utarbeide normerende dokument/faglige anbefalinger for behandling av kjønnsdysfori og kjønnsinkongruens». Dette ble samtidig tatt inn i Handlingsplan for trygghet, mangfold og åpenhet, som tiltak 27.

Arbeidet med å gi et bedre behandlingstilbud til personer som opplever kjønnsinkongruens startet flere år før handlingsplanen kom. Det har vært flere oppdrag til Helsedirektoratet fra HOD om arbeid på dette feltet. En offentlig ekspertgruppe utredet i 2013 helse-tjenestetilbudet til personer med kjønnsinkongruens og kjønnsdysfori og skrev utredningen

«Rett til rett kjønn – helse til alle kjønn». Retningslinjene bygger blant annet på anbefalinger i denne rapporten.

Det har vært et sterkt ønske i fag-, bruker og interesse miljøer å få et bedre og kvalitets-sikkert helsetjenestetilbud til personer som opplever kjønnsinkongruens. Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) har vist til FNs internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter som fastsetter retten til helse som en grunnleggende menneskerettighet som skal utøves uten forskjellsbehandling. LDO viser også til at staten må sikre et helsetjenestetilbud som respekterer mangfoldet av kjønnsidentiteter og legger til rette for en kompetent, ikke-diskriminerende helsetjeneste og støtte.

Forslag til nasjonal retningslinje ble sendt på høring i november 2019 og publisert i juni 2020. Arbeidet med å presentere og implementere retningslinjen overfor fagmiljøer, bruker- og interesse miljøer har pågått siden sommeren 2020. En av anbefalingene i retningslinjene er å opprette regionale behandlingssentre. De regionale helseforetakene er i gang med dette arbeidet. I oppfølgingen av retningslinjene har Arbeids- og sosialdepartementet høsten 2020 sendt et forslag på høring om revidering av regelverk om tilståelse av hjelpemidler som parykk og brystproteser med sikte på at flere innenfor pasientgruppen kan få enklere tilgang på slike enn i dag.

Retningslinjen

Målet med retningslinjen er at:

- pasientene møter et likeverdig og helhetlig helsetjenestetilbud
- pasientene opplever bedre tilgjengelighet og lavere terskel for å ta kontakt med helsetjenesten
- pasientene unngår unødig sykeliggjøring
- pasientene får helsehjelp på laveste effektive tjenestenivå
- pasientene opplever tjenestetilbudet som trygt
- differensiert og desentralisert helsetilbud, involverer alle tjenestenivåer
- bedre geografisk fordeling av tjenester og mindre variasjon i praksis

Retningslinjen legger til grunn LEON-prinsippet (dvs. behandling på laveste effektive omsorgsnivå). Retningslinjen innebærer at målgruppene skal få et desentralisert, differensiert tilbud om utredning, behandling og oppfølging. Primærhelsetjenesten, spesialisthelsetjenesten og den nasjonale behandlingstjenesten skal inngå i et helhetlig helsetilbud til personer med kjønnsinkongruens.

Retningslinjen skal bidra til

- En avklaring av ansvar, samarbeid, roller og behov for kompetanse i helsetjenesten
- Et brukerorientert og differensiert helsetilbud til pasientene preget av anerkjennelse og åpenhet
- Et helsetilbud i tråd med nye klassifikasjoner for kjønnsinkongruens i tråd med WHO's ICD-11

Retningslinjen tar hensyn til de endringene som er gjort i diagnosekoder knyttet til kjønnsidentitetsforstyrrelser. I den nye versjonen av det internasjonale systemet for klassifisering av sykdom og helse relaterte problemer (ICD-11), som Verdens helseorganisasjon vedtok i 2019, er «kjønnsidentitetsforstyrrelse» erstattet med begrepet «kjønnsinkongruens». Tilstanden kategoriseres ikke lenger under kapittelet «Psykiske lidelser og adferdsforstyrrelser», men under «Tilstander relatert til seksuell helse». Dette innebærer at kjønnsinkongruens ikke anses som en psykisk lidelse. Endringen i diagnosekode innebærer dessuten at flere personer vil få rett til helsehjelp.

Retningslinjen inneholder anbefalinger om hvordan tjenestene kan samarbeide for å tilrettelegge helhetlige og forutsigbare pasientforløp. Den har anbefalinger om blant annet:

- pasientrettigheter
- kompetanse og forskning
- utredning, behandling og oppfølging
- organisering, oppgave- og funksjonsfordeling
- overgang til nye diagnosekoder (ICD 10/11)

Retningslinjen omfatter ikke detaljerte anbefalinger om utredning, behandling og oppfølging som medisinske og/eller kirurgiske intervensjoner/tiltak.

Gjennomføring av arbeidet med retningslinjen

Helsedirektoratet arbeidet i 2018-2019 med utformingen av forslag til en nasjonal faglig retningslinje. Forslaget ble sendt på høring i november 2019 og retningslinjene ble lagt frem i juni 2020. Direktoratet la opp til å involvere ulike brukergrupper, noe som er standard i arbeid mer retningslinjer. Planen var å sette ned en relativt liten arbeidsgruppe som skulle jobbe sammen. Det var imidlertid et ønske fra flere representanter for brukere, helsepersonell og andre kunnskapsmiljøer om å få være med i arbeidet. Det ble derfor åpnet for at alle som ønsket det kunne delta i form av en stor ekstern referansegruppe. Alle kjente bruker- og interesseorganisasjoner har hatt representanter i referansegruppen, og har deltatt aktivt med innspill som har gitt bidrag til høringsutkastet. At det var svært mange interessenter som ville være med, satte sitt preg på arbeidet. Internt ble arbeidet organisert med en styringsgruppe og en prosjektgruppe. Både Helsedirektoratet og representanter for organisasjonene som har vært med har erfart at det var utfordrende å ha dialog i en stor og uenig referansegruppe.

Fra Helsedirektoratet har inntil 2 årsverk fordelt på flere personer arbeidet med retningslinjene i perioden 2018 og 2019. Ansatte i Helsedirektoratet oppfatter arbeidet som ressurskrevende, men at dette arbeidet har vært høyt prioritert i direktoratet og at det har vært satt av tilstrekkelige ressurser.

I utformingen av retningslinjene har Helsedirektoratet samarbeidet med flere andre statlige aktører. Det har vært samarbeid med NAV på hjelpemiddelområdet, med Direktoratet for e-helse om endringer i diagnose, med Bufdir på likestilling- og antidiskrimineringsfeltet og med Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO). Likeledes har Folkehelseinstituttet og Helsetilsynet gitt innspill og kommentarer til utkast underveis. Direktoratet for e-helse har endret koder med tilhørende tekster i ICD-kodeverket.

Helsedirektoratet oppfatter at rammene for oppdraget var tydelige og at de innebar at det skulle være et differensiert behandlingstilbud. Det vil si at behandling som ikke er høyspesialisert bør gis på regionalt eller kommunalt nivå. Kirurgisk behandling som genitalkirurgi er høyspesialisert. Noe av den hormonelle behandling kan initieres i regionene forutsatt at kompetansen er bygd opp og følges opp av fastlegene. Informantene fra Helsedirektoratet erfarer at rammene var klare, men at disse til dels har vært vanskelig å akseptere for en del aktører. Det var ikke mulighet å få konsensus om retningslinjene. Ifølge Helsedirektoratet har de i retningslinjene for behandling lagt seg på samme linje som andre nordiske land.

Synspunkter på retningslinjene

Retningslinjene er omdiskutert. Helsedirektoratet erfarer at aktørene leser og oppfatter retningslinjene på ulike måter. Hovedinnholdet i retningslinjene handler etter Helsedirektoratets oppfatning om å gi helsehjelp som tar vare på mangfold og gir personer med kjønnsinkongruens samme pasientrettigheter som alle andre. Ifølge Helsedirektoratet er det et mål med retningslinjene at flest mulig skal få helsemessig hjelp og at hjelpen innebærer flere elementer enn bare hormoner og/eller kirurgi. Informantene

mener at med bedre tilgang på helsehjelp lokalt vil det kunne føre til at mange ikke trenger avansert behandling, men kan komme i mål med primærhelsetjenester og enkle hjelpemidler.

Deler av den offentlige debatten om retningslinjene har dreid seg om hormonell behandling og kirurgi, og hvor dette skal utføres. Vi forstår det slik at uenigheten særlig dreier seg om hvilken instans som skal ha mulighet til å gi hormonell og annen helsehjelp og om det skal stilles krav om psykiatrisk utredning i forkant. Retningslinjene legger som beskrevet til grunn at behandling skal skje på laveste effektive omsorgsnivå (LEON-prinsippet). Noen aktører mener den medisinske og kirurgiske behandlingen bør sees under ett og at ansvaret bør være samlet.

Helsedirektoratet erfarer at det i senere tid er flere som står frem og er åpne om kjønnsinkongruens og at det er nye diskusjoner på feltet. Da arbeidet med å sørge for et bedre helsetilbud for personer med kjønnsinkongruens ble startet var dette først og fremst rettet mot voksne, og basert på at gjennomsnittsalderen for de som ønsket kjønnsbekreftende behandling var 24 år. I senere tid har mye av diskusjonen dreid seg om barn og ungdom. Det er også mye diskusjon knyttet til helsehjelp til ikke-binære.

Implementering av retningslinjene

Dette feltet er polarisert og det er uenighet om hvordan et behandlingsforløp bør være og om hvilke instanser som bør ha ansvar for ulike former for behandling. Denne uenigheten kom til uttrykk under arbeidet med retningslinjene, og vi forstår at dette også har preget arbeidet med å etablere regionale sentre for kjønnsinkongruens.

Implementering av retningslinjene er avhengig av at helsetjenestene oppretter et regionalt tilbud. Helsedirektoratet er kjent med at enkelte helseforetak arbeider med å opprette regionale helsetilbud, og at deler av primærhelsetjenestene opplever at dette er et felt de ikke har kompetanse på. Helsedirektoratet erfarer at flere av brukerorganisasjonene er kritiske og misfornøyde med implementeringen, og at forventningene til hvilken betydning en retningslinje fra direktoratet har kanskje ikke har vært realistisk.

Informantene i Helsedirektoratet beskriver retningslinjene som en begynnelse, og at det er behov for mer faglige retningslinjer, som for eksempel tar opp situasjonen for barn og ikke-binære. Dette er et felt hvor det trengs mer kunnskap, faglig kompetanse og erfaring.

Informantene påpeker at ved å starte på et overordnet nivå kan man få nye momenter inn i saken, og på sikt kan det både bidra til et bedre tjenestetilbud og til at det å være trans i større grad blir respektert. De mener at retningslinjene bidrar til å anerkjenne personer som er utenfor de normene for kjønn som samfunnet setter, og at dette på sikt kan bidra til et mer åpent og mindre dømmende samfunn. Informantene tror det har blitt lettere for personer som lever i skjul å stå frem nå enn det har vært tidligere. Helsedirektoratet mener at det ikke er noe vesentlig de kunne gjort annerledes i arbeidet med å utforme retningslinjer.

Vi har intervjuet to pasientorganisasjoner som har synspunkter som kan illustrere noe av uenigheten på feltet.

Harry Benjamin ressurscenter (HBRS) mener det bør opprettes en nasjonal flerregional behandlingstjeneste på to sykehus, som har det medisinske ansvaret ved utredning, oppstart av hormonell og kirurgisk behandling. HBRS er positive til opprettelse av regionale sentre som de mener blant annet kan forebygge sykeliggjøring og redusere risiko for overdiagnostikk, samt over- og underbehandling. HBRS mener det er snakk om en livsendrende behandling, og at det derfor bør være en utredning før behandlingen starter opp. De vektlegger også at mange i pasientgruppen sliter med psykisk helse, og at det er en indikasjon på behov for utredning. De er uenig i retningslinjene og er bekymret for at høyspesialisert fagkompetanse på feltet vil bli borte. De mener at retningslinjene har bidratt til usikkerhet.

Pasientorganisasjon for kjønnsinkongruens (PKI) mener at helsepersonell som har kompetanse kan gi behandling i tråd med den kompetansen de har. Det vil si at fastleger kan gi hormonell behandling dersom de har kompetanse på dette. Organisasjonen mener at kirurgi bør utføres regionalt, men at genitalkirurgi er en høyspesialisert behandling som bør utføres nasjonalt eller i et nordisk samarbeid. PKI mener at psykiatrisk utredning av behov for kjønnsbekreftende behandling ikke er nødvendig, og at man bør strebe etter en modell basert på informert samtykke. Det innebærer at pasientene skal få tilpasset informasjon om fordeler og ulemper, samt hvilke alternativer som finnes. De er kritiske til at samtaletilbud og hjelpemidler skal være det eneste som tilbys fra regionale sentre. Dette bør være lavterskeltiltak som ikke er lagt til spesialisthelsetjenesten. PKI mener retningslinjene er en stor forbedring sammenlignet med tidligere

Vurdering av måloppnåelse

Vår vurdering er at retningslinjene bidrar til å oppfylle målene om å gi personer med kjønnsinkongruens et differensiert helsetilbud der anerkjennelse og åpenhet er vektlagt og at helsetilbudet er i tråd med nye klassifikasjoner i ICD-11. Vi mener at retningslinjene legger et grunnlag for å avklare ansvar og samarbeid og behov for kompetanse i helsetjenesten. Det er imidlertid store faglige uenigheter på dette feltet, og samtidig mangel på forskningsbasert kunnskap. Disse forholdene medfører at helsetilbudet til personer med kjønnsinkongruens ikke er avklart. Det er et stort behov for å jobbe videre med å gi personer med kjønnsinkongruens et godt behandlingstilbud.

Retningslinjene har synliggjort at det eksisterer store uenigheter på feltet, og i etterkant av de endelige retningslinjene har det vært en polarisert og profilert samfunnsdebatt. En slik debatt kan bidra til større nysgjerrighet og på sikt kan dette gi større aksept. Samtidig kan samfunnsdebatten være preget av så harde ytringer at personer med kjønnsinkongruens kan oppleve at situasjonen deres er blitt vanskeligere. Vi finner at retningslinjene og diskusjonene som de har ført til har bidratt til å sette transpersoners rettigheter på dagsorden, og at den kan ha bidratt til større åpenhet på feltet.

Handlingsplanens betydning

Beslutningene om å forbedre helsetilbudet til personer med kjønnsinkongruens var fattet uavhengig av handlingsplanen. Helsedirektoratet har fått styringssignaler gjennom tildelingsbrev fra HOD. Samtidig oppfattes det som gjensidig forsterkende når det både er et tiltak i handlingsplanen og et oppdrag i tildelingsbrev.

Anbefalinger for videre arbeid

Det er behov for å arbeide videre med å implementere retningslinjene regionalt. Det ser også ut til å være behov for å arbeide videre med avklaring av ansvarsforhold for medisinsk og kirurgisk behandling.

Det er videre behov for utarbeiding av faglige retningslinjer som tar opp situasjonen til barn og til personer som definerer seg som ikke-binære. For å gjøre dette på en faglig forsvarlig måte er behov for mer kunnskap. Det er behov for både forskningsbasert kunnskap og erfaringsbasert kunnskap.

2.7 Tiltak 29b – Lavterskel møteplass for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling

Tiltakstekst: *Legge til rette for en lavterskel møteplass for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling, for eksempel i regi av en organisasjon eller v/LHBT-helsestasjon for ungdom i Oslo.*

Ansvarlig: Bufdir

Bakgrunn og gjennomføring

Interkjønn, eller personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling, har de siste årene kommet inn som en stadig viktigere gruppe i likestillings- og rettighetsarbeid – særlig internasjonalt. Interkjønn er et svært omdiskutert begrep, og det er også diskusjoner knyttet til hvorvidt denne gruppen hører inn under lhbtq-paraplyen. Derfor har det vært mye usikkerhet knyttet til hvordan Bufdir skal jobbe med dette temaet.

Interkjønn (intersex på engelsk) er en samlebetegnelse for flere tilstander som gir atypiske kjønns karakteristikk. I medisinske kontekster brukes ofte begrepet DSD («disorder of sex development»), men flere menneskerettighetsaktører er bekymret for at medisinske termer kan bidra til å «sykeliggjøre» normale variasjoner i kjønns karakteristika. Interkjønn brukes derfor ofte utenfor det medisinske feltet. Imidlertid viser forskning at få interkjønnpersoner omtaler seg selv som «interkjønn» og heller referer til sin spesifikke diagnose/tilstand. Begrepet «variasjon i kroppslig kjønnsutvikling» ble derfor tatt i bruk av Bufdir i et forsøk på å forene det medisinske og det menneskerettslige perspektivet (Garland, Samuelsen og Travis 2018; van Lisdonk 2014; Bufdir 2020).

Ifølge en informant i Bufdir var de klar over at interkjønn kom til å bli inkludert i handlingsplanen i forkant av planens lansering. Derfor arrangerte de i 2016, sammen med Helse direktoratet og LDO, et symposium om variasjon i kroppslig kjønnsutvikling. Symposiet samlet representanter fra bruker- og interesseorganisasjoner, forskere, helsefaglig personell, myndighetsrepresentanter og andre eksperter og interessenter fra inn- og utland for å utveksle kunnskap og erfaringer.¹³ På dette tidspunktet var dette et nytt ansvarsområde for Bufdir, og de ønsket derfor å knytte kontakter med noen av organisasjonene og fagmiljøene og få mer kunnskap om hva de selv identifiserte som sine utfordringer og mulige løsninger.

Etttersom det allerede foregikk mye godt likepersonsarbeid blant pasientorganisasjonene på feltet, ønsket Bufdir å gjennomføre tiltak 29a ved å gi tilskudd til å videreføre og videreutvikle slikt arbeid gjennom lhbtq-tilskuddsordningen. Interkjønn ble derfor inkludert i ordningen fra og med 2017. Imidlertid kom det frem under symposiet at «interkjønn»-begrepet ikke opplevdes som treffende for mange i målgruppen, og tilskuddsordningen endret derfor navn til *LHBTQ - Bedre levekår og livskvalitet blant lesbiske, homofile, bifile, transpersoner, queerpersoner og personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling*.

I 2017 – rett etter symposiet – søkte to pasientorganisasjoner på tilskuddsordningen. Den ene fikk tildelt driftsmidler som blant annet ble brukt på lavterskeltilbud og den andre fikk tilskudd for å arrangere en sommerleir. Siden 2017 har imidlertid ingen organisasjoner for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling søkt på ordningen.

Hva har fungert godt i implementeringen av tiltaket?

Ifølge en ansatt i likestillingsavdelingen i Bufdir var symposiet som ble avholdt i 2016 svært viktig for dette tiltaket, og for Bufdirs arbeid med denne gruppen generelt. Uten

---

¹³ Blant pasientorganisasjonene som deltok var: Klinefelterforeningen, Turner syndromforeningen, Landsforeningen for CAH og Mayer Rokitansky Küster Hauser Syndrome Norge (MRKH Norge).

dette symposiet hadde Bufdir manglet viktig innsikt i målgruppens behov, samt de ulike synspunktene rundt begrepsbruk. Det at Bufdir fikk opprettet et nettverk med en del av pasientorganisasjonene er også nyttig i arbeidet, og vår informant mener det var på grunn av dette symposiet at to av organisasjonene søkte på tilskuddsordningen i 2017.

Utfordringer og forbedringspotensiale

Ifølge en ansatt i Bufdir som har jobbet med tiltaket, har tiltaket vært utfordrende. Det finnes i dag ingen egne interkjønnorganisasjoner i Norge som omtaler seg selv som dette. De fleste personene det gjelder og pasientorganisasjonene er vant til å omtale seg selv i diagnosestermer, og har ikke sett seg selv som koblet til den skeive bevegelsen. Flere har også vært usikre på hvorfor Bufdir, som en likestillingsaktør, skal arbeide med deres gruppe.

Da Bufdir fikk dette som et nytt diskrimineringsgrunnlag de skulle jobbe med, forteller informanten at det var utfordrende å finne ut av lovverket når det gjelder denne gruppen og hvilket diskrimineringsvern de har. Vedkommende forteller at likestillingsloven ikke nevner kjønnskarakteristika, men at det nevnes i forarbeidene. Her er det imidlertid en sammenblanding av begreper hvor «kjønnsuttrykk» eksemplifiseres med for eksempel hårfrisyrer og ikke gjennom kroppslig kjønn. Bufdir mener det ville tydeliggjort deres mandat dersom kjønnskarakteristika var nevnt eksplisitt i lovverket som et diskrimineringsgrunnlag.

Videre er det en utfordring at kategorien «personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling» omfatter et stort mangfold av tilstander og et stort spekter av alvorlighetsgrader. En ansatt i Bufdir forteller for eksempel at det for noen tilstander kan være mer naturlig å se på nedsatt funksjonsevne-perspektivet og likestilling på grunnlag av det heller enn likestilling på grunnlag av kjønn og kjønnskarakteristika. Det er også flere av pasientorganisasjonene som jobber med rettighetsarbeid og likestilling – men ikke fra et kjønns mangfoldsperspektiv. Bufdir mener derfor det er hensiktsmessig å arbeide for å bygge bro mellom de ulike perspektivene og feltene slik at man heller kan samarbeide om likestilling og rettigheter knyttet til denne gruppen.

Man kan spørre seg hvorfor det blir ansett som viktig å inkludere denne gruppen på lhbtq-feltet dersom dette ikke er noe personene i gruppen ønsker selv. Ifølge en representant for en av pasientorganisasjonene for en diagnose som rammer kvinner er det delte meninger om dette blant deres medlemmer. På den ene siden er det viktig for mange å bli oppfattet som fullt ut kvinne, og de er redde for at det skapes usikkerhet rundt deres kjønnsidentitet om de forbindes med lhbtq-paraplyen. Andre, derimot, mener det er riktig og viktig å inngå i den paraplyen.

Dette er et vanskelig tema som Bufdir må håndtere i dialog med de ulike organisasjonene på feltet. Ett argument for å inkludere gruppen i lhbtq-feltet er at dette i stadig større grad gjøres internasjonalt, og at man i mange andre land har egne interkjønnorganisasjoner som jobber på tvers av de enkelte tilstandene. Ulike likestillings- og menneskerettighetsorganisasjoner under FN, EU og Europarådet inkluderer interkjønn og jobber for å beskytte denne gruppens rettigheter og for diskrimineringsvern. Bufdir mener imidlertid at dette må tilpasses den nasjonale konteksten og situasjonen i Norge.

En mulig løsning kan være at de personene med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling som ønsker å inngå i lhbtq-paraplyen og føler seg hjemme der i større grad blir inkludert av de ulike organisasjonene som jobber med kjønns- og seksualitetsmangfold. En representant for en av de store skeive organisasjonene forteller at dette også er et relativt nytt tema for dem og at de har tatt opp tråden internt i egen organisasjon for å se på hvordan de jobber med denne gruppen og hvilket tilbud de kan ha. Likevel påpeker vedkommende at de er en medlemsorganisasjon og dermed jobber for egne medlemmer.

Dersom personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling ikke selv tar initiativ, er det vanskelig for dem å jobbe for denne gruppen.

Måloppnåelse

Buudir valgte å jobbe med dette tiltaket gjennom tilskuddsordningen, slik at organisasjoner som representerer personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling kunne få tilskudd til å videreføre eller etablere lavterskel møteplasser for sine brukergrupper. Ettersom det kun ble gitt tilskudd til to slike organisasjoner i 2017, kan man argumentere for at det har vært lav måloppnåelse på tiltaket. På den andre siden sier tiltaket at Buudir skal «legge til rette for» møteplasser, og dette har Buudir gjort både ved å utvide målgruppen for tilskuddsordningen og ved å oppfordre organisasjoner på dette feltet til å søke.

Dette legger imidlertid mye ansvar på organisasjonene. Flere av organisasjonene som representerer personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling er små og drevet på frivillig basis. Ettersom det å søke på en tilskuddsordning er ressurskrevende, kan dette være en høy terskel for mange. Som en av organisasjonene som fikk tilskudd i 2017 forteller, har de hatt liten aktivitet og ikke kapasitet nok til å søke på flere tilskudd siden dette. Mange av organisasjonene representerer svært små pasientgrupper og har begrenset med tid og ressurser til søknadsskriving.

Generelt har handlingsplanen bidratt til et større fokus på denne målgruppen. Selv om Buudir har ansvar for å jobbe med likestilling og ikke-diskriminering uavhengig av handlingsplanen, ga handlingsplanen likevel et signal om at regjeringen ville prioritere denne gruppen. Likestilling for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling inngikk dermed i regjeringens politikk, og ikke kun i Buudirs arbeid med å følge opp diskrimineringsloven. Dette bidro til å forsterke det faglige arbeidet og ga Buudir et tydelig mandat til å jobbe videre med tematikken.

Anbefalinger for videre arbeid

Vi anbefaler at Buudir gjenopptar og videreutvikler dialogen med både pasientorganisasjoner og enkeltpersoner med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling. Det fremstår som viktig at personer i denne gruppen får ivaretatt sine rettigheter, men det må skje på en måte som er komfortabel og hensiktsmessig for dem det gjelder.

2.8 Tiltak 31b – Kompetanse til familievernkontor og krisesentre

Tiltakstekst: *Kompetanse om personer med funksjonsnedsettelse og lhbti-problematikk må også formidles til familievernkontor og krisesentre.*

Ansvarlig: Buudir

Dette tiltaket var ikke iverksatt ved utgangen av 2019, og ble derfor diskutert i Probas første delrapport i denne evalueringen (Proba samfunnsanalyse 2020b). I delrapport 1 fant vi at Buudir hadde problemer med å redegjøre for tiltaket, og at det var sannsynlig at Buudirs interne omorganisering i 2018/2019 hadde medført at ingen lenger hadde et direkte ansvar for tiltaket. Dette bekreftes i intervjuer. Etter omorganiseringen har familievernområdet blitt spredt i forskjellige divisjoner og det har vært uklart hvem som skulle følge opp hva. Derfor har er det ingen som kjenner til eller har jobbet med familieverndelen av tiltaket.

Per 1. mars 2020 hadde tiltaket fått en kontaktperson og en ansvarlig saksbehandler, og det har blitt jobbet med den delen av tiltaket som omhandler krisesentre. Vi vil i det følgende fokusere på dette arbeidet. Vi anbefaler imidlertid sterkt at kompetanseheving blant familievernkontor følges opp i videre arbeid.

Bakgrunn

Krisesenterloven slår fast at krisesentertilbudet skal omfatte alle som er utsatt for vold i nære relasjoner. I lovteksten nevnes menn, kvinner og barn, mens veilederen som kom senere også omtaler unge, eldre, personer med funksjonsnedsettelse, lhbt-personer og personer i samkjønnede relasjoner (Bliksvær et al. 2019).

En kunnskapsoversikt fra 2013 viste at det er uklart om lhbt-personer er mer utsatt for vold i nære relasjoner enn andre, men at disse opplever større barrierer for å henvende seg til krisesentre og annet hjelpeapparat. Dette kommer ofte av frykt for diskriminering, homofobi og for å ikke bli tatt på alvor. Rapporten hevder også at hjelpeapparatet ofte tar vold mellom likekjønnede partnere mindre på alvor fordi det bryter med ideen om at vold i nære relasjoner utøves av menn mot kvinner (Fjær, Gundersen og Mossige 2013). En evaluering av kommunenes krisesentertilbud viser også at skk i liten grad er vektlagt i krisesentrenes møter med voldsutsatte og forfatterne anbefaler kompetanseheving for å sikre et godt tilbud også til denne gruppen (Bliksvær et al. 2019).

Det er særlig to temaer knyttet til lhbtqi-personer som er relevante for krisesentre. For det første skal krisesentre være et godt tilbud til utsatte for vold og overgrep, og de som jobber der skal ha den nødvendige kunnskapen for å møte lhbtqi-personer på en god og trygg måte. For det andre er det viktig å innrette tilbudet på en inkluderende måte, særlig når det kommer til botilbudet og andre tilbud som er kjønnsdelte. Det er et krav at botilbud i regi av krisesentre skal være fysisk atskilt mellom kvinner og menn, og en ansatt i Bufdir forteller at de har fått flere henvendelser fra krisesentre med spørsmål om hvordan dette skal løses med tanke på lhbt- eller ikke-binære personer. Vedkommende mener at det i stor grad er mangel på erfaring med denne brukergruppen som gjør dette utfordrende for de enkelte krisesentrene, og at det er mulig å finne gode løsninger dersom man fokuserer på kompetansetiltak og bevisstgjøring.

Tiltaket dreier seg om personer med funksjonsnedsettelse og lhbtqi-problematikk. Det er viktig å ta hensyn til den doble sårbarheten til disse personene, og en som jobber med krisesentre i Bufdir forteller at dette er et nytt tema for dem som de må være mer bevisste på. Likevel kan man sette spørsmålstegn til hvorfor ikke planen inneholder et tiltak om mer kompetanse på lhbtqi-tematikk *generelt* hos krisesentrene. Til sammenligning finnes dette for familievernkontorene (tiltak 5).

Implementering

Bufdir jobber ikke direkte med krisesentre når det gjelder kompetansetiltak, men gjennom de fem regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). Selv om RVTS-ene har en stor grad av frihet, holder Bufdir et årlig dialogmøte med dem der de går gjennom føringer for kommende år. I 2018 sto lhbt-tematikk på planen for dialogmøtet, men temaet falt bort på grunn av sykdom. I 2019 ble temaet tatt opp igjen med et innlegg fra en ansatt i likestillingsavdelingen, og det ble også tatt opp på møtet i 2020.

Bufdir spiller også inn tekst i de årlige tilskuddsbrevene fra Hdir til RVTS-ene. I 2021 ble det her inkludert en formulering om at RVTS skal bistå kommuner i å tilrettelegge krisesentertilbudet for alle målgrupper uavhengig av tilleggsproblematikk, kjønn/kjønnsidentitet, alder og etnisitet, inkludert den samiske befolkningen. Bufdirs fagveileder for krisesentrene inneholder også en sjekklister for innhold i krisesentertilbudet og hvilken kompetanse og bemanning som er nødvendig knyttet til brukergrupper med særskilte behov.

Her nevnes lhbti-personer som en gruppe som har særlig økt risiko for vold. Det presiseres også at dette eksplisitt bør nevnes i informasjon om krisesentertilbudet slik at tilbudet blir kjent også for denne gruppen (Bufdir 2019).

Hvert år avholdes en nasjonal krisesenterkonferanse i regi av RVTS-ene selv. Her holder Bufdir et innlegg der de gjennomgår hvilke oppgaver og områder som er viktige fremover. Ifølge en informant i Bufdir legger de vekt på å inkludere lhbtq og arbeid på likestillingsfeltet ved disse anledningene, for på den måten å bevisstgjøre krisesentrene om temaet. Med unntak av i Bufdirs innledning, har lhbt kun vært av hovedtemaene på konferansen i 2020. Da holdt foreningen FRI et innlegg med tittelen «Trygt, mangfoldig og åpent» om hvordan krisesentrene kan skape så gode møter som mulig med skeive. I 2020 hadde også to av RVTS-ene lhbtq-problematikk som tema i planer for det regionale arbeidet.

Hva har fungert godt

Vår informant i Bufdir mener at handlingsplanen har hatt en positiv effekt på arbeidet med lhbtq-tematikk på krisesenterfeltet. Selv om vedkommende understreker at de ville ha jobbet med dette uansett, ettersom Bufdir er et likestillingsdirektorat og de plikter å jobbe med alle diskrimineringsgrunnlagene, har handlingsplanen bidratt til mer oppmerksomhet rundt temaet og til at de har fått et «spark bak».

I tillegg nevnes samarbeid som noe som har fungert godt i arbeidet med tiltaket. Bufdir har en god dialog med RVTS-ene, og de som jobber med krisesentre i Bufdir har også vært fornøyde med det interne samarbeidet med likestillingsavdelingen. I tillegg har de hatt noe kontakt med sivilsamfunnsorganisasjoner som FRI, Skeiv ungdom og Skeiv verden, for eksempel i forbindelse med utvikling av fagveilederen. Likevel forteller de at dette samarbeidet har vært sporadisk og ikke er et fast eller systematisk samarbeid.

Forbedringspotensiale

Informanten i Bufdir vedgår at de har en del ugjort og at dette tiltaket og lhbtq-tematikk er noe de bør jobbe mer med. Videre påpekes det at det er viktig å jobbe mer med interseksjonalitet, ettersom voldsutsatte kan ha en bakgrunn hvor flere faktorer samtidig kan øke risiko eller sårbarhet for vold. Vedkommende forteller at det tok lang tid å komme i gang med tiltakene, men at det har blitt en økende bevissthet rundt viktigheten av dette temaet. I tillegg påpekes det at RVTS-ene også jobber med kompetanseheving knyttet til andre typer støtte- og botilbud, som sentre mot incest og seksuelle overgrep og botilbudet for unge over 18 som utsettes for tvangsekteskap eller æresrelatert vold. Her bør også kompetanse om lhbtq-tematikk inkluderes.

Det finnes flere sivilsamfunnsorganisasjoner som jobber med kompetanseheving og kan bidra på dette feltet. Det fremstår som hensiktsmessig å involvere dem i større grad for å øke bevisstheten og forståelse av lhbtq-tematikk i RVTS-ene og på krisesentre.

Anbefalinger for videre arbeid:

Vi anbefaler å videreutvikle fagveilederen og inkludere konkrete tekster og anbefalinger knyttet til lhbtq-tematikk – gjerne i samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner. Det kan også vurderes å inngå et mer systematisk samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner på feltet om kompetansehevingstiltak for krisesentre.

Videre anbefaler vi å utvide arbeidet til å gjelde lhbtq-personer generelt, og til å også omfatte andre former for botilbud som sentrene mot incest og seksuelle overgrep og botilbudet for unge over 18 som utsettes for tvangsekteskap eller æresrelatert vold.

Til sist anbefaler vi et særlig fokus på å formidle kompetanse om lhbtq-barn og -familier til familievernkontorene. Ettersom dette temaet har gått litt «under radaren» gjennom denne handlingsplanperioden, bør det rettes et fokus mot det i neste handlingsplan. Her

vil vi også anbefale å utvide fokuset til å ikke bare gjelde lhbtqi-personer med funksjonsnedsettelse, men lhbtqi-personer og regnbuefamilier generelt.

2.9 Tiltak 34b – Situasjonen for lhbtqi-personer på asylmottak

Tiltakstekst: *Utrede hva som skal til for at lhbti-personer opplever asylmottak som trygge, og gjennomføre aktuelle tiltak for lhbti-personer mens de er i asylmottak. Iverksette informasjonsarbeid rettet mot hele gruppen asylsøkere.*

Ansvarlig: UDI

Bakgrunn og gjennomføring

Asylmottak skal være et midlertidig innkvarteringstilbud i påvente av bosetting eller retur. Tilbudet skal sikre beboernes grunnleggende behov og være et trygt botilbud for den enkelte. Situasjonen for lhbtqi-personer på asylmottak kan imidlertid være både vanskelig og utrygg. En undersøkelse viser at skeive beboere i asylmottak utsettes for blant annet mobbing, diskriminering og trakassering, å bli outet som skeiv, vold og overgrep og et høyt konfliktnivå (Eggebø, Stubberud og Karlstrøm 2018). På grunn av dette er det viktig å se på hvordan man kan gjøre asylmottak tryggere for lhbtqi-personer.

Tiltak 34b består av tre deler: 1) Utrede hva som skal til for at lhbti-personer opplever asylmottak som trygge, 2) gjennomføre aktuelle tiltak og 3) iverksette informasjonsarbeid mot hele gruppen asylsøkere.

Når det kommer til det å utrede hva som skal til for å oppleve asylmottak som trygge, har ikke dette blitt gjort. En utfordring med dette er de metodiske problemene knyttet til det svært lave antallet lhbtqi-personer på asylmottak, samt at det kan være vanskelig å få lhbtqi-personer på asylmottak til å være åpne om egen seksualitet, kjønnsidentitet eller kjønnskarakteristika. I tillegg forteller en informant i UDI at dette ikke er en del av deres kjernevirksomhet, og at det dermed ikke blir prioritert internt. Vedkommende mener at personer i asylmottak heller bør inkluderes i større grad i generelle undersøkelser om skeive med innvandrerbakgrunn (dette har blant annet blitt gjort i Eggebø, Stubberud og Karlstrøm 2018).

Når det gjelder den delen av tiltaket som handler om å gjennomføre tiltak for lhbtqi-personer i asylmottak, dekkes dette delvis av UDIs løpende arbeid overfor driftsoperatørene for mottakene. UDI stiller blant annet krav til driftsoperatørene om at seksuelle- og kjønnsminoriteter skal ivaretas. UDI er i gang med en større omlegging av mottakssystemet og skal i den forbindelse gå over fra rundskriv til kravspesifikasjoner i reguleringen av mottakene. Seksuelle- og kjønnsminoriteter nevnes som en utsatt gruppe i begge disse, og det stilles blant annet krav om at mottakene skal sikre at ansatte har informasjon og kunnskap om temaet. I tillegg har UDI et tiltakskort som gir en veiledning til asylmottakene om hvordan de skal følge opp personer som kan ha særskilte behov på grunn av sin seksuelle orientering, kjønnsidentitet og/eller kjønnsuttrykk.¹⁴

Hva slags tilrettelegging som er aktuell, vurderes fra sak til sak. Det kan for eksempel være å flytte vedkommende til et annet sted dersom de opplever problemer der de er, eller å tilpasse boområdene slik at skeive beboere får egne trygge rom.

Når det kommer til siste del av tiltaket – informasjonsarbeid rettet mot hele gruppen asylsøkere – inkluderes noe lhbtqi-tematikk i informasjonsprogrammet for voksne i

---

¹⁴ Se tiltakskortet på: <https://www.udiregelverk.no/contentassets/56873b9a5fc5418097f34c4af7d29d36/udi-2009-006v1.pdf>.

ordinære mottak. Blant annet skal beboerne få kunnskap om ulike seksuelle legninger (modul 4) og homofilt ekteskap/samliv (modul 5) (UDI, u.å.). Programmet inneholder også temaer knyttet til kjønn, men ut ifra temaene som er listet opp på UDIs nettsider, er det uklart om dette inkluderer noe utover tokjønnsmodellen. Selv om UDI setter mål for programmet, er det mottakene som har pedagogisk ansvar for innhold og pedagogikk, noe som kan føre til store variasjoner i hvordan tematikken ivaretas mellom mottakene.

I tillegg forteller informanten fra UDI at Skeiv verden har holdt kurs på flere mottak. Dette er delvis fordi mottaksansatte synes det er et tema det er vanskelig å snakke og orientere om. Dette finansieres imidlertid av midler fra IMDi, og UDI har ikke oversikt over hvilke mottak Skeiv verden har vært på.

Gjennomføringen av tiltaket har blitt påvirket av både Covid-19 og de interne prosessene knyttet til omleggingen av mottakssystemet i UDI.

Hva har fungert godt?

Informanten i UDI mener at det å fokusere på likepersonsarbeid og å hente inn for eksempel Skeiv verden for å drive informasjonsarbeid om dette temaet er veldig nyttig og positivt. De som holder kurs og informasjonsmøter fra Skeiv verden har selv innvandrerbakgrunn – ofte flyktningbakgrunn – og de er selv skeive og kan spille på egne personlige erfaringer. Ofte har disse personene god forståelse for hvordan det å være skeiv påvirker både den det gjelder og eventuelt relasjonene til familie og nettverket rundt.

Forbedringspotensiale

På tross av at Skeiv verdens arbeid og likepersonsperspektivet blir ansett som så nyttig, er ikke dette noe UDI selv tar initiativ til eller organiserer. På spørsmål om hvordan man kan sikre at flere mottak kan holde kurs for sine beboere i regi av for eksempel Skeiv verden, svarer en informant i UDI at de verken kan styre IMDis bruk av midler eller Skeiv verdens prioriteringer. Dette sees som IMDis ansvarsområde og noe de bestemmer gjennom tildelinger av tilskudd.

UDI legger stor vekt på at sektorprinsippet gjelder i mottakssystemet, og peker på at det er Bufdir som har ansvaret for likestillingsarbeidet – også i mottakene. I tillegg påpekes det at kommunene også har ansvar for beboere på asylmottak, og at disse derfor inngår i kommunale tjenester og tiltak og eventuelle kommunale lhbtqi-planer. Informanten i UDI mener at andre myndigheter i for stor grad tenker «dette skjer på mottak, så det er UDIs ansvar». Vedkommende viser til at UDI har et relativt begrenset mandat. De skal tilby et botilbud, og ikke drive omfattende opplæring og undervisning av asylsøkere. Informasjonsprogrammet i asylmottakene skal fungere som et supplement til introduksjonsprogrammet og norsk med samfunnskunnskap, og hovedfokuset i programmet skal være asylprosessen. Til sist sier informanten at de ansatte i mottakene primært skal ha kompetanse på å skape et trygt botilbud og til å henvise beboere til andre tjenester om nødvendig. Dersom de identifiserer lhbtqi-personer blant beboerne kan disse henvises til for eksempel Skeiv verden.

Selv om sektorprinsippet står sterkt – også på asylfeltet – skaper det noen utfordringer i dette tilfellet. Som vi har nevnt i tidligere delrapporter, er arbeidet for bedre levekår for lhbtqi-personer en utfordring som nødvendiggjør tverrsektorielt samarbeid. Selv om sektorene har et ansvar for personene som bor på mottak, er det de ansatte i mottakene som har den daglige kontakten med beboerne. Det er derfor viktig at disse får kompetanse på lhbtqi-tematikk slik at de kan tilrettelegge for et trygt botilbud også for personer i denne gruppa og har kunnskap om hvilke tjenester de kan henvise videre til. Forskning viser også at noe av det vanskeligste når det kommer til tilrettelegging er å få lhbtqi-personer til å være åpne om egen seksualitet eller kjønnsidentitet. Dette kan imidlertid bli lettere dersom temaet tas opp i informasjonsprogrammet på en måte som

viser at det er aksept for dette i Norge, og at de kan få hjelp og støtte om nødvendig (Eggebø, Stubberud og Karlstrøm 2018).

Måloppnåelse

Vi finner at deler av tiltaket, særlig det som omhandler ivaretagelse av lhbtqi-personer i asylmottak og informasjonsarbeid mot asylmottakere, delvis dekkes gjennom UDIs ordinære og løpende arbeid. Den delen av tiltaket som omhandler å utrede hva som skal til for å gjøre asylmottak trygge for lhbtqi-personer har imidlertid ikke blitt gjennomført. En slik utredning ville ført til verdifull kunnskap knyttet til situasjonen for lhbtqi-personer i asylmottak og hvilke tiltak som er hensiktsmessige å bruke – og i hvilke situasjoner – for å sikre et trygt botilbud for denne gruppen. En slik utredning kunne også vært nyttig for å kartlegge hvordan og i hvilken grad driftsoperatører og mottak følger opp kravene fra UDI om å ivareta lhbtqi-personer.

Anbefalinger til videre arbeid

Vi anbefaler at en utredning om hva som skal til for at lhbtqi-personer skal oppleve asylmottak som trygge gjennomføres, og at resultatene følges opp og brukes for å iverksette målrettede tiltak.

Vi mener også det er svært nyttig med informasjon om skk i asylmottakene – også utover det som gis gjennom informasjonsprogrammet. Dette er i utgangspunktet ikke en del av UDIs mandat, men de kan bidra med å legge til rette for kursvirksomhet, formidle kontaktinformasjon og ved å ha oversikt over hvilke mottak det er mest aktuelt å drive kompetanseheving på. Vi anbefaler derfor et mer systematisk samarbeid mellom UDI, IMDi og Bufdir på dette området, og at en ny handlingsplan på feltet kan inkludere tiltak om dette med alle disse tre direktoratene som ansvarlige. Her kan det også samarbeides med sivilsamfunnsaktører som Skeiv verden.

2.10 Tiltak 39b – Samarbeid med Sametinget og samiske institusjoner

Tiltakstekst: *Myndighetene vil ta initiativ til et samarbeid med Sametinget og samiske institusjoner med sikte på videreføring og utvikling av tiltak som kan bidra til at lhbtqi-personer med samisk bakgrunn opplever større grad av åpenhet og inkludering.*

Ansvar: KUD/KMD

KMD bidro til utformingen av dette tiltaket og har sammen med KUD (siden 2019) ansvaret for oppfølgingen av det. Dette tiltaket var imidlertid delvis ikke iverksatt ved forrige rapporteringsrunde, og ble derfor omtalt i Probas første delrapport. Her fant vi at noe av årsaken til dette var at KMD ikke var klar over at de hadde ansvar for tiltaket. KMD har heller ikke rapportert på tiltaket i 2020. Vi mener imidlertid at KMD har en rolle på dette feltet ettersom de har et ansvar for Sametinget og konsultasjonsordningen med Sametinget og har statsråden for samiske saker. Ved oppstarten av handlingsplanperioden ble det gjennomført møter mellom administrasjonen i tidligere BLD og skeive med samisk bakgrunn i et uformelt nettverk.

KUD har oversatt handlingsplanen til nordsamisk og overbrakt denne til Sametinget. Sametinget har gitt informasjon om hvordan de ønsker å jobbe med problematikken. Oversettelsen er også gitt Bufdir som har brukt den i sitt arbeid. Veilederen for konsultasjonsordningen (KMD) mellom statlige myndigheter og Sametinget slår fast at dialog om statlige tiltak som angår samiske samfunn eller personer med samisk bakgrunn skal skje gjennom konsultasjon etter en fastsatt prosedyre. Det vises til at

dialogen med Sametinget må skje i form av konsultasjonsmøter. Det virker imidlertid som om det har vært lite dialog med Sametinget og samiske institusjoner i perioden. Det vises videre til at KUDs viktigste virkemiddel er å kommunisere ny kunnskap, og det har vært lite ny kunnskap på dette feltet.

I arbeidet med neste handlingsplan er KUD opptatt av å legge sterkere trykk på dette tiltaket. Under innspillmøtene om ny handlingsplan er det lagt vekt på å inkludere representanter for samiske aktører og det har vært avholdt møte med Sametinget om ny handlingsplan. Sametinget har tatt tak i problematikken, og etterlyser arenaer der ulike aktører kan møtes for å arbeide med holdninger og bevisstgjøring. Arenaene bør være møteplasser for samiske representanter, offentlige aktører og religiøse aktører. I det videre arbeidet legger KUD vekt på at alle tiltakene i planen må inkludere lhbti-personer med samisk bakgrunn.

Opprettelsen av organisasjonen Garmeres (etablert i 2019) som er en organisasjon for samiske skeive, vil kunne bidra til å synliggjøre utfordringer som skeive med samisk bakgrunn møter. Dette kan gjøre det lettere å arbeide på dette feltet og å innføre gode og treffsikre tiltak.

Anbefalinger til videre arbeid

Vi anbefaler et videre fokus på tiltak rettet mot lhbtqi-personer med samisk tilknytning i ny handlingsplan. Her er det også viktig å avklare hvor ansvaret for disse tiltakene bør ligge og kommunisere dette tydelig til de som blir satt opp som ansvarlige for tiltaket.

Vi anbefaler at det legges vekt på å etablere og opprettholde en dialog med Sametinget og samiske institusjoner, samt samisk sivilsamfunn, om lhbtqi-tematikk.

3 Handlingsplanens tiltak: Status og måloppnåelse

Handlingsplanen fokuserer på følgende innsatsområder; *Kunnskap og forskning, Samarbeid med sentrale organisasjoner, Trygge nærmiljø og offentlige rom, Likeverdige offentlige tjenester, Usynlig eller mellom alle stoler*, samt *Internasjonal innsats* (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016b). Noen av disse innsatsområdene er videre delt inn i underkategorier.

I det følgende vil vi gjennomgå alle handlingsplanens tiltak fordelt på de ulike innsatsområdene. For hvert innsatsområde gir vi først en kort oppsummering av tiltakene der vi beskriver status for tiltaket per desember 2020, hvilke aktiviteter som er gjennomført og hvorvidt vi anser resultatmålet for tiltaket som oppnådd. Deretter vurderer vi innsatsområdet som helhet, inkludert vurdering av forbedringspotensiale og måloppnåelse.

3.1 Innsatsområde 1: Kunnskap og forskning

Målet med dette innsatsområdet er å utvikle og spre kunnskap om lhbtq-personer og deres utfordringer. De ulike fagdepartementene har ansvar for å fremskaffe forskning og kunnskapsgrunnlag innen eget felt, men Bufdir har hatt et hovedansvar for tiltakene innen dette innsatsområdet.

Forskning og utvikling

I handlingsplanen understrekes det at det er et stort behov for kunnskap om levekår blant lhbtq-personer. Det legges særlig vekt på behovet for å få et bedre grunnlagsmateriale for politikktutforming i form av statistikk og representative, kvantitative undersøkelser. Bakgrunnen for dette er at seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk i liten grad har blitt inkludert som bakgrunnsvariabler i nasjonale undersøkelser. I tillegg har man hatt særlig lite kunnskap og kvantitative data om transpersoner, personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling og lhbtq-personer med flere minoritetsstatuser.

Tiltakspakken «forskning og utvikling» er ment å bidra til mer kunnskapsutvikling og skal legge til rette for at skk i større grad inkluderes som et perspektiv i fremtidige undersøkelser og studier.

Tiltak 1a: Fullføre arbeidet med indikatorer på feltet

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: Bufdir har ferdigstilt og publiserte tall- og statistikkisider på nett i juni 2018. Nettsiden ble lansert på Oslo Pride. Indikatorene er tilgjengelige på www.lhbtigtall.no.

Resultatmål: Indikatorsett

Resultatmål oppnådd

Tiltak 1b: Tilrettelegging av analyseprosjekter

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Bufdir har jobbet for å gjøre dataene fra tidligere undersøkelser tilgjengelige for videre analyse gjennom Norsk senter for forskningsdata (NSD). Dette blir også et prinsipp som skal tas inn i fremtidige FoU-er.

Resultatmål: Tilgjengeliggjøring av data for videre analyseprosjekter

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltak 1c: Forskning om regnbuefamilier og nære relasjoner blant lhbti-personer

Ansvarlig: Bufdir Status 31.12.2021: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: Nære relasjoner og familieformer i et livsløpsperspektiv er inkludert som en av problemstillingene i en levekårsundersøkelse blant lhbtqi-befolkningen som ble igangsatt i 2018. Resultatene av undersøkelsen forventes offentliggjort våren 2021.

Resultatmål: Publisert forskning

Resultatmål forventes oppnådd våren 2021.

Tiltak 1d: Levekårsstudier blant lite synlige grupper

Ansvarlig: Bufdir Status 31.12.2021: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: På oppdrag fra Bufdir har det blitt gjennomført en studie og en masteroppgave som omhandlet skeive med innvandrerbakgrunn. To studier om levekår og den juridiske situasjonen for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling ble lansert i 2019. I 2021 forventes det en artikkel fra SSB om levekår og livskvalitet blant skeive sammenlignet med øvrig befolkning, samt ferdigstilling av en levekårsundersøkelse blant lhbtqi-personer som vil inneholde en kvalitativ studie av levekår og identitet hos personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling. Det har enda ikke blitt gjennomført studier av levekår blant lhbtqi-personer i de nasjonale minoritetene, blant sex-arbeidere eller BDSM/fetisjister (grupper som er nevnt i tiltaksteksten).

Resultatmål: Gjennomførte kvalitative levekårsstudier

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltak 1e: Revidering av BLDs forsknings- og utviklingsstrategi

Ansvarlig: BLD/KUD Status 31.12.2020: Pågående

Viktigste aktiviteter: BLD utarbeidet en strategi på likestillingsfeltet i 2016/2017. Etter at likestillingsfeltet ble overført fra BLD til KUD våren 2019 har KUD igangsatt en kartlegging på tvers av sektorer i samarbeid med Norges Forskningsråd. Kartleggingen vil danne grunnlag for en langsiktig tverrsektoriell forskningsstrategi på likestilling- og ikke-diskriminering.

Resultatmål: Revidert forsknings- og utviklingsstrategi der seksuell orientering og kjønnsidentitet normalt skal inkluderes i nye undersøkelser

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltak 1f: Årlig forskerforum

Ansvarlig: Bufdir Status 31.12.2021: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: Bufdir har avholdt to møter i forskerforum i 2019 og ett i 2020. Formålet med møtene er erfarings- og kunnskapsutveksling mellom forskere på lhbtqi-feltet, samt å bidra til god kvalitet på forskningen på feltet og å etablere gode metodestandarder. Møtet i 2020 ble avholdt digitalt grunnet Covid-19.

Resultatmål: Avholdt årlig forskerforum

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 1g: Veileder om utforming av undersøkelser

Ansvarlig: Bufdir Status 31.12.2020: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: God utforming av undersøkelser med skk-tematikk er et tema som jevnlig tas opp i forskerforum. SSB har fått i oppdrag å utarbeide en veileder på bakgrunn av deres livskvalitetsundersøkelse som skal ferdigstilles i 2021. Rapporten «Skeive livsløp» fra 2019 gir også informasjon om utforming av undersøkelser om lhbtqi-personer i Norge.

Resultatmål: Veileder utviklet og distribuert
Resultatmål delvis oppnådd.

Tiltak 1h: Spørsmål om skk i nasjonale undersøkelser

Ansvarlig: Alle

Status 31.12.2020: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: SSB publiserte en livskvalitetsundersøkelse i 2020 som for første gang sammenlignet den skeive befolkningen med den øvrige befolkningen. UngData har pilotert og innført «annet» som alternativ under kjønn. Rapportering fra bruk av kresesentre og støttesentrene mot incest og seksuelle overgrep har inkludert «annet» som et svaralternativ under kjønn siden 2019.

Resultatmål: skk inkludert i nasjonale undersøkelser
Resultatmål er delvis oppnådd.

Gjennomføring og implementering av tiltak

Til sammen dekker tiltak 1a-1h flere sentrale aspekter ved kunnskapsutvikling. Tiltakene omhandler å samle og formidle eksisterende kunnskap (1a), å utvikle ny kunnskap (1c, 1d og 1h) og å tilrettelegge for videre kunnskapsutvikling på feltet (1b, 1e og 1g). I tillegg bidrar tiltak 1f – årlig forskerforum – til både faglig og metodisk debatt og en kvalitets-sikring av videre undersøkelser.¹⁵

Studier som har blitt gjennomført under tiltakene i handlingsplanen dekker flere områder. Bufdir gjennomførte selv en undersøkelse av befolkningens holdninger til lhbtqi-personer i forbindelse med lanseringen av indikatorene og lhbtqi-tall.no (se nærmere omtale om dette i diskusjonen av tiltak 1a i avsnitt 2.1). I tillegg ble seksuell orientering inkludert som variabel i SSBs livskvalitetsundersøkelse i 2020, noe som for første gang gjorde det mulig å sammenligne livskvaliteten hos lhbtqi-personer med øvrig befolkning (Støren, Rønning og Gram 2020; se nærmere omtale av dette i diskusjonen av tiltak 1h i avsnitt 2.2).

I tillegg har en rapport og en masteroppgave om skeive med innvandrerbakgrunn blitt skrevet på oppdrag fra Bufdir. Rapporten «Levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn» ble utarbeidet av Nordlandsforskning og er den første studien som undersøker livskvalitet og levekår blant lhbtqi-personer med innvandrerbakgrunn i Norge med både kvalitative og kvantitative data (Eggebo, Stubberud og Karlstrøm 2018). Masteroppgaven var basert på kvalitative intervjuer blant lhbtqi-personer med innvandrerbakgrunn i Norge og forfatteren undersøkte hvordan de opplever det å være en dobbel minoritet og hvordan de kombinerer ulike identitetstilhørigheter og håndterer minoritetsstress (Høibråten 2018).

Videre har det blitt gjennomført en studie om levekår og en om den juridiske situasjonen for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling (Feragen, Heggeli og Wæhre 2019; Garland, Travis og Samuelson 2019). Førstnevnte er den første studien av levekår blant denne gruppen i Norge.

Funnene fra SSBs livskvalitetsundersøkelse kan brytes ned på ulike kjønnsidentiteter, og SSB planlegger å publisere en artikkel i 2021 som sammenligner livskvalitet hos ikke-binære og transpersoner med resten av befolkningen. Dette var ikke inkludert i den opprinnelige rapporten, som kun undersøkte livskvalitet blant lesbiske, homofile og bifile.

I tillegg til undersøkelsene og arbeidet som har vært basert på handlingsplanen, har også Bufdir startet arbeidet med en levekårsundersøkelse blant skeive som er planlagt

---

¹⁵ I tillegg til tiltak 1a-1h, inneholder også handlingsplanen andre tiltak som går på kunnskapsinnhenting- og utvikling. Dette er for eksempel: 4c (kartlegging av spørretjenesten på ung.no), 7a-c (kunnskap om lhbtqi-personer i barnevernet), 19 (offentliggjøring av hatkriminalitetsstatistikk), 21 (oppdatering av BLDs veileder til statens utredningsinstruks), 29a (kunnskapsutvikling om personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling) og 42c (deltakelse i EU Fundamental Rights Agencys undersøkelser).

publisert våren 2021. I forbindelse med denne levekårsstudien har det også blitt gjennomført en forstudie. Disse studiene dekker bl.a. temaene familie og nære relasjoner, skeive med minoritetsbakgrunn, transpersoner og i noen grad personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling.

I tiltak 1c i handlingsplanen er også sexarbeidere og bdsm/fetisjister nevnt som grupper man har lite kunnskap om, og det har ikke blitt gjennomført kunnskapsinnhenting om disse gruppene i løpet av handlingsplanperioden. Ifølge en representant fra Bufdir var disse gruppene «mer listet opp som eksempler» på grupper det kan være aktuelt å få mer kunnskap om.

De ulike studiene og undersøkelsene som har blitt gjennomført som del av handlingsplanen har også gitt nyttige erfaringer om hvordan man kan utforme både kvantitative og kvalitative undersøkelser som inkluderer skk-tematikk. SSB har fått ansvar for å utforme en metodeveileder som skal basere seg på deres erfaringer med å kartlegge levekår og livskvalitet blant skeive i Livskvalitetsundersøkelsen. En slik veileder, samt erfaringene fra tidligere undersøkelser, kan bidra til å gjøre det enklere å gjennomføre nye studier – også for aktører og sektormyndigheter som vanligvis ikke jobber på dette feltet.

Hva har fungert godt med disse tiltakene?

Tiltakene som omhandler forskning og utvikling utfyller hverandre. Dette har sammenheng med at de har samme ansvarlige direktorat (Bufdir). Tiltakene kan sees i sammenheng og gi synergieffekter. Som nevnt under diskusjonene av tiltak 1a og 1h i avsnitt 2.1 og 2.2, har også gjennomføringen av flere av disse tiltakene vært preget av samarbeid – både internt i Bufdir og med eksterne aktører. Samarbeidet har fungert godt og bidratt til at undersøkelsene har høy faglig kvalitet, og til en effektiv kommunikasjon og formidling av funn og resultater. Samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner og eksterne forskningsmiljøer – særlig SSB – har også bidratt svært positivt til implementeringen av disse tiltakene.

Utfordringer og forbedringspotensial

Vi har tidligere diskutert de metodiske utfordringene knyttet til kvantitative undersøkelser av lhbtqi-personer i avsnitt 2.2. Disse utfordringene forsterkes dersom man skal undersøke levekår hos spesifikke undergrupper, som for eksempel transpersoner, personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling eller skeive med flere minoritetsstatuser.

En annen utfordring ved tiltak som omhandler forskning og kunnskapsutvikling er at slike tiltak ofte er svært ressurskrevende. Det at man ofte trenger større utvalg for å fange opp denne gruppa, og eventuelle utfordringer knyttet til rekruttering, gjør også forskningsprosjekter på dette området mer ressurskrevende enn forskning på mange andre områder.

Selv om handlingsplanen har bidratt til flere nye studier og ny kunnskapsutvikling på dette feltet, er det meste av det FoU-er og forskning som er gjort på oppdrag fra Bufdir. En av våre informanter, som selv forsker på dette feltet, peker på at forskning på dette feltet utenom det som følger av handlingsplaner er svært begrenset, grunnet manglende fokus og finansiering fra andre kilder. Dette fører til at man «blir værende i rapportformatet», og at det blir vanskeligere å drive teoretisering og grunnforskning på området. Dersom man ønsker å videreutvikle forskningen på lhbtqi-tematikk, er det nødvendig å også finansiere grunnforskning og andre typer forskningsprosjekter, for eksempel gjennom Forskningsrådet. Dette har også blitt fremmet som et ønske fra forskere på feltet gjennom forskerforumet.

Måloppnåelse

Tiltakene under «forskning og utvikling» har i stor grad blitt gjennomført og det er god måloppnåelse når det kommer til resultatmål – altså de direkte resultatene av at tiltakene er gjennomført. Effektmålene av disse tiltakene dreier seg i stor grad om å få økt kunnskap om målgruppen og ulike undergrupper, kartlegging av levekår og livskvalitet og oversikt over livssituasjonen til lhbtqi-personer og hvilke utfordringer de møter. I tillegg er det et mål å utvikle gode metodestandarder på området for å øke kvaliteten på fremtidige undersøkelser.

Selv om kun ett av tiltakene er rapportert som «avsluttet», handler ikke dette nødvendigvis om manglende måloppnåelse, men heller om at mye av dette arbeidet er langsiktig og tar tid. I tillegg oppleves mange av tiltakene som utfordrende, særlig å inkludere skk i nasjonale undersøkelser. På dette området er det nødvendig med et fortsatt fokus også etter at handlingsplanen utløper. Mye av dette arbeidet inngår i Bufdirs fag- og pådriverrolle og er en del av Bufdirs samfunnsansvar uavhengig av handlingsplanen.

Vi erfarer at det har blitt gjennomført flere nyttige og gode studier som en del av handlingsplanen, og at det er både positivt og nødvendig at handlingsplaner på dette feltet legger opp til og finansierer forskning. Til sammen finner vi at tiltakene har bidratt til et løft når det kommer til kunnskap om lhbtqi-personers livssituasjon, levekår og utfordringer.

Anbefalinger for videre arbeid

Det er nødvendig med fortsatt fokus på forskning og kunnskapsutvikling i ny handlingsplan. Vi anbefaler derfor at det fortsatt rettes en innsats mot å inkludere kjønn/kjønnsidentitet og seksualitet som bakgrunnsvariabler i nasjonale studier. Det bør særlig rettes en innsats mot at dette gjøres på tvers av – og gjerne i samarbeid mellom – sektorer og sektormyndigheter. Ved å inkludere dette som variabler i nasjonale undersøkelser knyttet til for eksempel skole, helse eller arbeid, vil man få verdifull informasjon om hvilke utfordringer lhbtqi-personer møter på ulike livsområder og hvordan dette påvirker generell livskvalitet.

Videre anbefaler vi at skk inkluderes i undersøkelser som gjentas med jevne mellomrom. Dette gjelder for eksempel SSBs livskvalitetsundersøkelse. Det vil gjøre det mulig å følge utviklingen over tid og dermed få oppdatert kunnskap om hvilke områder det bør rettes en særlig innsats mot.

Vi anbefaler også å utvide fokuset på levekår til å også omfatte andre aspekter som for eksempel holdninger, utsatthet for hatefulle ytringer og møtet med offentlig tjenestetilbud. Videre er det fortsatt behov for kunnskapsutvikling knyttet til enkelte undergrupper blant lhbtqi-befolkningen, særlig knyttet til lhbtqi-personer med flere minoritetstilhørigheter.

Arbeidet med å utvikle metodeveiledere og andre verktøy bør videreføres. Slike verktøy kan bidra til å senke terskelen for å inkludere skk-tematikk i undersøkelser – også i sektorer som ellers ikke jobber mye med slik tematikk.

Til slutt anbefaler vi å forsterke informasjon og kontakt mot UH- og instituttsektoren, siden det finnes mange enkeltforskere og forskergrupper som allerede forsker på temaer relatert til skk, eller som kan være interesserte i å gjøre det. Forskere i UH-sektoren spesielt er ikke nødvendigvis avhengige av ekstern finansiering, og det kan ligge et stort potensial i å mobilisere og samle forskerne i denne sektoren i større grad.

Dokumentasjon og formidling

Ifølge handlingsplanen er dokumentasjon og formidling av skeiv historie viktig, blant annet for å spre kunnskap, sikre synlighet og bidra til holdningsendringer i befolkningen generelt, og også for å forbedre livskvalitet og selvfølelse innad i lhbtqi-miljøet (Barne- og likestillingsdepartementet 2016, s. 25).

Tiltak 2: Støtte til Skeivt arkiv, lokalisert ved universitetet i Bergen

Ansvarlig: KD

Status 31.12.2020: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: Kunnskapsdepartementet har overført midler til Skeivt arkiv og ansvaret for driften av arkivet er overført til Universitetet i Bergen

Resultatmål: Støtte til Skeivt arkiv

Resultatmålet er oppnådd.

Arbeidet med å utvikle Skeivt arkiv startet i 2013, og arkivet ble offisielt åpnet i 2015. Siden den gang er det samlet dokumentasjon og materiale fra både privatpersoner og organisasjoner på feltet og relevante bøker og tidsskrifter i arkivet. Skeivt arkiv samler også inn «Skeive historier», hvor privatpersoner kan poste egne skriftlige beretninger anonymt på nettsiden. I tillegg bygger arkivet opp nettleksikonet Skeivopedia og jobber med å opparbeide en samling videointervjuer som dokumenterer livene til personer som lever utenfor heteronormen eller har vært tilknyttet LHBT-organisering (Skeivt arkiv, n.d.).

Mye av arkivet er tilgjengeliggjort på nett, noe som gjør det mulig å formidle skeiv historie nasjonalt. Arkivet kan spille en viktig rolle i dokumentasjonen og formidlingen av skeiv historie, samt for skeiv identitets- og kulturbygging.

Målet med dette tiltaket er oppnådd. Vi mener at arkivet gir et godt grunnlag for og bør brukes aktivt for å formidle skeiv historie og bidra til skeiv kulturbygging.

3.2 Innsatsområde 2: Samarbeid med organisasjonene

Det eksisterer et tett og godt samarbeid mellom myndigheter og organisasjoner på feltet. I handlingsplanen er organisasjonene viktige for gjennomføringen av en rekke tiltak, eksempelvis tiltak mot mobbing i skolen og oppretting av lavterskeltilbud. I planen fremheves det at organisasjoner på feltet er viktige samarbeidspartnere i arbeidet for bedre levekår og livskvalitet blant lhbtqi-personer.

Tiltak 3: Videreføre lhbti-tilskuddsordning

Ansvarlig: BLD/Bufdir

Status 31.12.2020: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: Tilskuddsordningen har vært videreført gjennom hele handlingsplanperioden, og vil fortsette etter handlingsplanens utløp. Se omtale av tiltaket i kapittel 3.1.

Resultatmål: Støtte til organisasjoner og aktiviteter

Resultatmålet er oppnådd.

Tilskuddsordningen har vært videreført gjennom handlingsplanen og bidratt til flere organisasjoner og aktiviteter som bidrar til å forbedre levekår og livskvalitet blant lhbtqi-personer (se nærmere omtale av tiltaket i avsnitt 2.3).

Vi har tidligere omtalt samarbeidet med sivilsamfunnet i vår første delrapport. Her pekte vi på enkelte utfordringer i dette samarbeidet. I første del av sluttevalueringen fant vi imidlertid at samarbeidet hadde blitt bedre underveis i handlingsplanperioden.

3.3 Innsatsområde 3 – Trygge nærmiljø og offentlige rom

Innsatsområdet «Trygge nærmiljø og offentlige rom» omfavner blant annet barn og ungdom, barnevern, barnehager, skole, idrett, arbeidsliv, samt hatefulle ytringer og hatkriminalitet.

Barn, ungdom

Tidligere undersøkelser, blant annet fra FRI, Redd Barna og Skeiv ungdom (2016), viser at barn som bryter med kjønns- og seksualitetsnormer er dårligere stilt enn andre barn på mange viktige områder, som skole, fritidsaktiviteter, helsetjeneste og barne- og familievern. Handlingsplanen fremsetter derfor et mål om at «alle tjenester skal ha grunnleggende kunnskap om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, i tillegg til at noen fagmiljøer tilbyr og videreutvikler tjenester med særlig fokus på lhbti-personers utfordringer». I tillegg pekes det på et behov for mer kunnskap om unge lhbti-personer.

Tiltak 4a: Ung.no skal tilby lhbti-ungdom relevant informasjon

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: Bufdir ga Skeiv ungdom, Skeiv verden, Unge funksjonshemmede og Bonju Sámit i oppdrag å gi tekstinnspill til nye artikler på ung.no samt å kvalitetssikre eksisterende informasjon på nettsiden. Innspillene ble integrert på ung.no i 2018.

Resultatmål: Informasjon publisert på ung.no

Resultatmålet er oppnådd

Tiltak 4b: Ung.no skal bidra til å normalisere kjønns- og seksualitetsmangfold

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: Dette ble også dekket i aktivitetene i tiltak 4a.

Resultatmål: Informasjon på ung.no som normaliserer ulike identiteter knyttet til kjønn og seksualitet

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 4c: Kartlegging av spørretjenesten på ung.no

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: En kartlegging ble gjennomført av Sintef på oppdrag fra Bufdir i 2019-2020. Kartleggingen inneholder en vurdering av hvorvidt det redaksjonelle innholdet på siden svarer til ungdommenes spørsmål og utfordringer. Sintef kommer i rapporten med flere anbefalinger, og Bufdir har satt i verk flere tiltak for å følge opp disse i videreutviklingen av tjenesten.

Resultatmål: Kartlegging av ungdommers bruk av spørretjenesten på ung.no

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 5: Familier – kompetanse i familieverntjenesten

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Enerhaugen familiekontor arrangerte i 2018 en nasjonal konferanse for familievernet om lhbtq-tematikk.

Resultatmål: Kompetanseheving om lhbtq-temaer til familieverntjenesten

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Buudir har samarbeidet med flere sivilsamfunnsorganisasjoner for å utvikle ung.no, de har bidratt med nye tekstinnspill og kvalitetssikret informasjon om skk-tematikk. Det å involvere sivilsamfunnet i slike prosesser fremstår som svært nyttig ettersom organisasjonene er tettere på brukerne og i større grad kan basere seg på brukernes – og egne – erfaringer.

Imidlertid er det ikke nødvendigvis tilstrekkelig med egne tekster og artikler om lhbtqi-spørsmål. Ifølge Sintefs kartlegging av ung.no, kan det å ha denne informasjonen i egne artikler *på siden* av mer generell informasjon rundt kropp, seksualitet, forelskelse og identitet bidra til å videreføre ideen om at det å være skeiv er «unormalt». Det foreslås i stedet å åpne opp de generelle tekstene «for å vise frem et mangfold av forståelsesmåter om kjønn og seksualitet» (Lassemo, Sand og Tøndel 2020, s. 64). Videre foreslås det å synliggjøre mangfold ved å i større grad bruke kjønnsnøytrale betegnelser og unngå å reproducere stereotype og binære kjønnsoppfatninger samt heteronormative synspunkter. Dette gjelder også bildebruken på nettsidene, som ifølge kartleggingen i stor grad portretterer «vellykkede, hvite ungdommer med vennegjenger». Igjen virker det hensiktsmessig å åpne opp for et større mangfold.

Kartleggingen fra Sintef konkluderer med at ung.no formidler mange temaer og nyanser knyttet til det å bryte med normer for seksuell orientering, men færre knyttet til kjønnsidentitet og kjønnskarakteristika. Selv om det finnes et forbedringspotensiale, tilbyr ung.no mye relevant informasjon til lhbtqi-ungdom. Måloppnåelsen for tiltakene 4a-c kan dermed sies å være god, men det gjenstår noe arbeid med å normalisere kjønns- og seksualitetsmangfold i nettsidens generelle tekster samt språk- og bildebruk.

Når det gjelder tiltak 5 om kompetanse om lhbtqi-tematikk i familieverntjenesten, ble det arrangert en nasjonal konferanse for familievernet om dette temaet i 2018. Dette er imidlertid den eneste aktiviteten vi har fått informasjon om knyttet til dette tiltaket. Det har ikke blitt rapportert noe på tiltaket i 2020. Dette gjelder også tiltak 31b, som også delvis omhandler familievernkontor, og vi diskuterer noen av årsakene til mangelen på aktivitet i omtalen av det tiltaket i avsnitt 2.8.

Ifølge aktører fra sivilsamfunnet er det et behov for familievernkontor med kompetanse på lhbtqi-tematikk. En av organisasjonene får jevnlig henvendelser fra brukere om hvilke familievernkontor de kan henvende seg til som har slik kompetanse, men at dette per nå ikke er særlig mange. Buudir forteller at det finnes kompetanse på lhbtqi-tematikk blant familievernkontorene, men at dette er lite kartlagt. Det er derfor viktig at dette følges opp videre.

Anbefalinger for videre arbeid

Sintefs kartlegging av ung.no gir verdifull informasjon for videre utvikling av tjenesten, og det bør jobbes videre med å implementere anbefalingene i rapporten – særlig de som omhandler mer kjønnsnøytral språkbruk og å inkludere mer mangfold i de generelle tekstene og bildebruken. I dette arbeidet kan det være fordelaktig å involvere sivilsamfunnsorganisasjoner.

I tillegg er det viktig at tiltakene som omhandler familievernet følges opp videre – enten i Buudir ordinære arbeid med familievernkontorene eller i ny handlingsplan. Et viktig skritt vil være å finne ut mer om hva slags kompetanse som finnes hos de ulike familievernkontorene. Vi finner at det mangler kompetanse blant familievernkontorene om lhbtqi-tematikk og regnbuefamilier. Vi anbefaler derfor at det gjennomføres kompetanseheving slik at det finnes en grunnkompetanse om lhbtqi-tematikk hos hvert kontor. Slik kompetanseheving kan gjerne gjennomføres i samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner.

Barnevern

I handlingsplanen skrives det at alle ansatte i barnevernet trenger kunnskap om skk, komme-ut-prosesser, minoritetsstress og internalisert homo-/transnegativitet. Videre er det viktig at ansatte i barnevernet møter alle med åpenhet og god kompetanse. Dette vil øke sannsynligheten for at unge lhbtqi-personer kan få god hjelp.

Tiltak 6a: Integrering av skk i grunnutdanningene som leder til arbeid og barnevernet

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Bufdir spilte inn skk-tematikk i høringen om felles rammeplan for helse- og sosialfagutdanningene og har tatt opp skk som tema i sitt innspill til lærings-utbyttebeskrivelser for de nye masterutdanningene for barnevernet som skal etableres. FRI har fått i oppdrag å være pådriver for at skk ivaretas i grunnutdanningene gjennom Rosa kompetanse barnevern.

Resultatmål: Vurdering av hvordan skk skal integreres i barnevernutdanningene
Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 6b: Evaluering av Rosa kompetanse barnevern

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: På oppdrag fra Bufdir har NTNU Samfunnsforskning evaluert Rosa kompetanse barnevern. Rapporten ble lansert i 2019.

Resultatmål: Gjennomført evaluering av Rosa kompetanse barnevern
Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 6c: Rekruttering av lhbtqi-fosterforeldre

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Bufdir rapporterer at rekruttering av lhbtqi-fosterforeldre ivaretas i det generelle rekrutteringsarbeidet. Det har imidlertid ikke blitt gjennomført noen egne tiltak rettet spesifikt mot rekruttering av skeive fosterforeldre.

Resultatmål: Fortsatt arbeid for å rekruttere lhbtqi-fosterforeldre.
Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltak 7a: Kunnskapsutvikling om antall lhbtqi-personer i barnevernet/blant fosterforeldre

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: NTNU Samfunnsforskning har på oppdrag fra Bufdir utarbeidet rapporten «Skeive barn og unge i barnevernet». Rapporten inneholder en spørreundersøkelse der det blant annet spørres om hvor mange skeive barn ledere og ansatte i barnevernet anslår å ha vært i kontakt med i sitt arbeid. Rapporten beskriver også forsøk på å innhente kunnskap om antallet skeive fosterforeldre, og at det er utfordrende å få tall på dette.

Resultatmål: Undersøkelser/forskning om lhbtqi-personer i barnevern/blant fosterforeldre
Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 7b: Gapanalyse

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2020: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: En modifisert gapanalyse ble gjennomført som en del av NTNU Samfunnsforskningens rapport «Skeive barn og unge i barnevernet». Rapporten påpeker

noen av områdene hvor det er diskrepans mellom barnevernets tilnæringer og skeive barn og unges behov.

Resultatmål: Behovsvurdering av gapanalyse

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 7c: Kunnskapsutvikling om lhbti-barn og barn som bryter kjønnsnormer i barnevernet

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: NTNU Samfunnsforsknings rapport «Skeive barn og unge i barnevernet» bidrar til mer kunnskap om skeive barn og unge som brukere. I tillegg gir den ledere og ansatte i barnevernstjenesten et kunnskapsgrunnlag for å iverksette tiltak som kan hjelpe barnevernet å bedre ivareta skeive barn og unges behov.

Resultatmål: Forskning og undersøkelser om lhbtq-barn i barneverninstitusjoner/ fosterhjem og hva de trenger for å kunne ha det kjønnsuttrykket de ønsker.

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltakene som omhandler barnevernet, dreier seg i hovedsak om to temaer. For det første er det et mål å øke kompetansen på skk i tjenesten, og for det andre handler det om å få mer kunnskap om skeive barn og unges behov og opplevelser i barnevernet, samt lhbtq-personer som fosterforeldre.

Kompetanseheving

I løpet av handlingsplanperioden har Bufdir spilt inn behovet for å inkludere skk-tematikk i både grunnutdanning og nye masterprogrammer for barnevernet. I mars 2019 ble nye læringsutbyttebeskrivelser for helse- og sosialfaglige grunnutdanninger vedtatt. I de nye retningslinjene for barnevernspedagogutdanning sies det nå at kandidatene skal ha «kunnskap om inkludering, ikke-diskriminering og likestilling uavhengig av kjønn, etnisitet, religion og livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder, slik at kandidaten bidrar til å sikre likeverdige tjenester for alle grupper i samfunnet» (Kunnskapsdepartementet 2019, §10e).

En lignende prosess for de nye masterutdanningene for barnevernet foregikk i 2020. Her spilte Bufdir inn at det er «behov for å øke barnevernets kompetanse på å møte behovene til skeive barn og unge som kommer i kontakt med barnevernet» og foreslo derfor å inkludere kompetanse på kjønns- og seksualitetsmangfold i retningslinjene.

Det er generelt vanskelig å påvirke innholdet i grunnutdanninger ettersom det er svært mange temaer som skal dekkes. I tillegg er det ikke Bufdir, men Kunnskapsdepartementet, som har beslutningsmyndighet når det kommer til innholdet i utdanningsprogram. Imidlertid har Bufdir benyttet høringsrunder til å komme med innspill om å inkludere skk-tematikk. I tillegg rapporterer Bufdir at de har gitt FRI i oppdrag å være en pådriver for at denne tematikken ivaretas i grunnutdanningene gjennom deres arbeid med Rosa kompetanse barnevern.

Selv om det er uklart hvilken påvirkning FRI kan ha når det gjelder grunnutdanning i barnevern, mener informanter fra FRI at det er hensiktsmessig at de får en slik pådriverrolle. De mener at det er de som «har skoa på» og at det er fornuftig at de får komme med innspill hvis noe skal endres i utdanningene, både når det kommer til hvilke temaer som skal dekkes og i hvilket omfang. Likevel peker de på at de har begrensede ressurser i Rosa kompetanse barnevern, og at det er utfordrende å skulle ha en pådriverrolle i tillegg til å gjennomføre kompetansehevingsoppdrag. FRI mener selv at de kan kvalitets-sikre innhold, men at en mer aktiv rolle vil kreve mer ressurser dersom det ikke skal gå utover kursvirksomheten deres.

Behovet for å implementere FRI's kompetansehevingsprogram Rosa kompetanse barnevern ble løftet frem i den forrige handlingsplanen på feltet. Som en del av denne planen, ble programmet prøvd ut i statlig barnevern og fikk gode tilbakemeldinger. Evalueringen av Rosa kompetanse barnevern som ble utført i forbindelse med den nåværende handlingsplanen viser at de som har deltatt i kursene er svært fornøyde. Videre finner evalueringen at det er behov for ytterligere kompetanseheving på lhbtqi-tematikk i barnevernet, og at Rosa kompetanse barnevern bør få økte midler slik at de kan ta flere oppdrag. Imidlertid påpekes det også at det i enkelte tilfeller er vanskelig å rekruttere deltakere til kursene fordi de ikke opplever at de har tid eller ressurser til å delta (Svendsen og Paulsen 2019).

Kunnskapsutvikling

Kunnskapsutviklingen som inngår i tiltak 7a-7c dekkes gjennom forskningsprosjektet «Barnevern i et lhbtqi-perspektiv» som NTNU Samfunnsforskning og SINTEF gjennomførte for Bufdir i perioden 2018-2020. Dette prosjektet inkluderte også evalueringen av Rosa kompetanse barnevern. Sluttrapporten i prosjektet inneholder informasjon om antall lhbtqi-barn og unge i barnevernet og blant fosterforeldre, hvilke behov og opplevelser de har og hvilke gap som finnes mellom denne gruppas behov og barnevernets tjenester (Paulsen et al. 2020).

Mye kan tyde på at denne rapporten har bidratt til et større fokus på lhbtqi-tematikk i barnevernet. FRI forteller for eksempel at de fikk en del henvendelser om Rosa kompetanse-kurs etter at rapporten ble publisert.

Tiltak 6c om rekruttering av lhbtqi-fosterforeldre har vi mottatt lite informasjon om. I rapporteringen fra 2019 sies det at dette «ivaretas i det generelle rekrutteringsarbeidet, blant annet gjennom bruk av bilder av likekjønnede par i rekrutteringsaktiviteter». Videre har vi fått informasjon om at Bufdir legger vekt på å vise mangfold (knyttet til for eksempel kultur, etnisitet og seksualitet) i prosessen med å redesigne nettsiden fosterhjem.no. I tillegg nevnes en artikkel som ble delt i sosial medier om et homofilt par som er fosterforeldre. Det har ikke blitt rapportert ytterligere i 2020.

I rapporten «Skeive barn og unge i barnevernet» intervjues også lhbtqi-fosterforeldre om prosessen med å søke og bli godkjent som fosterforeldre. Mange forteller om svært positive erfaringer der det at de var lhbtqi ikke var et problem eller ble sett på som et hinder. I tilfeller der det var et hinder, var det ofte fordi de biologiske foreldrene satte foten ned. Likevel fremkommer det i rapporten at skeive i flere tilfeller ikke er klar over at de er ønsket som fosterforeldre, at de kan lide under minoritetsstress og at de kan føle at de ikke er «bra nok». Dette tyder på at det kan være et behov for å rette konkrete tiltak mot rekruttering av fosterforeldre blant denne gruppe. Det kan for eksempel vurderes egne informasjonskampanjer som understreker at lhbtqi-personer er ønsket som fosterforeldre.

Barnehage og skole

Ifølge handlingsplanen er det overordnede målet med denne tiltakspakken at barnehager og skoler skal være inkluderende for lhbtqi-personer. Det legges særlig vekt på inkludering og et trygt læringsmiljø. I tillegg sees dette arbeidet i sammenheng med arbeidet med å forebygge og motvirke mobbing.

Tiltak 8a: Ny opplæringslov	
Ansvarlig: KD	Status 31.12.2021: Avsluttet
<p><u>Viktigste aktiviteter:</u> Ny lov er vedtatt og trådte i kraft 1. august 2017. Loven innebærer en tydelig nulltoleranse mot krenkelser som mobbing, vold, trakassering og diskriminering i skolen. De konkrete diskrimineringsgrunnlagene, herunder skk, nevnes ikke eksplisitt i den nye loven, men det er naturlig at delene i opplæringsloven som omhandler diskriminering sees i sammenheng med diskrimineringsloven.¹⁶</p> <p><u>Resultatmål:</u> Ny lov</p> <p>Resultatmålet er oppnådd.</p>	
Tiltak 8b: Kompetansepakke til barnehager, skoler og kommuner	
Ansvarlig: KD/Udir	Status 31.12.2021: Pågående – i rute
<p><u>Viktigste aktiviteter:</u> Det er utviklet en kompetansepakke som kan tilpasses ulike behov i barnehagene og skolene. <i>Inkluderende barnehage- og skolemiljø</i> består av tre ulike tilbud.</p> <p><u>Resultatmål:</u> Utviklet kompetansepakke og bedre kompetanse i barnehager, skoler og kommuner for å forhindre mobbing</p> <p>Resultatmålet er delvis oppnådd.</p>	
Tiltak 8c: Informasjon til mobbeofre og deres foreldre	
Ansvarlig: Udir	Status 31.12.2021: Avsluttet
<p>Viktigste aktiviteter: Nettsiden nullmobbing.no ble lansert i 2016. Siden inneholder informasjon til barn, unge og foreldre om mobbing og hvilke rettigheter de har.</p> <p>Resultatmål: Mer informasjon for mobbeofre og pårørende</p> <p>Resultatmålet er delvis oppnådd.</p>	
Tiltak 9: Læringsressurser til lærerutdanningene om gruppebaserte fordommer	
Ansvarlig: KD/Udir	Status 31.12.2021: Pågående – i rute
<p>Viktigste aktiviteter: Arbeidet med utformingen av læringsressursene er i gang og koordineres av Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter. Forskere og relevante fagfolk fra lærerutdanning og forskningsmiljøer deltar i utformingen av materialet.</p> <p>Resultatmål: Læringsressurser om gruppebaserte fordommer (lærerutdanning)</p> <p>Resultatmålet er delvis oppnådd.</p>	
Tiltak 10: Læreplanverket for grunnopplæringen	
Ansvarlig: KD/Udir	Status 31.12.2020: Avsluttet
<p><u>Viktigste aktiviteter:</u> De tverrfaglige temaene demokrati og medborgerskap, bærekraftig utvikling og folkehelse og livsmestring er prioritert i nye læreplaner som gjelder fra skoleåret 2020/2021. Temaet folkehelse og livsmestring inkluderer emner som selvrespekt, mellommenneskelige relasjoner og seksualitet. For eksempel er det et mål at elever etter 7. årstrinn skal «kunne reflektere over variasjonar i identitetar, seksuell orientering og kjønnsuttrykk». Udir planlegger våren 2021 å utvikle støtteressurser om seksualitet og kjønn i samarbeid med Hdir.</p> <p><u>Resultatmål:</u> Prioritering av demokrati og medborgerskap, bærekraftig utvikling og livsmestring i nye læreplaner.</p> <p>Resultatmålet er oppnådd.</p>	

¹⁶ FRI foreslo i sitt hørings svar til ny opplæringslov at skk, samt andre faktorer som fører til særskilt sårbarhet, skulle nevnes eksplisitt i lovteksten. Dette har imidlertid ikke blitt tatt til følge i den endelige loven (FRI 2016).

Tiltak 11: Lhbtqi-tematikk inkluderes i tiltak 12 om digital mobbing i tiltaksplanen «En god barndom varer livet ut».

Ansvarlig: Bufdir/Udir

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Tiltak 12 i «En god barndom varer livet ut» ble avsluttet i 2016 uten et lhbtqi-perspektiv. Dette perspektivet ivaretas i øvrig arbeid på tangerende områder.

Resultatmål: lhbtqi-tematikk i tiltak 12 om digital mobbing

Resultatmålet er ikke oppnådd.

Tiltak 12a: Ny rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

Ansvarlig: KD/Udir

Status 31.12.2020: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: Ny rammeplan tydeliggjør barnehagens ansvar og sier blant annet at «Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn».

Resultatmål: Ivaretagelse av tiltak i ny rammeplan

Resultatmålet er oppnådd

Tiltak 12b: Kompetansetiltak for barnehager og skoler

Ansvarlig: KD/Udir

Status 31.12.2020: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: Kompetansehevingstilbudet «Inkluderende barnehage- og skolemiljø» berører skk gjennom fokuset på sårbare barn. I tillegg driver FRI gjennom Rosa kompetanse barnehage kursing av barnehager om skk.

Resultatmål: Stimulering til kompetansetiltak for barnehageansatte

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltakene som er rettet mot barnehage og skole dreier seg i stor grad om ny opplæringslov, kompetanse og ressurser knyttet til innføring av nytt læreplanverk, mobbing og bedre kompetanse på inkludering og mangfold i barnehage og skole.

Tiltak i skolen er svært viktig ettersom dette treffer aldersgrupper der man begynner å utvikle og utforske seksualitet og kjønnsidentitet, samtidig som det er en tid hvor holdninger dannes og kan endres gjennom holdningsarbeid, kunnskap og informasjon. Det er positivt at temaer som identitet og kjønn, seksualitet, livsmestring, diskriminering og inkludering i større grad tas opp både i barnehage og skole.

En innvending mot denne tiltakspakken er imidlertid at tiltakene er generelt lite spisset mot lhbtqi-tematikk. Kun tiltak 11 og 12b retter seg spesifikt mot dette temaet, og av disse er tiltak 11 ikke gjennomført, mens 12b gjennomføres til en viss grad gjennom tiltaket Rosa kompetanse barnehage med støtte fra tilskuddsordningen seksuell helse. Denne ordningen forvaltes av Hdir, og det er derfor uklart hvorvidt Udir har «stimulert til kompetansetiltak» som gir barnehageansatte mer kompetanse på skk-tematikk.

I rapporteringene på disse tiltakene er det også flere tiltak der teksten fra 2020-rapporteringen er uendret siden 2019-rapporteringen. Dette tyder på liten aktivitet i 2020. Dette gjelder tiltakene 8b, 9 og 12b, og disse er heller ikke merket som avsluttet. Det er uklart hvordan arbeidet med disse tiltakene vil ivaretas etter handlingsplanens slutt.

Flere av tiltakene fremstår også som lite konkrete og forpliktende. Det å utvikle en kompetansepakke eller læringsressurser er et viktig steg for å oppnå målene på feltet, men ikke i seg selv nok – dette må også tas aktivt i bruk for at det skal ha en effekt, og dette kunne også vært omtalt tydeligere i tiltakene.

Selv om tiltak som fremmer inkludering og mangfold også vil kunne bidra positivt på lhbtq-området, er det et spørsmål om ikke handlingsplanen burde ha inkludert flere konkrete lhbtq-spesifikke tiltak på dette området. Dette kan for eksempel dreie seg om å inkludere kjønns- og seksualitetsmangfold i seksualundervisningen, kompetanseheving på dette temaet for barnehageansatte osv. Vi anbefaler et mer tydelig fokus på hvordan lhbtq-tematikk ivaretas i disse mer generelle tiltakene.

Idrett

Tiltak 13: Frivillige organisasjoners arbeid mot trakassering og diskriminering

Ansvarlig: KUD

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: KUD har inkludert seksuell orientering som et tema i tilskuddsbrevet til Norsk idrettsforbund (NIF).

Resultatmål: Økt kjennskap til §14 og §19 i frivillige organisasjoner og idretten.

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltaket sier at frivillige organisasjoner, herunder idretten, skal gjøres kjent med §14 om organisasjoners plikt til å forebygge og forhindre trakassering og §19 om arbeidsgivers aktivitetsplikt i lov om forbud mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk.

I 2019 rapporterte Kulturdepartementet at de hadde inkludert temaet i tilskuddsbrevet til Norges idrettsforbund under punktet overordnede prioriteringer. Her gjør de det klart at de «forutsetter at NIF setter måltall og/eller konkrete målsettinger for kjønnsbalanse, alder, etnisk bakgrunn, funksjonsevne og seksuell orientering i alle ledd i organisasjonen og for organisasjonens virksomhet». Arbeid med trakassering og diskriminering utgjør dermed en forutsetning for det statlige og årlige tilskuddet til NIF. NIF er også pålagt å rapportere på dette i sin årlige spillemiddelrapport til KUD.

Ifølge en informant fra KUD har NIF en rekke satsninger, kampanjer og tiltak på dette området. Vedkommende forteller også at de har god dialog med NIF om disse utfordringene. Det fremgår imidlertid ikke om det har blitt gjennomført noen konkrete aktiviteter knyttet til trakassering og diskriminering på grunnlag av skk.

Arbeidsliv

Tiltak 14: Trepertssamarbeidet om likestilling i arbeidslivet

Ansvarlig: BLD/ASD/KUD

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Tiltaket ble overført fra tidligere BLD til KUD i 2019, og var da ikke iverksatt. Handlingsplanen var på dagsorden på et møte i arbeidsgruppen med arbeidslivets parter om likestilling i arbeidslivet i november 2020, og partene i arbeidslivet har fått mulighet til å komme med innspill på ny handlingsplan.

Resultatmål: Vurdering av en drøfting av inkludering av skk i trepartssamarbeidet
Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 15a: Nettsider for arbeidsgivere

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: Bufdir har utviklet veiledning til aktivitets- og redegjørelsesplikten på bufdir.no/arp.

Resultatmål: Nettside for arbeidsgivere.

Resultatmål er delvis oppnådd.

Tiltak 15b: Samlinger for arbeidsgivere og arbeidstakerorganisasjoner

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Pågående - forsinket

Viktigste aktiviteter: Bufdir inviterte i desember 2019 til et seminar, men dette ble utsatt som følge av Covid-19. Bufdir planlegger et webinar knyttet til den nye veiledningen om ARP (tiltak 15a) våren 2021.

Resultatmål: Samlinger for arbeidsgivere – fokus på kompetanse om og bekjempelse av diskriminering på bakgrunn av skk.

Resultatmålet er ikke oppnådd.

Den nye veiledningen til aktivitets- og redegjøringsplikten er et nyttig verktøy for arbeidsgivere, som kan bidra til bedre ivaretagelse av likestilling i arbeidslivet. Bufdir forteller også at de inkluderte sivilsamfunnsorganisasjoner i arbeidet med veilederen, noe vi anser som positivt. Tiltak 15a legger imidlertid også opp til at veiledningen skal inkludere «eksempler på god praksis, presentasjonsmaler og nyttige verktøy». Dette har så langt ikke blitt gjennomført, men vi har fått informasjon om at Bufdir har igangsatt prosesser for å utvikle maler og en tiltaksbank.

Aktiviteten knyttet til de to andre tiltakene har også vært relativt begrenset. Det er flere grunner til dette. Når det gjelder tiltak 14, ble ansvaret for dette tiltaket overført til KUD i 2019, noe som forsinket iverksettelsen. I tillegg er tiltaket vagt formulert og lite forpliktende. Tiltakets utforming, «myndighetene vil vurdere å ta opp til drøfting [...] å inkludere innsats mot diskriminering [...] i trepartssamarbeidet», åpner for at tiltaket kan oppfylles uten at det gjennomføres noen konkrete aktiviteter eller tiltak. I tillegg har Covid-19 ført til at tiltak 15b har vært vanskelig å gjennomføre i 2020.

Totalt finner vi at det ikke har vært særlig høy måloppnåelse for tiltakene knyttet til arbeidslivet. Samtidig vet man at arbeidsplassen er en av arenaene der lhbtq-personer opplever diskriminering, trakassering og mobbing (Bakkeli og Grønningsæter 2013). Vi anbefaler derfor at tiltak rettet mot arbeidslivet videreføres i ny handlingsplan i en mer konkret og forpliktende form.

Hatkriminalitet

Tiltak 16a: Felles definisjon og registreringsrutiner for hatkriminalitet i politiet

Ansvarlig: JD/POD

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: Felles definisjon og registreringsrutiner er etablert.

Resultatmål: Felles definisjon og registreringsrutiner utarbeidet

Resultatmålet er oppnådd

Tiltak 16b: Veileder for politiets registrering av hatkriminalitet

Ansvarlig: JD/POD

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: Politidirektoratet har utviklet en veileder for hvordan politiet skal registrere hatkriminalitet.

Resultatmål: Veileder for håndtering av hatkriminalitet

Resultatmålet er oppnådd

Tiltak 17: Utvikling av hatkriminalitet som fagområde i politiet	
Ansvarlig: JD/POD	Status 31.12.2021: Pågående
<p><u>Viktigste aktiviteter:</u> Et nettbasert videreutdanningskurs i hatkriminalitet har blitt opprettet på Politihøgskolen. I tillegg har hatkriminalitet blitt inkludert som tema i den årlige obligatoriske opplæringen av etterforskere og påtalejurister. Det er vedtatt at et nasjonalt kompetansemiljø for hatkriminalitet skal opprettes, og det har blitt bevilget 7 millioner til dette i statsbudsjettet for 2021.</p> <p>Tiltakstekst: Større fagmiljøer og rom for spesialisering i politiet.</p> <p><u>Resultatmål:</u> Større fagmiljøer og økt spesialisering på hatkriminalitet</p> <p>Resultatmålet er delvis oppnådd</p>	
Tiltak 18: Hatkriminalitetsbestemmelsene i straffelovgivningen	
Ansvarlig: JD/BLD	Status 31.12.2021: Avsluttet
<p><u>Viktigste aktiviteter:</u> Hatkriminalitetsbestemmelsene i straffeloven har blitt endret fra å inkludere «homofil orientering» til «seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk». Endringen trådte i kraft 1. januar 2021.</p> <p><u>Resultatmål:</u> Vurdering av hatkriminalitetsbestemmelsen i straffeloven</p> <p>Resultatmålet er oppnådd.</p>	
Tiltak 19: Offentliggjøring av hatkriminalitetsstatistikk	
Ansvarlig: JD/BLD	Status 31.12.2020: Avsluttet
<p><u>Viktigste aktiviteter:</u> POD inkluderte hatkriminalitet som et eget kapittel i STRASAK-rapportene i 2018 og 2019. Temaet ble ikke nevnt i STRASAK-rapporten fra 2020.</p> <p><u>Resultatmål:</u> Regelmessig publisert statistikk om hatkriminalitet</p> <p>Resultatmålet er delvis oppnådd.</p>	

Bakgrunn og gjennomføring

Tiltakene som omhandler hatkriminalitet, utfyller hverandre godt. Ifølge Justisdepartementet var initiativet for å inkludere kjønnsidentitet under hatkriminalitetsbestemmelsene i straffeloven allerede tatt før handlingsplanen ble etablert. I forbindelse med lovendringen i straffeloven, ble det også nødvendig å etablere felles definisjoner og registreringsrutiner for hatkriminalitet i politidistriktene, i tillegg til en veileder for hvordan dette skal gjøres. Med bedre og felles registreringsrutiner, er det også lettere å utvikle bedre statistikk på området. Til sist er det viktig å videreutvikle kompetanse på hatkriminalitet og hatkriminalitet som et fagområde i politiet.

Generelt har også gjennomføringen av tiltakene og måloppnåelsen vært god (se omtalen av tiltak 16a og 17 i avsnitt 2.4 og 2.5).

Hva har fungert godt med implementeringen av tiltakene?

Ifølge en informant i Justisdepartementet har en vellykket gjennomføring sammenheng med at tiltakene var konkrete og i «skal»-form. Denne utformingen gjorde at tiltakene var mer forpliktende for departementet og Politirektoratet. Hvis det hadde stått «bør» eller at noe skulle «vurderes», mener vedkommende at gjennomføringen mest sannsynlig ikke ville være like god.

Ifølge aktører som jobber med hatkriminalitet har politiets tiltak i både denne handlingsplanen og regjeringens strategi mot hatefulle ytringer hatt stor symboleffekt. Det viser at myndighetene har begynt å sette fokus på hatkriminalitet, og det kan også føre til at flere tør og føler at det er hensiktsmessig å anmelde slike lovbrudd.

I tillegg pekes det på at endringen i straffeloven er svært viktig. Tidligere har ikke transpersoner hatt et strafferettslig vern, selv om det ble innført et eget diskrimineringsvern for kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk i 2013. Ifølge en utredning som ble foretatt i forbindelse med endringene i straffeloven, fremstår dette «nærmest som en ren inkurie» (Larsen 2016). Ifølge en informant har endringene i loven gjort mye for rettstilstanden for lhbtqi-personer, og det har i tillegg kommet flere dommer på feltet.

Forbedringspotensial

Selv om endringen i straffeloven blir pekt på som svært positiv, er det viktig å påpeke at de nye hatkriminalitetsbestemmelse kun inkluderer seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk – ikke kjønnskarakteristika. Dette speiler diskrimineringsloven, som også kun nevner seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. I forkant av lovendringen i straffeloven var det noe debatt rundt dette, der blant andre Bufdir mente at det var nødvendig å også inkludere kjønnskarakteristika eksplisitt i lovteksten. Kjønnskarakteristika dreier seg om biologisk kjønn, mens kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk dreier seg om henholdsvis selvopplevd kjønn og hvordan man ønsker å uttrykke sitt sosiale kjønn.¹⁷ Våre informanter er enige i at også personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling skal vernes, men det er ulike meninger rundt hvorvidt det er nødvendig å inkludere ordet «kjønnskarakteristika» eksplisitt i loven. En informant mener blant annet at kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk også kan dekke personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling dersom man tolker kjønnsuttrykk som å omfatte både biologisk og sosialt kjønnsuttrykk. For å sørge for at denne gruppen også har et reelt diskrimineringsvern, må disse begrepene og hva de inneholder avklares og kommuniseres tydelig ut til politidistriktene.

Tiltakene i planen dreier seg om hatkriminalitet, altså den formen for hat og hets som er så alvorlig at det dekkes av straffeloven. Dette er imidlertid bare enden av et stort spekter av hatefulle atferd og den ytterste konsekvensen av hat og hets. Derfor ville det vært hensiktsmessig å også inkludere tiltak som omhandler forebygging av hatkriminalitet og arbeid mot de «mildere» formene for hat og hatefulle ytringer.

Det økte fokuset på hatkriminalitet har ført til mer publisering av statistikk på området. Likevel etterspør sivilsamfunnsrepresentanter mer informasjon og statistikk fra Politidirektoratet. Blant annet blir det trukket frem at hatkriminalitet ikke nevnes i STRASAK-rapporten fra 2020, selv om det fikk et eget kapittel i rapportene fra 2018 og 2019. En aktør i sivilsamfunnet påpeker også at tallene i disse rapportene ikke beskriver det faktiske omfanget av hatkriminalitet, men hvordan politiet jobber med dette og hva politiet fokuserer på. Vedkommende mener at hatkriminalitet ofte blir knyttet til hat på grunn av hudfarge og etnisk bakgrunn. Skk, som er et nyere diskrimineringsgrunnlag, får dermed mindre fokus.

Det er vanskelig å vite om dette stemmer, ettersom man fortsatt regner med at mørketallene er store. Justisdepartementet har utlyst en omfangsundersøkelse i 2021 der de vil spørre befolkningen generelt om utsatthet for hatkriminalitet. Forhåpentligvis vil dette gi informasjon om det faktiske omfanget av hatkriminalitet i Norge.

Sivilsamfunnsrepresentanter ønsker mer forpliktende tiltak om kompetanseheving og samarbeid med organisasjonene på feltet. De mener at det er nødvendig å ha kunnskap om hatkriminalitet og hvordan det foregår for hvert diskrimineringsgrunnlag, og at samarbeid med brukerorganisasjoner er nødvendig for å få denne forståelsen.

Et poeng som vi også diskuterte i avsnitt 2.4 og 2.5 er at tiltakene som gjelder hatkriminalitet i denne handlingsplanen i liten grad er rettet spesifikt mot lhbtqi-personer.

---

¹⁷ Se Bufdirs lhbtqi-ordliste for nærmere avklaring av disse begrepene: https://bufdir.no/lhbt/LHBT_ordlista/#heading11875.

Ettersom generelle tiltak rettet mot politiet allerede finnes i regjeringens strategi mot hatefulle ytringer, mener vi det ville vært hensiktsmessig at tiltakene i denne handlingsplanen var mer direkte rettet mot målgruppen.

Måloppnåelse

Målene for disse tiltakene kan oppsummeres som mer kompetanse og fokus på hatkriminalitet i politiet, en mer enhetlig innsats og bedre rutiner for å håndtere hatkriminalitet samt utvikling av hatkriminalitet som fagområde. Ifølge sivilsamfunnsrepresentanter som jobber med temaet har det skjedd svært mye i politiets arbeid med dette de siste 5-6 årene.

Generelt har tiltakene hatt god måloppnåelse, men dette er et langsiktig arbeid hvor det gjenstår mye og er behov for et fortsatt fokus. Det at det har vært flere handlingsplaner og strategier på feltet de siste årene, har nok også ført til at det har blitt et mye større fokus på hatkriminalitet i politiet. Vi mener at handlingsplanen har bidratt til å synliggjøre hatkriminalitet som tema og dermed gitt det en viss tyngde og autoritet.

Anbefalinger for videre arbeid

Vi anbefaler å utnytte informasjonen som finnes i politiets registre og å fortsette arbeidet med å lage og publisere statistikk på området. Etter hvert som man oppnår mer enhetlig registrering av hatkriminalitet, vil det bli bedre muligheter for å produsere statistikk på hatkriminalitet, både generelt og fordelt på de ulike hatmotivene. Dette kan også brukes til å følge utviklingen over tid. Slik statistikk kan videre brukes som grunnlag for flere undersøkelser på feltet, slik at man kan få et bedre kunnskapsgrunnlag knyttet til hvordan hatkriminalitet arter seg, hvem som blir utsatt, i hvilke situasjoner og hvem som utøver slik kriminalitet.

Vi anbefaler at begrepene «seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk» defineres, og at disse definisjonene kommuniseres tydelig ut til politidistriktene. Her må det også fremkomme tydelig at dette inkluderer personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling. Å øke forståelsen for hva disse begrepene betyr og omfatter kan med fordel gjøres i kombinasjon med generell kompetanseheving om hatkriminalitet rettet mot lhbtqi-personer.

Vi anbefaler også at hatkriminalitet sees i sammenheng med «mildere» former for hat og hets, som for eksempel hatefulle ytringer. Dette kan bidra til å forebygge mer alvorlige former for hatkriminalitet.

3.4 Innsatsområde 4: Likeverdige offentlige tjenester

Likestillings- og diskrimineringsloven pålegger det offentlige å ivareta hensynet til likestilling og mangfold, både i det offentlige tjenestetilbudet og som arbeidsgiver. Tiltakene under dette innsatsområdet har som mål å forebygge og redusere diskriminering på bakgrunn av skk i offentlige virksomheter og blant tjenesteytere.

Tverrgående tiltak i staten

Tiltak 20a: Tiltak for å oppfylle ny arbeidsgiverstrategi i staten

Ansvarlig: KMD

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: KMD nevner ikke noen konkrete aktiviteter i sin rapportering fra 2019, og vi har ikke mottatt noen rapportering på tiltaket for 2020. Det er uklart hvorvidt slike tiltak er iverksatt.

Resultatmål: Nye tiltak for å oppfylle ny arbeidsgiverstrategi

Resultatmålet er ikke oppnådd.

Tiltak 20b: Lov om forbud mot diskriminering på grunn av skk

Ansvarlig: Alle

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: De fleste departementene og direktoratene som har rapportert på tiltaket viser til organisasjonenes generelle likestillingsarbeid og ikke til konkrete tiltak rettet mot lhbtqi-personer. Bufdir har imidlertid opprettet et eget likestillingsutvalg som skal jobbe aktivt med likestilling og ikke-diskriminering, blant annet på grunnlag av skk.

Resultatmål: Konkrete løsninger i offentlige virksomheter for hvordan de skal jobbe for likestilling og mot diskriminering på grunn av skk, både som arbeidsgiver og myndighetsutøver.

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltak 21: BLDs veileder til statens utredningsinstruks

Ansvarlig: KUD

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Dette arbeidet ble overført fra BLD til KUD i 2019, og var på det tidspunktet ikke iverksatt. I 2020 ble arbeidet utsatt på grunn av covid-19.

Resultatmål: Oppdatert utredningsinstruks (ihht krav i diskrimineringsloven)

Resultatmålet er ikke oppnådd.

Tiltak 20b er et av tiltakene i planen der «alle» er ansvarlige. I 2019 rapporterte ASD, Forsvaret, KUD, Norad, UDI, BFD, KMD, KD og IMDi på tiltaket. Udir, Hdir og Justis- og beredskapsdepartementet rapporterte at tiltaket ikke var iverksatt. I 2020 har KUD, Bufdir, Hdir, IMDi og UDI rapportert på tiltaket.

De som har rapportert på tiltaket viser i stor grad til eget departements eller direktorats generelle likestillingsarbeid. Her vises det til aktivitets- og redegjørelsesplikten, IA-avtalen, samt fokus på ikke-diskriminering i forbindelse med ansettelsesprosesser. Dette arbeidet inkluderer imidlertid sjelden et spesifikt lhbtqi-perspektiv. ASD forteller i sin rapportering at departementet har inngått en lokal IA-avtale, men at deres diskrimineringstiltak i hovedsak er relatert til nedsatt funksjonsevne og etnisitet. Både Norad og UDI legger ved på at når de utlyser stillinger inkluderer de alltid en formulering om at de er «opptatt av mangfold, og vi oppfordrer derfor alle som er kvalifiserte til å søke stilling hos oss, uansett alder, kjønn, funksjonshemming, nasjonal eller etnisk bakgrunn». Ingen av disse nevner altså seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk eksplisitt. UDI nevner imidlertid at skk er relevant for dem som en myndighetsutøver på asylfeltet.

Kun IMDi rapporterer om at de også nevner seksuell orientering i sine stillingsutlysninger. Her brukes formuleringen «vi oppfordrer kvalifiserte kandidater med ulik utdanning, arbeids- og livserfaring til å søke jobb hos oss, uten hensyn til etnisitet, religion, kjønn, alder, seksuell orientering og funksjonsevne». Ettersom også kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk også har et diskrimineringsvern etter diskrimineringsloven, mener vi at dette bør gjenspeiles i stillingsutlysninger. Flere departementer og direktorater burde derfor inkludere dette hensynet i stillingsutlysninger og i rekrutteringsprosesser.

I sin rapportering fra 2020, forteller Bufdir at de som en del av den nye aktivitets- og redegjørelsesplikten har opprettet et eget likestillingsutvalg som har fått i oppdrag å «identifisere risikoer for diskriminering og hindre for likestilling for blant annet lhbtqi-personer som er ansatte eller søker seg til stillinger i direktoratet og etaten, og å foreslå relevante tiltak for å sikre likestilling og hindre diskriminering». Vi mener dette er positivt, og at flere departementer og direktorater bør vurdere hvordan de på best måte kan jobbe aktivt for å hindre diskriminering, i samsvar med aktivitets- og redegjørelsesplikten.

Innsats på lokalt/regionalt nivå

Tiltak 22a: Nettsider for fylkeskommuner, kommuner og kommunale virksomheter

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: Arbeidet med nettressursen er pågående. Bufdir samarbeider med FRI, PKI og HBRIS som har bidratt med innhold og kvalitetssikring av artikler. I tillegg er det gjort anskaffelser av innhold og to korte animasjonsfilmer. Nettsidene planlegges ferdigstilt i februar/mars 2021.

Resultatmål: Enkle nettsider for fylkeskommuner, kommuner og kommunale virksomheter
Resultatmål delvis oppnådd.

Tiltak 22b: Regionale samlinger

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: I 2018 og 2019 ble det avholdt regionale samlinger i Bodø, Karasjok, Kristiansand, Horten, Hamar, Bergen og Tromsø. Grunnet Covid-19 ble det ikke avholdt samlinger i 2020, men det ble avholdt digitale samlinger for regionene rundt Tromsø, Kristiansand, Oslo og Trondheim i forbindelse med utarbeidelse av ny handlingsplan.

Resultatmål: Regionale samlinger med fokus på ikke-diskriminering
Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 22c: Årlig fagmøte med fylkesmennene

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Ikke iverksatt

Viktigste aktiviteter: Et møte var planlagt i 2020, men kunne ikke gjennomføres fysisk grunnet Covid-19. Et digitalt møte viste seg vanskelig å gjennomføre, og ble derfor ikke prioritert.

Resultatmål: Årlig fagmøte med fylkesmann
Resultatmålet er ikke oppnådd.

For å sikre prinsippet om likeverdige tjenester, er det viktig at kunnskap og bevissthet rundt skk-tematikk spres på både regionalt og lokalt nivå. Mange av tjenestene og tilbudene som nevnes i handlingsplanen – som krisesentre, asylmottak, barnehage og skole og deler av helsetjenesten – styres på kommunalt eller regionalt nivå. Når lhbtqi-personer henvender seg til en tjeneste, er det viktig at denne kompetansen finnes i førstelinjen og hos personene vedkommende kommer i kontakt med slik at de blir møtt på en god måte og kan motta den støtten og hjelpen de trenger.

Det er også viktig for personene i førstelinjen å vite hvilke tilbud som finnes for målgruppen i deres kommune og/eller region, og hvem det kan være relevant å henvise videre til. Det å utvikle nettsider for fylkeskommuner og kommuner kan være svært positivt for å formidle slik informasjon. Slike nettsider bør derfor inneholde tilpasset informasjon for hver kommune eller region, slik at man lett kan finne frem til hvilke lokale tilbud som er tilgjengelige og eventuell kontakinformasjon.

Vi anser det som viktig å prioritere regionale samlinger og møter med forvaltere ettersom dette kan fungere som gode arenaer for å utveksle erfaringer og lære av hverandre. Vi anbefaler derfor at tiltaket om årlige fagmøter med statsforvalterne (tidligere fylkesmennene) følges opp av Bufdir i det videre arbeidet.

Flere kommuner har også utviklet egne lhbtqi-handlingsplaner, og det kan være nyttig for kommuner og fylkeskommuner å lære av hverandre i hvordan man kan utforme og jobbe med dette (se en gjennomgang av kommunale lhbtqi-handlingsplaner i Stubberud, Prøitz og Hamidiasl 2018). Vi anbefaler at Bufdir legger til rette for samlinger med fokus på erfaringsutveksling der flere kommuner kan få tips og inspirasjon til å utarbeide egne lhbtqi-handlingsplaner.

Helse og omsorg

Tiltak 23: Bevissthet og kompetanse i helse- og omsorgstjenestene

Ansvarlig: HOD

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Seksuelle minoriteter var en særlig prioritert gruppe i tilskuddsordningen for seksuell helse i 2018, 2019 og 2020. Det har blitt gitt tilskudd til flere prosjekter som skal bidra til kompetanse og kunnskapsheving om kjønns- og seksualitetsmangfold i helse- og omsorgstjenesten, blant annet i regi av Likestillingssenteret KUN, OsloMet, Rosa kompetanse helse og sosial og Unge funksjonshemmede.

Resultatmål: Økt bevissthet og kompetanse i helse- og omsorgstjenestene

Resultatmålet er oppnådd

Tiltak 24: Lavterskeltilbud og likepersonstiltak

Ansvarlig: HOD/Hdir

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Hdir har bevilget midler til flere organisasjoner som driver lavterskeltilbud og likepersonstiltak gjennom tilskuddsordningene Seksuell helse og forebygging av hiv og andre seksuelt overførbare sykdommer. Blant organisasjonene er F79, PolyNorge, Skeiv verden, Helseutvalget og HivNorge/Chem-friendly. I tillegg jobbes det med digitalt lavterskeltilbud for unge mellom 13 og 20 år gjennom det tverrdirektorale og tverrsektorielle programmet DIGI-UNG.

Resultatmål: Tilrettelegging for lavterskeltilbud og likepersonstiltak

Resultatmålet er oppnådd

Tiltak 25: Ny strategi for seksuell helse

Ansvarlig: HOD/Hdir

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Strategien ble lagt frem desember 2016, og strategiperioden går fra 2017 til 2022. Hdir følger opp arbeidet i avdeling for barne- og ungdomshelse og gjennom tilskuddsordningene for seksuell helse og hiv og seksuelt overførbare infeksjoner.

Resultatmål: Ny strategi for seksuell helse

Resultatmål er oppnådd.

Tiltak 26: Reduksjon av helseforskjeller

Ansvarlig: HOD/Hdir

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Arbeid for å øke testfrekvens, redusere nysmitte og sikre optimal behandling av seksuelt overførbare infeksjoner følges opp under Strategi for seksuell helse. Tilbud om PrEP for å forebygge hivsmitte er nå etablert i alle regioner. Det har også blitt iverksatt tiltak for å øke oppmøtet til Livmorhalsprogrammet med en særlig innsats rettet mot kvinner som har sex med kvinner (ksk) og personer med livmorhals som ikke identifiserer seg som kvinner. I tillegg jobber Hdir for at skk og minoritetsstress inkluderes i satsninger knyttet til psykisk helse.

Resultatmål: Måltrettet innsats for å redusere helseforskjeller, særlig knyttet til testfrekvens og informasjon om kreftscreening.

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 27: Faglige rammer for behandling av kjønnsdysfori og kjønnsinkongruens

Ansvarlig: Hdir

Status 31.12.2020: Pågående

Viktigste aktiviteter: Hdir samarbeidet bredt med bruker- og interesseorganisasjoner, helsepersonell og andre kunnskapsmiljøer for å utvikle forslag til nasjonale faglige retningslinjer for helsehjelp til personer som opplever kjønnsdysfori/kjønnsinkongruens. Forslaget ble sendt på ekstern høring i slutten av november 2019 og retningslinjene ble publisert i juni 2020.

Resultatmål: Videreutviklede faglige rammer

Resultatmålet er oppnådd.

Handlingsplanen *Trygghet, mangfold, åpenhet* sees ofte i sammenheng med regjeringens strategi for seksuell helse «Snakk om det!».

Tiltakene 23-26 beskriver tiltak i «Snakk om det!» Strategi for seksuell helse (2017-2022). Å *utarbeide og gjennomføre en ny samlet strategi for seksuell helse* inngår i tiltak 25. Både aktører i forvaltningen og i sivilsamfunnet mener at strategien og handlingsplanen utfyller hverandre. Det er også ofte de samme personene som jobber med de to planene, noe som kan gi positive synergieffekter.

Strategien tar utgangspunkt i at seksualitet er en helsefremmende ressurs i alle livsfaser. Strategien er delt opp i ulike temaområder, og omfatter langt flere temaer innen seksuell helse enn tidligere planer på feltet. Planen legger blant annet vekt på seksuell frihet og seksuelle rettigheter hos minoritetsgrupper, herunder etniske, nasjonale og seksuelle og kjønnsminoriteter. Strategien følges opp av to tilskuddsordninger. Tilskuddsordningen *Seksuell helse* skal bidra til oppfølging av alle mål i Snakk om det! Etniske, seksuelle og kjønnsminoriteter samt grupper med fysisk funksjonsnedsettelse og/eller psykisk utviklingshemming er særlig prioriterte målgrupper. Dette er målgrupper som er høyere prioritert i tilskuddsordningen enn de har vært tidligere. Tilskudd til *arbeid innen feltet hiv og seksuelt overførbare infeksjoner* har som mål å sikre en helhetlig ivaretagelse av hiv-positive og å forebygge nysmitte av hiv og andre seksuelt overførbare infeksjoner (soi). Målgrupper for tiltakene er mennesker som lever med hiv og grupper som har økt risiko for hiv og andre seksuelt overførbare infeksjoner, her er menn som har sex med menn en sentral målgruppe.

To av delmålene i strategiplanen er rettet mot økt kunnskap og bedre forståelse i hele- og omsorgstjenestene for seksuell helse og brukeres seksuelle behov. Dette gjenspeiles i tiltak 23 *Bevissthet og kompetanse i helse- og omsorgstjenestene*. Slik det er vist i tabellen ovenfor er det blant annet gitt tilskudd til flere prosjekter som skal bidra til kompetanse og kunnskapsheving om kjønns- og seksualitetsmangfold i helse- og omsorgstjenesten. Det er et mål i strategien at seksuell helse integreres i helsefremmende og sykdomsforebyggende arbeid i alle nivåer av helse- og omsorgstjenestene.

Mange sivilsamfunnsaktører er opptatt av at det er nødvendig med en større innsats for å øke kompetansen på seksuell helse blant helse- og omsorgspersonell, og at helsepersonell i større grad bør inneha mangfoldskompetanse og forståelse for hvordan ulike minoritetsstatuser kan påvirke (seksuell) helse, samt hvordan ulike minoritetsstatuser virker sammen (interseksjonalitet). Flere informanter peker på at mye av den kompetansen som finnes i helsetjenestene om seksuell helse er basert på et majoritetsperspektiv. For å lykkes på dette feltet peker mange aktører på at det er behov for at kunnskap om seksuell helse i større grad må tas inn i grunnutdanningene og gjøres obligatorisk.

Når det gjelder Tiltak 24 *Lavterskeltilbud og likepersontiltak* dekkes dette gjennom en rekke tiltak som har fått støtte gjennom tilskuddsordningene. Mange tiltak som har fått støtte gjennom strategiplanen er rettet mot likepersonarbeid og personlig informasjon/rådgivning en del av aktivitetene. Spesielt tiltak som får støtte gjennom hiv-ordningen er ofte rettet mot likepersonarbeid og lavterskeltiltak.

Når det gjelder Tiltak 26 *Reduksjon av helseforskjeller* dekkes dette blant annet av tilskudd til prosjekter som skal bidra til å forebygge hiv. Dette dreier seg særlig om lavterskeltiltak som tilbyr testing og tilbud om forebyggende hivmedisin PrEP. Som beskrevet i tabellen er det også en innsats rettet mot kvinner som har sex med kvinner (ksk) og personer med livmorhals som ikke identifiserer seg som kvinner. Aktivitetene som er iverksatt for å styrke kompetanse og forståelse i helse- og omsorgstjenestene vil også være sentrale for å bidra til reduksjon av helseforskjeller.

I handlingsplanen vises det til at det er et mål at lhbtq-perspektivet systematisk skal inngå i arbeidet med å styrke tilgjengeligheten og kvaliteten på helse- og omsorgstjenestene i alle nivåer av tjenestene. Helsestasjons- og skolehelsetjenesten, fastleger, spesialisthelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten skal ha nødvendig kompetanse og bevissthet til å ivareta alle i befolkningen, uavhengig av seksualitet, kjønnsidentitet kjønnsuttrykk eller kjønnskarakteristika. Det kreves fortsatt en stor innsats for å nå dette målet, og arbeid gjennom tilskuddsordninger vil sannsynligvis ikke være tilstrekkelig. Det krever for eksempel endringer i blant annet utdanningssystemet og rammeplanene for dette.

Tiltak 27 *Faglige rammer for behandling av kjønnsdysfori og kjønnsinkongruens* har vi omtalt i avsnitt 2.6. Nasjonal retningslinje ble publisert i juni 2020. Vår vurdering er at retningslinjene bidrar til å oppfylle målene om å gi personer med kjønnsinkongruens et differensiert helsetilbud der anerkjennelse og åpenhet er vektlagt og at helsetilbudet er i tråd med nye klassifikasjoner i ICD-11. De legger videre et grunnlag for å avklare ansvar og samarbeid og behov for kompetanse i helsetjenesten. Det er imidlertid store faglige uenigheter på dette feltet, og samtidig mangel på forskningsbasert kunnskap. Disse forholdene medfører at helsetilbudet til personer med kjønnsinkongruens ikke er avklart. Det er et stort behov for å jobbe videre på dette feltet.

Retningslinjene har synliggjort at det eksisterer store uenigheter på feltet, og i etterkant av de endelige retningslinjene har det vært en polarisert og profilert samfunnsdebatt. En slik debatt kan bidra til større nysgjerrighet og på sikt kan dette gi større aksept. Samtidig kan samfunnsdebatten være preget av så harde ytringer at personer med kjønnsinkongruens kan oppleve at situasjonen deres er blitt vanskeligere. Vi finner at retningslinjene og diskusjonene som de har ført til har vært med på å sette transpersoners rettigheter på dagsorden, og at dette kan føre til større åpenhet på feltet.

Anbefalinger for videre arbeid

Målene for helse- og omsorgssektorens innsats mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk er: *Likeverdige helse- og omsorgstjenester på tvers av kjønnsidentiteter og seksuelle orienteringer, god kompetanse og sensitivitet om lhbt-temaer i helse- og omsorgssektoren og reduserte helseforskjeller mellom lhbt-personer og den øvrige befolkningen.* Selv om strategien for seksuell helse har tiltak som svarer på disse målene og det er aktiviteter som har fått støtte gjennom tilskuddsordningene som følger planen, er ikke disse tiltakene på langt nær tilstrekkelige til å nå målene på feltet. Vi mener det er stort behov for å arbeide videre med dette feltet, og at det krever en innsats utover prosjekter som får støtte gjennom tilskuddsordninger.

Forsvar

I Forsvarets verdigrunnlag står det at forsvaret skal gjenspeile samfunnets mangfold. Videre skrives det at «Etnisk eller religiøs bakgrunn, alder, kjønn eller seksuell orientering er uten betydning for menneskeverdet». Tiltakene under er ment å øke kunnskap og bevissthet på lhbtq-tematikk i forsvaret samt større aksept og inkludering av lhbtq-personer.

Tiltak 28a: Forsvarets deltakelse i Oslo Pride Park og Oslo Pride Parade	
Ansvarlig: Forsvaret	Status 31.12.2021: Pågående – i rute
<p><u>Viktigste aktiviteter:</u> Forsvaret har hatt rekordmange deltakere i Oslo Pride-paraden og hatt ventelister på personell som ønsket å stå på stand for Forsvaret. I 2019 deltok tre generaler fremst i paraden og Forsvaret deltok på regjeringens mottakelse i anledning Pride.</p> <p><u>Resultatmål:</u> Deltakelse i Oslo Pride</p> <p>Resultatmålet er oppnådd.</p>	
Tiltak 28b: Forsvarets samarbeid med FRI og Bufdir	
Ansvarlig: Forsvaret	Status 31.12.2021: Pågående – i rute
<p><u>Viktigste aktiviteter:</u> I 2019 deltok Forsvaret med foredragsholder og paneldeltaker på arrangement i anledning den internasjonale mannsdagen, som blant andre ble arrangert av FRI Oslo og Akershus.</p> <p><u>Resultatmål:</u> Etablert samarbeid med FRI og LHBT-senteret i Bufdir</p> <p>Resultatmålet er ikke oppnådd.</p>	
Tiltak 28c: Internasjonalt samarbeid med NATO og nordiske land	
Ansvarlig: Forsvaret	Status 31.12.2021: Pågående – i rute
<p><u>Viktigste aktiviteter:</u> Et arrangement om lhbtq-tematikk ble avholdt i forbindelse med NATO Committee on Gender Perspectives i 2019. Det ble påpekt et behov for mer forskning, og en norsk representant deltar i prosessen.</p> <p><u>Resultatmål:</u> Samarbeid med NATO og nordiske land om skk/lhbtq-tematikk</p> <p>Resultatmålet er delvis oppnådd</p>	
Tiltak 28d: Forsvarets etikkutdanning	
Ansvarlig: Forsvaret	Status 31.12.2021: Pågående – i rute
<p><u>Viktigste aktiviteter:</u> Forsvarets høgskole arbeider med å integrere skk i Forsvarets etikkutdanning «Holdninger, etikk og ledelse» (HEL). Høgskolen har også et eget likestillingsutvalg som årlig setter av 750 000 kroner til likestillingsfremmende tiltak.</p> <p><u>Resultatmål:</u> Inkludering av skk i Forsvarets etikkutdanning</p> <p>Resultatmålet er delvis oppnådd.</p>	

Forsvaret har de siste årene hatt et stadig større fokus på likestilling, herunder lhbtq-tematikk. Særlig har det vært et fokus på å delta i Pride. Selv om flere høytstående personer i Forsvaret har deltatt i paraden, har så langt ikke forsvarssjefen gjort dette. Til sammenligning har forsvarssjefen i Sverige deltatt i Pride i flere år. Ifølge en informant i Forsvaret er Forsvaret en relativt konservativ organisasjon, og det er ofte vanskelig å få til noe nytt. Den nåværende forsvarssjefen i Norge har imidlertid gitt uttrykk for at han vil delta i Pride i 2021.

Når det gjelder det å inkludere skk i Forsvarets etikkutdanning, er dette en positiv utvikling. Likevel påpeker en informant i Forsvarsdepartementet at denne tematikken må inn i utdanning som treffer alle nivåer i Forsvaret.

Når det gjelder samarbeid med FRI og Bufdir, forteller en informant fra FRI at de ikke har hatt noe etablert samarbeid med Forsvaret, eller hørt noe om dette fra Forsvarets side. Bufdir har imidlertid hatt jevn dialog med Forsvaret i handlingsplanperioden gjennom direktoratsgruppen som ble etablert i forbindelse med planen. Vi mener at et tettere samarbeid med sivilsamfunnet og et fortsatt samarbeid med likestillingsavdelingen i

Buudir vil bidra positivt inn i Forsvarets arbeid med lhbtqi-tematikk. Dette kan særlig bidra til kompetanseheving og inkludering av tematikken i ulike utdanninger i Forsvaret.

3.5 Innsatsområde 5: Usynlig eller mellom alle stoler

Dette innsatsområdet omhandler grupper med flere minoritetsidentiteter, for eksempel lhbtqi-identitet i kombinasjon med funksjonsnedsettelse, innvandrerbakgrunn eller samisk tilhørighet. Videre omtales også transpersoner og personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling. Slike grupper kan oppleve unike utfordringer knyttet til *kombinasjonen* av minoritetsidentiteter som ellers ikke dekkes i tilbudet til personer som kun har en av disse identitetene.

Trans, interkjønn og annen kjønnsstatistikk

Det har eksistert svært lite forskning og kunnskap om personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling i Norge. Derfor har handlingsplanen rettet fokus mot denne gruppen i handlingsplanen. I tillegg inkluderes det et tiltak rettet mot transpersoner knyttet til loven om endring av juridisk kjønn fra 2016.

Tiltak 29a: Forskningsbasert kunnskap om situasjonen for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling

Ansvarlig: Buudir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: På oppdrag fra Buudir har det blitt gjennomført en kvalitativ studie om levekår blant personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling og en rapport om den juridiske situasjonen for personer ved variasjon i kroppslig kjønnsutvikling. Begge rapportene ble lansert våren 2019.

Resultatmål: Forskningsrapport og utredning om personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling.

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 29b: Lavterskel møteplass for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling

Ansvarlig: Buudir

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Buudir har gjennom lhbtqi-tilskuddsordningen gitt støtte til to organisasjoner som organiserer lavterskel møteplasser for personer med variasjon i kroppslig utvikling. Tilskuddene ble gitt i 2017, og Buudir har siden dette ikke mottatt noen søknader på tilskuddsordningen fra organisasjoner for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling. Buudir mener det er behov for å øke innsatsen på feltet.

Resultatmål: Tilrettelegging for lavterskel møteplass for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling

Resultatmålet er delvis oppnådd

Tiltak 29c: Identifisering av utfordringer og tiltaksbehov for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling

Ansvarlig: Buudir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: Utfordringer og tiltaksbehov har blitt synliggjort gjennom undersøkelser som er foretatt (i forbindelse med tiltak 29a). Disse er foreløpig ikke fulgt opp.

Resultatmål: Identifisering av utfordringer og tiltaksbehov rettet mot personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling.

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 30: Rett til nye attester/vitnemål etter endring av juridisk kjønn

Ansvarlig: BLD/HOD/KD/ASD

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Kunnskapsdepartementet har i eget brev bedt offentlige utdanningsinstitusjoner om å utstede nye vitnemål etter bytte av juridisk kjønn ved forespørsel. Private institusjoner har mottatt en anmodning om å følge samme praksis. Udir har oppdatert retningslinjene for føring av vitnemål og kompetansebevis og informert sektoren om dette. Temaet har også vært oppe til vurdering i interdepartemental gruppe.

Resultatmål: Vurdering av spørsmål om rett til nye attester/vitnemål ved bytte av juridisk kjønn

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 29a-c dreier seg om personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling. Vi har diskutert tiltak 29b og noen av utfordringene på dette feltet mer i dybden i avsnitt 2.7.

Som en følge av handlingsplanen har det blitt gjennomført en undersøkelse og en utredning om personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling i Norge. Den ene er en kvalitativ studie om levekår og den andre er en rapport om den juridiske situasjonen til personer i denne gruppen. Ettersom det fra før har vært svært lite kunnskap om denne gruppen i Norge, utgjør disse to rapportene et viktig skritt for kunnskapsutviklingen på feltet. Dette gir også et godt grunnlag for å utarbeide mer konkrete tiltak for å jobbe videre med hvordan myndighetene kan ivareta denne gruppens rettigheter på en hensiktsmessig måte. I dette arbeidet vil det også være viktig å samarbeide med bruker- og pasientorganisasjoner som representerer personer med de ulike tilstandene.

Tiltak 30 om rett til attester/vitnemål etter endring av juridisk kjønn har blitt vurdert av blant andre KD, Udir og ASD. Det har blitt gjennomført flere aktiviteter som er ment å sikre at personer som skifter juridisk kjønn kan få nye vitnemål og kompetansebevis på forespørsel. Temaet har vært oppe til vurdering i den interdepartementale gruppen. Her har det blitt vurdert slik at arbeidsgivere eller skoler som nekter å utstede ny attest eller vitnemål til en som har endret juridisk kjønn kan rammes av forbudet mot diskriminering på grunn av kjønnsidentitet i likestillingsloven.

En stor del av denne tiltakspakken dreier seg om personer med variasjoner i kroppslig kjønnsutvikling. Det har vært en mangel på kunnskap og tiltak rettet mot denne gruppen, og det er positivt at de har blitt inkludert i en så stor grad i handlingsplanen. Imidlertid har flere informanter fra sivilsamfunnet påpekt at transpersoner eller personer med en ikke-binær kjønnsidentitet har fått relativt lite oppmerksomhet i handlingsplanen. I videreføringen av arbeidet kan det være nødvendig å rette et større fokus på denne gruppen.

Unge lhbti-personer med funksjonsnedsettelse

Unge lhbtqi-personer med funksjonsnedsettelse er en utsatt gruppe på grunn av sin «doble sårbarhet». Derfor er det viktig å spre kunnskap om denne gruppen både til unge med lhbtqi-personer med funksjonsnedsettelse selv – men også til tjenesteytere som personer i denne gruppen kan komme i kontakt med.

Tiltak 31a: Informasjon på ung.no

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: Nye artikler fra Unge funksjonshemmede har blitt publisert på ung.no. I tillegg har innspill på eksisterende innhold blitt vurdert og implementert.

Resultatmål: Ung.no har informasjon om lhbt-tematikk og seksualitet for unge med funksjonsnedsettelse

Resultatmålet er oppnådd

Tiltak 31b: Kompetanse til familievernkontor og krisesentre

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2021: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: Lhbtqi+ var et av temaene på krisesenterkonferansen i 2020 i regi av RVTS. Her holdt FRI et innlegg som også omtalte interseksjonalitet. I tilskuddsbrevene i 2020 og 2021 har RVTS fått i oppgave å bidra gjennom kompetanseheving til at krisesentre er tilrettelagt for alle voldsutsatte uavhengig av kjønn, kjønnsidentitet, funksjonsnedsettelse med mer. Det har ikke blitt foretatt aktiviteter på familievernområdet.

Resultatmål: Formidling av informasjon om personer med funksjonsnedsettelser og lhbtqi+-problematikk formidler til familievernkontor og krisesentre

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Temaer knyttet til seksualitet og kjønn kan være utfordrende både for lhbtqi+-personer og personer med funksjonsnedsettelser, og dette kan bli forsterket av det å være en dobbel minoritet. Et av problemene er manglende kunnskap, både hos personene selv og i tjenestene de møter. Flere forteller at personer med funksjonsnedsettelser ofte ikke blir sett på som mennesker som har en seksualitet, og at temaer som seksualitet og kjønn ikke tas opp i for eksempel møter med helse- og omsorgstjenestene. Det at mer informasjon om dette temaet har blitt tilgjengelig på ung.no er svært positivt, og vi mener det er spesielt positivt at disse tekstene har blitt utarbeidet av Unge funksjonshemmede. Dette er en organisasjon av og for unge med funksjonsnedsettelser og kan derfor sikre at tekstene ivaretar et likepersonsperspektiv.

Når det gjelder tiltak 31b om kompetanse i krisesentre og familievern, har vi diskutert dette nærmere i avsnitt 2.8. Vi mener det er viktig å undersøke hvordan man kan sikre bedre kompetanse og kunnskap i ulike tjenester som personene kommer i kontakt med i det videre arbeidet. Dette gjelder ikke bare krisesentre og familievern, men også andre helse- og omsorgstjenester. Dette krever imidlertid mer kunnskap om hvilke utfordringer lhbtqi+-personer har i møtet med ulike tjenester. Vi anbefaler derfor at dette kartlegges nærmere, slik at man får et bedre kunnskapsgrunnlag for det videre arbeidet med kompetanse i tjenestene.

Lhbtqi+-personer med innvandrerbakgrunn

Flere av innvandrerne som kommer til Norge kommer fra samfunn der det å være lhbtqi+ enten er ulovlig eller ikke akseptert. Dette gjør det viktig å jobbe med å skape gode holdninger generelt i innvandrerbefolkningen, samt å ivareta lhbtqi+-personer med innvandrerbakgrunn som kan ha utfordringer knyttet til det å bli akseptert i egen familie og eget miljø.

Tiltak 32: Lhbtqi+-personer som prioritert gruppe ved uttak av overføringsflyktninger

Ansvarlig: JD

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Spørsmålet har blitt vurdert og det ble i Rundskriv G-15/2020 av juli 2020: *Retningslinjer for arbeidet med overføringsflyktninger jf. utlendingsloven § 35* gjort klart at lhbtqi+-personer skal prioriteres for uttak som overføringsflyktninger. Norge informerer også FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) om dette både på sentralt og lokalt nivå.

Resultatmål: Vurdering av lhbtqi+-personer som prioritert gruppe i vurdering av overføringsflyktninger.

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 33: Kompetanseheving blant intervjuere i asylsøknadsprosessen

Ansvarlig: JD/UDI

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: UDI har revidert sine retningslinjer om seksuell orientering og kjønnsidentitet i søknader om beskyttelse, inkludert intervjuveileder og tiltakskort (2018). Nye retningslinjer ble sendt på høring til Bufdir. I tillegg ble det arrangert et seminar for tolker om begrepsbruk i lhbti-saker (2017). Ytterligere kompetansehevingstiltak har ikke blitt gjennomført. Planlagte tiltak i 2020 ble utsatt pga. Covid-19 og vil vurderes på nytt i 2021.

Resultatmål: Mer kompetanse om lhbtq blant intervjuere i asylsøknadsprosessen
Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltak 34a: Kompetanseheving på asylmottak

Ansvarlig: UDI

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Høsten 2019 var skk tema for samlinger med informasjonsmedarbeidere, mottaksledere og driftsoperatører av mottak. Her ble filmen «Kunsten å være syndig – dialog med min skeive venn» vist og brukt som grunnlag for diskusjon.

Skeiv Verden og KUN har på oppdrag fra Bufdir laget en veileder om LHBTI til de som jobber i mottak og omsorgssentre.

Resultatmål: Økt kompetanse om skk på utvalgte asylmottak og utviklet veileder og kompetansehevingsprogram

Resultatmålet er delvis oppnådd

Tiltak 34b: Situasjonen for lhbti-personer på asylmottak

Ansvarlig: UDI

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Personer i mottak skal ha et strukturert informasjonsprogram der kunnskap om ulike samlivsformer – herunder lhbti – og regelverk og lover som regulerer dette. Gjennomføring av informasjonsprogrammet i 2020 har blitt noe påvirket av Covid-19. Det har ikke blitt foretatt noen utredning om hva som skal til for at lhbti-personer opplever asylmottak som trygge, og dette er praktisk og metodisk vanskelig ettersom målgruppen er liten og det er vanskelig å identifisere lhbti-personer blant asylsøkere.

Resultatmål: Utredning om lhbtq-personers situasjon på asylmottak, informasjon formidlet til hele gruppen asylsøkere samt gjennomføring av aktuelle tiltak

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltak 34c: Kompetansehevingsprogram for ansatte på omsorgssentre for EMA

Ansvarlig: Bufdir

Status 31.12.2020: Pågående

Viktigste aktiviteter: På oppdrag fra Bufdir har KUN kartlagt situasjonen for enslige mindreårige asylsøkere (EMA) som er lhbtq på omsorgssentre og asylmottak. Kartleggingen ble lansert i 2018 i form av rapporten «Alene og skeiv». KUN og Skeiv verden utviklet et kompetansehevingsprogram for ansatte som Skeiv verden skal gjennomføre i 2021 (utsatt på grunn av Covid-19). UDI har vært samarbeidspartner.

Resultatmål: Vurdering av utvikling av kompetansehevingsprogram

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 35: Bosetting av lhbti-flyktninger

Ansvarlig: IMDi

Status 31.12.2021: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: IMDi tar hensyn til lhbtqi-personer ved bosetting og tilstreber å bosette lhbtqi-personer i rimelig nærhet til Skeiv verden eller tilsvarende organisasjon. De tilstreber også å bosette transpersoner i rimelig nærhet til steder de kan få god oppfølging. IMDi videreformidler relevant informasjon om dette til bosettingskommune der dette er mulig innenfor rammen av lover og forskrifter.

Det er store utfordringer på dette området knyttet til om lhbtqi+-personer er villige til å oppgi opplysninger om egen seksualitet eller kjønnsidentitet, og til behandling av dette som sensitive personopplysninger.

Resultatmål: De spesielle utfordringene lhbtqi-flyktninger står overfor tas hensyn til ved bosetting/IMDi skal kunne fange opp personer i målgruppen som ikke ønsker/kan orientere mottaksansatte om sin situasjon

Resultatmål er delvis oppnådd

Tiltak 36: Introduksjonsordningen og undervisning i samfunnskunnskap og skolering av programrådgivere i kommuner

Ansvarlig: IMDi

Status 31.12.2020: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: IMDi og Kompetanse Norge har samarbeidet om anbefalinger til KD om hvordan lhbtqi kan inngå i de standardiserte elementene i introduksjonsprogrammet. Rapporten ble levert til KD september 2019 og påpekte viktigheten av å ivareta mangfoldsperspektivet i opplæringen, at lærere og ledere for økt kompetanse på feltet og at det blir prioritert i opplæringen.

Resultatmål: Mer informasjon om lhbtqi i opplæring av innvandrere

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltak 37: Kompetanseheving av ulike grupper ansatte

Ansvarlig: IMDi/Bufdir

Status 31.12.2020: Avsluttet

Viktigste aktiviteter: IMDi arrangerte en fagdag om lhbtqi i 2017 for minoritetsrådgivere, ung.no-redaksjonen, Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse og ansatte i det nasjonale bo- og støttetilbudet for unge utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold. Kompetanseheving av minoritetsrådgivere ble gjennomført i 2019 i regi av Skeiv verden. I 2020 har flere minoritetsrådgivere gjennomført undervisning og samtalegrupper som dreier seg om hvordan lhbtqi+-ungdom kan oppleve negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

Covid-19 har ført til at en del arrangementer og tiltak som skulle gjennomføres i 2020 i samarbeid mellom minoritetsrådgivere og Skeiv verden ikke ble gjennomført.

Resultatmål: Økt kunnskap om kompetanse hos ulike grupper ansatte (minoritetsrådgivere, ansatte ved bo- og støtte-tilbud for ungdom over 18, de som jobber på ung.no)

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltak 38a: Integreringskonferansen og regionale innspillmøter

Ansvarlig: KD/IMDi

Status 31.12.2020: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: I 2019 var lhbtqi-tematikk et tema på de regionale innspillmøtene med innvandrersorganisasjoner og andre ressursmiljøer, både i innledningen fra IMDi og i gruppediskusjon. Temaet var også inkludert i regjeringens nasjonale integreringskonferanse og ble tatt opp både i innledningen fra statsråd Jan Tore Sanner og i en egen parallellsesjon. Integreringskonferansen ble gjennomført digitalt i 2020 pga.

Covid-19. Fordi både format og tidsrammen ble vesentlig endret, ble det ikke mulig å tematisere lhbtqi+ på konferansen.

Resultatmål: Inkludering av lhbtqi+ temaer i årlig integreringskonferanse
Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltak 38b: Holdningsskapende arbeid rettet mot innvandrerbefolkningen

Ansvarlig: IMDi

Status 31.12.2020: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: Det ble innvilget tilskudd på kr 1.920.000 til tiltak under IMDis Tilskuddsordning til integreringsarbeid i regi av frivillige organisasjoner hvor LHBTIQ+ er målgruppe. Tiltakene består av å utarbeide film, grafisk novelle, digital tilpasning av bok samt informasjon i skole og introduksjonsprogram.

IMDi har i samarbeid med Skeiv Verden utarbeidet to veiledere om LHBTIQ- begreper på arabisk og somalisk. Veilederne består av videoer og ordlister som er publisert på nett. Målgruppen for veilederne er ungdom, innvandrerbefolkningen for øvrig samt hjelpeapparatet.

Resultatmål: Tilrettelegging for holdningsskapende arbeid blant innvandrerbefolkningen
Resultatmålet er oppnådd

Tiltakene som omhandler lhbtqi-personer med innvandrerbakgrunn dekker et svært stort felt – fra uttak av overføringsflyktninger gjennom asylprosessen til bosetting og integrering. Likevel kan man dele inn tiltakene i to fokusområder: 1) Bedre ivaretagelse av lhbtqi-personer med innvandrerbakgrunn, særlig flyktninger og 2) mer kunnskap om og toleranse for lhbtqi-personer i innvandrerbefolkningen generelt.

Ivaretagelse av lhbtqi-personer med innvandrerbakgrunn

Tiltakene som handler om å ivareta lhbtqi-personer med innvandrerbakgrunn fokuserer særlig på asylprosessen og tilværelsen på asylmottak og omsorgssentre. I tillegg legges det vekt på økt kompetanse i tjenestene som møter målgruppen.

Vi har diskutert tiltak 34b om situasjonen for lhbtqi-personer i asylmottak i avsnitt 2.9. Her pekte vi på noen av utfordringene ved å ivareta lhbtqi-personer på asylmottak, for eksempel at det kan være vanskelig å få kjennskap til at noen av beboerne er skeive. Dette er viktig informasjon for å kunne sikre de skeive beboernes sikkerhet og for å eventuelt kunne tilrettelegge botilbudet. Dette gjelder også for enslige mindreårige asylsøkere på omsorgssentre (Stubberud og Akin 2018). Det å være skeiv kan være svært tabu- og skambelagt, og mange er redde for at andre på mottaket skal få vite om deres seksualitet eller kjønnsidentitet. Dette gjelder også på andre stadier i asylprosessen, som for eksempel asylintervjuet. Det å ha en tolk med samme landbakgrunn eller å gjennomføre intervjuet sammen med familiemedlemmer kan også være til hinder for åpenhet (Eggebo, Stubberud og Karlstrøm 2018).

Dersom personene er fra samfunn hvor det å være åpen er vanskelig, kan det være nødvendig at temaet blir tatt opp av mottaksansatte eller eksterne slik at man gjør det klart at lhbtqi-personer har et vern mot diskriminering, hatkriminalitet og hatefulle ytringer på grunnlag av skk i Norge.

Det er viktig å gjøre det klart at det å være lhbtqi både er lov og i stor grad akseptert i Norge, og at personer i denne gruppen har rett til støtte og et trygt botilbud. Det er også viktig at de ansatte har den nødvendige kompetansen til å ivareta lhbtqi-personer gjennom asylprosessen og ved bosetting.

I forbindelse med tiltak 34c har KUN og Skeiv verden utarbeidet «Veileder om kjønns- og seksualitetsmangfold for ansatte på omsorgssentre og mottak for enslige mindreårige asylsøkere» (KUN og Skeiv verden 2020). Veilederen er basert på en kartlegging av livssituasjonen for enslige mindreårige asylsøkere i omsorgssentre (Stubberud og Akin

2018). Et slikt verktøy kan være et nyttig ledd i kompetansehevingen av ansatte. Det bør vurderes å gjennomføre en kartlegging og utarbeide en lignende veileder for ansatte som jobber med voksne asylsøkere i ordinære mottak.

UDI har til en viss grad tatt opp lhbtqi-tematikk med både driftsoperatører, mottaksledere og informasjonsarbeidere i mottakene. Vi mener dette fokuset bør opprettholdes.

Kunnskap og toleranse for lhbtqi-personer i innvandrerbefolkningen

Innsats rettet mot å spre kunnskap og informasjon om lhbtqi-tematikk til innvandrerbefolkningen generelt, dekkes i stor grad i de ulike opplæringstilbudene nyankomne flyktninger får når de kommer til Norge. Seksuell orientering og ulike samlivsformer dekkes i introduksjonsordningen, informasjonsprogram for voksne i ordinære mottak og i voksenopplæringen i regi av kommunene. Det fremstår imidlertid uklart hvordan disse temaene blir snakket om og i hvilket omfang. Et spørsmål er om det blir tatt opp på et generelt nivå der man fokuserer på at det å være lhbtqi-person er lov i Norge og at det å se likekjønnede par er vanlig, eller om det inneholder mer refleksjon rundt normer og verdier og som retter seg direkte mot lhbtqi-personer. Det kunne vært nyttig med en kartlegging av hvordan disse temaene inkluderes i de ulike opplæringstilbudene for flyktninger og andre innvandrere. Kompetanse Norge arbeider nå med en ny læreplan for norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere, og det gjenstår å se hvordan dette temaet blir inkludert i denne (Kompetanse Norge 2020).

Vi anser det som viktig at lhbtqi-tematikk inkluderes i de regionale innspillsmøtene mellom IMDi, innvandrerorganisasjoner og andre ressursmiljøer. Dette er en god arena for å innhente kunnskap og øke forståelsen for hvilke utfordringer lhbtqi-personer med innvandrerbakgrunn møter og hvilke tiltak som er hensiktsmessige for å bedre deres livssituasjon. En slik økt forståelse kan også bidra positivt inn i det holdningsskapende arbeidet rettet mot innvandrerbefolkningen generelt.

Måloppnåelse

Overordnet finner vi at det har vært relativt god måloppnåelse på dette området. Mange av tiltakene baserer seg imidlertid på kompetanseheving, konferanser og informasjonsarbeid der mennesker samles. Disse tiltakene har blitt påvirket av covid-19, og derfor har covid-19 fått en viss negativ påvirkning på måloppnåelsen til disse tiltakene.

Anbefalinger for videre arbeid

Asylmottak og omsorgssentre skal være trygge for beboerne, også for sårbare grupper som for eksempel lhbtqi-personer. Vi anbefaler et fortsatt fokus på å ivareta lhbtqi-personers trygghet i asylmottak og omsorgssentre. Vi anbefaler særlig at UDI gjennomfører en utredning om hva som skal til for at skeive asylsøkere skal oppleve asylmottak som trygge.

Vi anbefaler et fortsatt fokus på kompetanseheving om kjønns- og seksualitetsmangfold blant ulike ansattgrupper som kommer i kontakt med flyktninger og asylsøkere i løpet av asylprosessen og eventuell bosetting.

Vi anbefaler et mer systematisk samarbeid mellom UDI, IMDi, Bufdir og eventuelt sivilsamfunnsorganisasjoner når det kommer til informasjon til beboere på asylmottak og eventuell kompetanseheving for de ansatte.

Lhbtj-personer med samisk tilhørighet

Forskning viser at flere lesbiske og homofile med samisk tilhørighet, opplever diskriminering. Det oppleves tøffere å stå fram i samiske miljøer enn i norske, og flere har hatt psykiske problemer, selvmordstanker og redusert fysisk helse (Grønningsæter og Haualand 2012, Grønningsæter og Nuland 2009). Selv om det har blitt mer åpenhet de siste årene, er det fortsatt behov for en tydelig innsats på dette området.

Tiltak 39a: Oversetting av dokumenter og utvalgte verktøy til et samisk språk

Ansvarlig: Bufdir

Status 1.12.2020: Pågående

Viktigste aktiviteter: I 2019 ble handlingsplanen oversatt til nordsamisk. I 2020 ble et utdrag fra lhbtq-tall.no oversatt til nordsamisk og publisert i brosjyreform.

Resultatmål: Oversettelse av alle dokumenter knyttet til handlingsplanen til et samisk språk

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Tiltak 39b: Samarbeid med Sametinget og samiske institusjoner

Ansvarlig: KUD/KMD

Status 1.12.2020: Delvis ikke iverksatt

Viktigste aktiviteter: Ved oppstarten av handlingsplanperioden ble det gjennomført møter mellom administrasjonen i tidligere BLD og skeive med samisk bakgrunn i et uformelt nettverk. Siden har det vært lite dialog med Sametinget og andre samiske institusjoner, men Sametinget og representanter for samiske aktører har vært involvert i utarbeidelsen av ny handlingsplan. Vi har ikke mottatt rapporteringer fra KMD på dette tiltaket.

Resultatmål: Initiativ til samarbeid med Sametinget og samiske organisasjoner

Resultatmålet er delvis oppnådd.

Det har generelt blitt gjennomført få aktiviteter i handlingsplanperioden som retter seg mot lhbtq-personer med samisk tilhørighet. Det som har blitt gjennomført er en oversettelse av handlingsplanen til nordsamisk, i tillegg til en oversettelse av utdrag fra lhbtq-tall. Ifølge KUD ble den samiske oversettelsen av handlingsplanen overbrakt Sametinget. Den ble også publisert på Bufdirs nettsider.¹⁸ Dette er en viktig begynnelse, men det gjenstår fortsatt mye arbeid på dette området. I tillegg kom oversettelsen av planen sent i handlingsplanperioden – først i 2019. I forbindelse med ny handlingsplan bør den samiske oversettelsen være klar ved oppstarten av handlingsplanperioden – på samme måte som den engelske oversettelsen.

De siste årene har det vært en positiv utvikling når det kommer til arbeidet med lhbtq-tematikk i Sápmi og blant personer med samisk tilhørighet. Siden 2014 har Sápmi Pride vært viktig for å bidra til mer mangfold og synlighet av lhbtq-personer i Sápmi. Festivalen ruller mellom den norske, svenske og finske siden og har blitt arrangert i Norge 2015, 2016 og 2019 (Bruun-Solbakk og Stubberud 2019). I tillegg har Garmeres, en ny sivilsamfunnsorganisasjon som retter seg mot skeive med samisk bakgrunn, blitt opprettet.

Vi mener at samarbeid med Sametinget og andre samiske institusjoner og organisasjoner er noe det bør fokuseres mer på i videre arbeid, og i den nye handlingsplanen. Det er viktig at norske myndigheter støtter opp om mye av det viktige grasrotarbeidet som allerede gjøres for å bedre livssituasjonen til skeive med samisk tilhørighet.

¹⁸ Den samiske oversettelsen av handlingsplanen finnes her: https://bufdir.no/globalassets/global/nbbf/kjonn_identitet/lhbt-handlingsplan_samisk_uu.pdf.

3.6 Innsatsområde 6: Internasjonal innsats

Tiltak 40a: Støtte menneskerettighetene til lhbti-personer i utenriks- og utviklingspolitikken

Ansvarlig: UD/Norad

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Norge jobber for å fremme lhbtqi-personers menneskerettigheter gjennom multilaterale fora, som FN, og i den bilaterale dialogen med en rekke land, som Ungarn og Polen. I FN jobber Norge med rettighetsarbeid blant annet gjennom finansiell støtte til FNs høykommissær for menneskerettigheter og gjennom innlegg i FNs 3. komite, som jobber med sosiale, menneskelige og kulturelle spørsmål. Norge er også et av landene som har gitt flest anbefalinger knyttet til seksuell orientering og kjønnsidentitet i FNs menneskerettighetsråds periodiske landhøringer. Covid-19 har truffet lhbtqi-personer hardt og det jobbes for å inkludere denne gruppen og deres rettigheter i Covid-19 tiltak.

Resultatmål: Støtte menneskerettighetene til lhbti-personer i utenriks- og utviklingspolitikken

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 40b: Allianser med nasjonale og internasjonale lhbti-organisasjoner

Ansvarlig: UD

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Norge har kontakt med nasjonale og internasjonale lhbtqi-organisasjoner, både i Norge og gjennom utenriksstasjonene. Samarbeid med norske organisasjoner gir tilgang til regionale og internasjonale nettverk med mulighet til å utveksle erfaringer. Norge deltar i Equal Rights Coalition, en koalisjon av 40 land som samarbeider med FNs høykommissær for menneskerettigheter og sivilsamfunn for å fremme lhbtqi-rettigheter og inkluderende utvikling. I 2020 har Covid-19 gjort det vanskelig å avholde fysiske møter, men kontakten har blitt videreført gjennom digitale kanaler.

Resultatmål: Opprettholde og etablere allianser med lhbtqi-organisasjoner

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 40c: Støtte til organisasjoner og tiltak som fremmer menneskerettigheter til lhbti-personer

Ansvarlig: UD

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Norge har støttet den globale kampanjen «Free and Equal» som er ledet av FNs høykommissær for menneskerettigheter. Kampanjen fremmer like rettigheter og rettferdig behandling av lhbtqi-personer. Norge støtter også beskyttelse av lhbtqi-menneskerettighetsforsvarere gjennom Global Equality Fund. I 2019 støttet og deltok Norge i en lhbtqi-konferanse for politiske ledere fra Karibia og Nord- og Sør-Amerika. Norge fremmer også lhbtqi-rettigheter gjennom EØS-midlene. Det ble også inngått en ny avtale med FRI om støtte til deres internasjonale arbeid.

Resultatmål: Støtte til organisasjoner og tiltak som fremmer menneskerettigheter til lhbti-personer

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 40d: Lhbtqi-personers rettigheter i den internasjonale utdanningsinnsatsingen

Ansvarlig: Norad

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Norge jobber med å styrke lhbtqi-personers rettigheter gjennom samarbeid med UNESCO og UNFPA, gjennom ambassadene og ved å støtte prosjekter med internasjonalt nedslagsfelt i regi av blant andre FRI og Studentenes og akademiskernes internasjonale hjelpefond (SAIH). Arbeidet retter seg blant annet mot å sikre at minoriteter, herunder lhbtqi-personer, får lik tilgang på utdanning, at seksualitetsundervisning inneholder skk-tematikk samt ikke-diskriminering og likestilling for lhbtqi-personer i skoler og utdanningsinstitusjoner.

Resultatmål: Inkludere lhbtqi-personers rettigheter i internasjonal utdanningsinnsatsning
Resultatmålet er oppnådd.

UD og Norads tiltak om internasjonal innsats for å styrke lhbtqi-rettigheter omhandler arbeid på tre overordnede arenaer. For det første er FN en viktig arena og Norge jobber for å fremme lhbtqi-rettigheter både i FN og andre multilaterale fora. Videre jobber Norge bilateralt gjennom ambassader og utenriksstasjoner. Til sist kan norske myndigheter støtte sivilsamfunnsorganisasjoner – både norske organisasjoner som har internasjonale prosjekter og ved å komme i kontakt med og støtte sivilsamfunnsorganisasjoner i utlandet. EØS-midlene er et viktig virkemiddel for norske myndigheter. Dette er midler Norge betaler til 15 av EUs mindre velstående land. I forhandlinger med mottakerlandene gir Norge øremerkede tilskudd til programmer med klare mål og krav til resultater. Det er veldig positivt at lhbtqi-organisasjoner er blant målgruppene for sivilsamfunnsfondene – særlig fordi man vet at rettighetene til lhbtqi-personer i mange av mottakerlandene er under press.

Det er vanskelig å vurdere måloppnåelse på det internasjonale området. Hva man oppnår er i stor grad avhengig av andre land og aktører som handler ut ifra egne interesser og synspunkter. Norge har imidlertid jobbet aktivt for å fremme lhbtqi-tematikk og lhbtqi-personers rettigheter i flere internasjonale fora. Også en representant for en større sivilsamfunnsorganisasjon oppfatter at Norge blir sett på som strenge internasjonalt når det kommer til lhbtqi-personers rettigheter og at Norge bidrar til å sette fokus på dette internasjonalt.

Det er viktig å videreføre dette arbeidet fremover. Det å støtte sivilsamfunnsaktører i andre land kan ha svært positive effekter ved å bidra til mer skeiv organisering, mer rettighets- og pådriverarbeid og et bedre tilbud for skeive i de aktuelle landene. Det kan vurderes å legge enda mer til rette for erfaringsutveksling på tvers av landene, for eksempel gjennom besøk hos og samlinger av sivilsamfunnsaktører fra flere land. Det kan vurderes om Norge kan spille en rolle i å legge til rette for slik aktivitet.

I tillegg er det positivt at Norge bruker virkemidler som EØS-midlene til å støtte lokale sivilsamfunnsorganisasjoner, og dette bør videreføres i ny finansieringsperiode (nåværende periode er fra 2014-2021).

Innsats i Europa

Tiltak 41a: Lhbtqi-rettigheter i Europarådets komitéstruktur og arbeid med likestilling og ikke-diskriminering

Ansvarlig: KUD

Status 31.12.2021: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: Dette tiltaket dekkes løpende av Norges deltakelse i aktuelle komiteer.

Resultatmål: Fremme lhbtqi-rettigheter i Europarådets komitéstruktur, samt støtte til arbeid med likestilling og ikke-diskriminering knyttet til skk.

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 41b: Deltakelse i European Governmental LGBTI Focal Points Network og i det uformelle ministermøtet tilknyttet IDAHOT-arrangementet

Ansvarlig: KUD

Status 31.12.2021: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: Norge deltar fast i European Governmental LGBTI Focal Points Network.

Resultatmål: Videre deltakelse i European Governmental LGBTI Focal Points Network og deltakelse i ministermøtet tilknyttet IDAHOT-arrangementet.

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 41c: Vertskap for et møte i European Governmental LGBTI Focal Points Network eller et IDAHOT-arrangement

Ansvarlig: KUD

Status 31.12.2021: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: Norge var vertskap for IDAHOT 2019 i Oslo 13.-15. mai.

Resultatmål: Vurdering av mulighet for å være vertskap

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 42a: Europakommisjonens initiativ om likestilling for lhbti-personer

Ansvarlig: KUD

Status 31.12.2021: Pågående – i rute

Viktigste aktiviteter: Tiltaket dekkes av Norges deltakelse i relevante grupper og komiteer.

Resultatmål: Oppfølging av og støtte til Europakommisjonens initiativ.

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 42b: EØS-midler for å styrke lhbti-personers rettigheter

Ansvarlig: BLD

Status 31.12.2020: Pågående

Viktigste aktiviteter: I inneværende finansieringsperiode (2014-2021) har lhbtqi-organisasjoner vært en av målgruppene for sivilsamfunnsfondene. I november 2020 var det utbetalt ca. 11 millioner kroner til 13 prosjekter i Bulgaria, Estland, Slovakia og Tsjekkia.

Resultatmål: Vurdering av samarbeid med og støtte til land som vil bruke EØS-midlene til lhbtqi-likestilling og rettigheter

Resultatmålet er oppnådd.

Tiltak 42c: Norges deltakelse i EU Fundamental Rights Agency sine undersøkelser

Ansvarlig: KUD

Status 31.12.2021: Pågående

Viktigste aktiviteter: Tiltaket var ikke iverksatt da det ble overført fra tidligere BLD til KUD i 2019, og det har ikke blitt rapportert ytterligere siden da.

Resultatmål: Vurdering av om Norge kan ta del i og omfattes av EU/FRAAs komparative undersøkelser

Resultatmålet er ikke oppnådd.

Tiltak 43: Nordisk likestillingsarbeid

Ansvarlig: KUD

Status 31.12.2020: Ikke iverksatt

Viktigste aktiviteter: Tiltaket var ikke iverksatt da det ble overført fra tidligere BLD til KUD i 2019. Nordisk Ministerråd vedtok imidlertid at lhbtqi-feltet skulle bli en del av det nordiske samarbeidet under Ministerrådet for likestilling fra 1. januar 2020.

Resultatmål: Vurdering av hvordan Norge kan bidra til at nordisk likestillingssamarbeid også kan omfatte innsats mot diskriminering på grunn av skk

Resultatmålet er oppnådd.

Denne tiltakspakken var blant tiltakene som ble overført fra tidligere BLD til KUD etter omorganiseringen av departementene i 2019. Dette har påvirket gjennomføringen av tiltakene, og det fremstår som uklart hvorvidt det er gjennomført aktiviteter på disse tiltakene. Ifølge BLDs rapporter fra 2019 dekkes flere av tiltakene gjennom løpende arbeid (41a og b, samt 42a og b), og det har så vidt vi vet ikke blitt gjort noe utover dette i forbindelse med handlingsplanen. Vi har ikke mottatt rapporter på noen av disse tiltakene for 2020.

Det eneste tiltaket det har blitt jobbet aktivt med er tiltak 41c, hvor Norge var vertskap for IDAHOT i 2019. Vi har tidligere beskrevet prosessene rundt dette arrangementet i Delrapport 1.

4 Konklusjon: Handlingsplanens måloppnåelse

I dette kapitlet gir vi noen konkluderende vurderinger knyttet til handlingsplanens måloppnåelse, ressursbruk knyttet til tiltakene i planen og anbefalinger for videre arbeid. I første del av sluttrapporten kom vi med en rekke vurderinger av utforming, koordinering og implementering av handlingsplanen, hvilke effekter handlingsplanen har hatt, samt anbefalinger for arbeidet med ny handlingsplan på feltet. Dette kapitlet dekker derfor ikke disse temaene, og vurderingen bør leses i sammenheng med tidligere rapporter som er publisert som en del av evalueringen.

4.1 Måloppnåelse

Fra gjennomgangen av arbeidet med tiltakene og måloppnåelsen i de ulike innsatsområdene i de foregående kapitlene kan vi trekke noen overordnede slutninger om hvilke innsatsområder det har vært god måloppnåelse i, hvilke områder som har behov for mer oppmerksomhet og hvilke faktorer som bidrar til høy måloppnåelse.

For det første vil vi trekke frem innsatsområdet «Kunnskap og forskning» som et område der måloppnåelsen har vært høy. Da handlingsplanen kom fantes det lite forskning på skk i Norge, særlig når det gjaldt lhbtqi-personers levekår og livskvalitet, de ulike undergruppene utfordringer og konsekvensene av det å ha flere minoritetsidentiteter. Selv om det fortsatt gjenstår mye på dette feltet, har handlingsplanen bidratt til et kunnskapsløft og en bedre forståelse av hvordan det å være skeiv påvirker livskvalitet og levekår på ulike områder. Denne kunnskapen gir gode muligheter for å utarbeide mer spissede og treffsikre tiltak i ny handlingsplan og øvrig videre arbeid på feltet.

Forebygging av hatkriminalitet er et annet område preget av en positiv utvikling i løpet av handlingsplanens virkeperiode. Etableringen av nye registreringsrutiner og utarbeidelsen av en veileder for registrering vil føre til mer enhetlig håndtering av hatkriminalitet i politidistriktene og bedre statistikk på feltet. Ifølge informanter vi har snakket med har hatkriminalitet gått fra å være et tema for «spesielt interesserte» til å bli et tema det er fokus på i politiet generelt. Det nasjonale kompetansemiljøet for hatkriminalitet som skal etableres vil også bidra til å utvikle dette som et fagområde videre.

Til slutt vil vi trekke frem innsatsområdet «Helse og omsorg» som et vellykket område. Måloppnåelsen for tiltakene i dette området har vært høy, og Helsedirektoratet har satt av relativt mye ressurser til å gjennomføre arbeid på dette feltet.

Det er flere grunner til at disse innsatsområdene har hatt god måloppnåelse. Her vil vi peke på ressursbruk og betydningen av parallelle prosesser i samfunnet.

Tilgjengelige ressurser

Blant departementene og direktoratene er det kun Bufdir som har fått egne midler til oppfølging av handlingsplanen. Dette er fordi Bufdir har hatt ansvar for å koordinere arbeidet med handlingsplanen og fordi de har hatt ansvar for majoriteten av tiltakene. Disse midlene har blitt gitt gjennom tildelingsbrev og vært øremerket oppfølging av handlingsplanen. Midlene har blitt fordelt internt i Bufdir til de ulike avdelingene som jobber med tiltak i planen. I tillegg får Bufdir årlige utviklingsmidler på lhbtqi-området som både kan brukes til oppfølging av handlingsplanen og andre aktiviteter på feltet.

Det å lyse ut oppdrag eksternt, særlig forskningsoppdrag, krever midler. Vi mener derfor at den høye måloppnåelsen på innsatsområdet «Kunnskap og forskning» delvis er et

resultat av midlene Bufdir har mottatt for å følge opp handlingsplanen, samt utviklingsmidlene de har på lhbtqi-feltet.

I tillegg til rene økonomiske ressurser, er også tilgjengelige personalressurser en viktig faktor. Som vi nevnte i første del av sluttrapporten har saksbehandlere med ansvar for tiltak ofte en stor oppgaveportefølje, hvor arbeidet med handlingsplanen kun utgjør en liten del. Ansatte i flere direktorater forteller at de har relativt få personalressurser å sette av til gjennomføring av tiltak, og at de ansatte kan ende opp med stor arbeidsmengde. En informant uttrykker at flere av tiltakene krever mye ressurser og for å få dem gjort på en god måte hender det at direktoratet må omdisponere andre oppgaver. Her er det imidlertid store forskjeller, og vi har også snakket med saksbehandlere som har fått en fast prosentandel av stillingen sin satt av til å følge opp handlingsplanen og til å drive forankringsarbeid og kompetanseheving på tvers i organisasjonen.

Betydningen av parallelle prosesser i samfunnet

Når det gjelder tiltakene under hatkriminalitet og på området helse og omsorg, finner vi at en av de viktigste årsakene til høy måloppnåelse har vært at tiltakene i handlingsplanen er en del av en større innsats på disse feltene. Hatkriminalitet har vært et tema ikke bare i denne handlingsplanen, men i en rekke andre planer og strategier, som for eksempel *Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer 2016-2020*. Disse ulike planene og strategiene har vært gjensidig forsterkende og bidratt til et samlet løft på området.

Tiltakene som omhandler helse og omsorg er tett knyttet til strategien for seksuell helse, «Snakk om det!» og de to tilskuddsordningene som følger den. I tillegg var Helse- og omsorgsdepartementets arbeid med den nye retningslinjen for helsetjenestetilbud til personer med kjønnsinkongruens et oppdrag de fikk gjennom tildelingsbrev fra Helse- og omsorgsdepartementet uavhengig av handlingsplanen.

Det at et område eller tiltak blir tematisert i flere handlingsplaner, strategier og eventuelt i tildelingsbrev ser ut til å øke sannsynligheten for at det blir prioritert og satt av ressurser til arbeidet. Handlingsplanen, annet arbeid på myndighetsnivå og prosesser generelt i samfunnet påvirker hverandre gjensidig, og det er derfor vanskelig å vurdere måloppnåelsen av handlingsplanen isolert sett.

Et siste punkt som har vært positivt med handlingsplanen er at mange av tiltakene og arbeidet som har blitt gjort som en del av handlingsplanen har fått medieoppmerksomhet og ført til samfunnsdebatt. Vi anser dette som positivt ettersom mer synlighet og oppmerksomhet på sikt kan føre til større forståelse og holdningsendringer i befolkningen generelt. Det er imidlertid viktig å påpeke at enkelte deler av samfunnsdebatten også har vært hard og polarisert, noe som har påvirket dem debatten omhandler negativt. Dette gjelder særlig debatten rundt transpersoner. Selv om debatt og åpenhet i utgangspunktet er positivt, er det derfor viktig at debatten føres på en god måte og at hets og hatefulle ytringer ikke aksepteres.

Årsaker til manglende måloppnåelse

På bakgrunn av arbeidet med denne evalueringen, finner vi at de primære årsakene til manglende måloppnåelse er uklartheter knyttet til hvem som har ansvar for et tiltak, interne omorganiseringer og overføring av ansvar, manglende ressurser og en oppfatning i enkelte sektorer om at arbeid med skk ikke er en del av deres kjernevirksomhet og dermed ikke relevant.

For eksempel ser vi at dette gjelder tiltak 39a og b om lhbtqi-personer med samisk tilhørighet. Her har det vært uklartheter rundt ansvarsfordelingen mellom KMD og tidligere BLD, samt KUD som overtok ansvaret fra BLD i 2019. Vi har tidligere diskutert dette i vår første delrapport. Det samme gjelder innsatsområdet «Innsats i Europa», der ansvaret også ble overført til KUD i 2019 og det ikke har blitt rapportert på tiltakene etter dette. På

samme måte har tiltakene som omhandler familieverntjenesten ikke blitt fulgt opp etter en intern omorganisering i Bufdir i 2018.

I del 1 av sluttrapporten beskrev vi også hvordan ambisjonsnivået til handlingsplanen og arbeidsmengden det legges opp til begrenses av at det ikke medfølger ekstra ressurser til å gjennomføre en handlingsplan. Her pekte vi på at mangelen på øremerkede midler til gjennomføring og oppfølging av tiltakene i planen kan føre til at lhbtqi-feltet prioriteres bort.

4.2 anbefalinger til videre arbeid

Mye av arbeidet på dette feltet krever innsats over tid og omhandler langvarige prosesser. Mange av tiltakene i handlingsplanen er derfor fortsatt pågående, og det gjenstår fortsatt en del på feltet. Derfor ser vi det som positivt at regjeringen har satt i gang arbeidet med en ny handlingsplan på feltet. På bakgrunn av funnene i denne rapporten vil vi komme med følgende anbefalinger til det videre arbeidet.

Kunnskap og forskning

Selv om det har blitt gjort mye når det kommer til kunnskap og forskning som følge av denne handlingsplanen, er det fortsatt et stort behov for mer kunnskap.

I denne handlingsplanen har kunnskapsutviklingen i stor grad blitt gjort i form av oppdragsforskning og FoU-prosjekter på oppdrag fra Bufdir. Selv om Bufdir har et ansvar på lhbtqi-feltet, er det imidlertid ikke slik at de bør ha eneansvar for kunnskapsutvikling. Det er også et behov for mer grunnforskning på lhbtqi-personers levekår og utfordringer og på skk-tematikk generelt. Selv om det finnes mye grunnforskning internasjonalt, er det et behov for mer kunnskap om dette i norsk kontekst. Dette vil supplere oppdragsforskning og bidra til en mer helhetlig forståelse av tematikken. Kjønnsperspektivet er for eksempel allerede eksplisitt nevnt i Forskningsrådets (NFR) søknadsmaler og veiledere, og verdien av å arbeide for et bredere likestillingsfokus vil kunne bidra til å øke bevisstheten på tematikken og antallet forskningsprosjekter som enten retter seg direkte mot tematikken eller gjør tematikken til en del av prosjektene. Kunnskapsdepartementet legger også føringer for forskning og utdanning gjennom tildelingsbrev og utviklingsavtaler, og det vil kunne ha stor effekt om skk-tematikk vurderes som et fokusområde i denne sammenheng.

- *Vi anbefaler at Bufdir undersøker muligheter for å øke oppmerksomheten på behovet for grunnforskning på skk-tematikk, for eksempel i samarbeid med Kunnskapsdepartementet, UH-institusjonene og NFR.*

Tilskuddsordningen

Som nevnt har det skjedd en utvikling i sivilsamfunnet på lhbtqi-feltet. Flere organisasjoner er etablert, og disse dekker i dag et større mangfold av målgrupper. Samtidig har det ikke skjedd store endringer i størrelsen på tilskuddsordningen. Flere sivilsamfunnsaktører er derfor bekymret for større konkurranse og et dårligere samarbeidsklima på feltet. Det bør derfor vurderes om man gjennom tilskuddsordningen kan stimulere til mer samarbeid mellom aktørene.

- *Vi anbefaler en vurdering av spesielle ordninger eller øremerking av midler for samarbeidstiltak som en del av tilskuddsordningen*

På mange måter er etableringen av nye organisasjoner positivt. Det å få nye organisasjoner som representerer de ulike undergruppene – og særlig grupper med flere minoritetsidentiteter – kan bidra til at man får mer informasjon om disse gruppernes konkrete utfordringer og hvordan de ulike minoritetsidentitetene virker sammen. Likevel

kan det blir utfordrende å dekke hele feltet gjennom tilskuddsordningen, og det må avveies om man skal gi mye til færre aktører eller mindre til flere. En mulig løsning er å ha mer eksplisitte satsningsområder slik at man i tillegg til de generelle midlene kan løfte frem enkelte grupper i avgrensede perioder.

- *Vi anbefaler en vurdering av mer eksplisitte satsningsområder i tilskuddsordningen for å kunne rette en større innsats mot enkelte grupper i kortere perioder*

Områder med behov for mer fokus

Det er flere grupper som enten ikke nevnes i særlig grad i handlingsplanen eller hvor tiltakene ikke har bidratt til nevneverdig aktivitet. Dette gjelder for eksempel den samiske befolkningen, eldre og transpersoner. I delrapport 2 om konsekvensene av koronapandemien belyste vi blant annet behovet for økt oppmerksomhet på eldre skeive.

- *Vi anbefaler at man i arbeidet med ny handlingsplan vurderer om det bør rettes spesiell oppmerksomhet mot grupper som i liten grad har fått oppmerksomhet i Trygghet, mangfold, åpenhet.*

Vi ser også at handlingsplanen i liten grad nevner unge lhbtqi-personer som vokser opp i religiøse miljøer og kulturer hvor det å ha en annen seksualitet, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk enn normen ikke aksepteres. Dette dekkes til en viss grad gjennom tiltak som retter seg mot innvandrerbefolkningen og samiske miljøer. Likevel vet man også at det å være skeiv kan oppleves som svært vanskelig i mange kristne miljøer. I tillegg vet man at skeive er en gruppe som kan være særlig sårbare for negativ sosial kontroll. Vi anbefaler et fokus på dette i videre arbeid, gjerne i sammenheng med arbeidet som gjøres for å forebygge og motvirke negativ sosial kontroll.¹⁹

I dag er arbeid for å forebygge negativ sosial kontroll i hovedsak organisert under KD og IMDi med fokus på innvandrerbefolkningen. Vi anbefaler et samarbeid mellom Bufdir og IMDi knyttet til negativ sosial kontroll mot lhbtqi-personer i innvandrerbefolkningen. Det er imidlertid viktig å utvide arbeidet mot negativ sosial kontroll til andre grupper i samfunnet, som for eksempel konservative kristne miljøer og den samiske befolkningen.

- *Vi anbefaler økt fokus på lhbtqi-personer i religiøse miljøer, og at dette sees i sammenheng med arbeidet for å forebygge og motvirke negativ sosial kontroll.*

Mange skeive som er oppvokst i konservative miljøer kan ha utfordringer knyttet til å akseptere egen identitet og seksuelle orientering. Disse personene kan trenge hjelp til å takle følelser av skam, og vi anbefaler at tilbudet til denne gruppen videreutvikles og styrkes. Dette kan med fordel gjøres i samarbeid med organisasjoner som representerer religiøse skeive, som Åpen kirkegruppe, Skeivt kristent nettverk eller Salam, eller andre organisasjoner som jobber med mennesker med bakgrunn i strenge religiøse miljøer, som Hjelpekilden. Religiøse aktører kan også utgjøre en viktig ressurs i dette arbeidet.

- *Vi anbefaler å videreutvikle og styrke hjelpetilbudet til skeive som er oppvokst i konservative miljøer, gjerne i samarbeid med religiøse aktører og organisasjoner som representerer religiøse skeive.*

Arbeid på lokalt og regionalt nivå

Mange av innsatsområdene i planen omhandler offentlige tjenester som ligger på kommunalt og fylkeskommunalt nivå, for eksempel barnehage og skole, barnevern og krisesentre. Det er derfor viktig at de ansvarlige sektormyndighetene inkluderer både kommuner og fylkeskommuner i arbeidet med tiltak som omhandler disse tjenestene.

---

¹⁹ En ny handlingsplan mot negativ sosial kontroll er ventet våren 2021 (Regjeringen 2020b)

Dette vil skape bedre forankring og kan bidra til mer enhetlig innsats. Her kan det også vurderes å involvere KS.

- *Vi anbefaler at det legges opp til mer samarbeid med kommunalt og fylkeskommunalt nivå, særlig når det kommer til tjenester som ligger på disse nivåene.*

En viktig avveining når det kommer til tjenestetilbudet for lhbtqi-personer er om lhbtqi-kompetanse skal samles sentralt i en tjeneste/etat eller være tilgjengelig lokalt. Dette er en balansegang mellom hensiktsmessig bruk av ressurser på den ene siden og prinsippet om likeverdige tjenester på den andre.

- *Vi anbefaler at det i større grad etableres interne kompetansemiljøer i direktorater og etater som kan bistå og støtte førstelinjen i de ulike tjenestene. I tilfeller der dette etableres, må disse miljøene få tydelige oppdrag for hvordan kompetansen skal spres ut i organisasjonen.*

Internasjonalt arbeid

Norge gjør en viktig jobb med å fremme lhbtqi-personers rettigheter internasjonalt. Likevel er dette et tema det kan være vanskelig å få gjennomslag for internasjonalt, og det er derfor viktig å knytte det opp til allerede pågående arbeid og prosesser som er i gang. FNs bærekraftsmål får i dag svært mye oppmerksomhet, og siden likhet mellom kjønnene (bærekraftsmål 5) er så eksplisitt integrert i bærekraftsmålene, mens øvrig likestilling av lhbtqi-personer ikke er det, er det en viss fare for at denne bredere innsatsen for likestilling marginaliseres. Det er imidlertid viktig å peke på at mange av bærekraftsmålene peker på inkluderende utvikling og trygghet for alle. Spesielt i norsk kontekst, men også internasjonalt, bør det jobbes for at innsatsen for likestilling og ikke-diskriminering av lhbtqi-personer får en mer naturlig rolle som en del av oppfølgingen av bærekraftsmålene.

- *Vi anbefaler at Norge inntar en pådriverrolle for å inkludere lhbtqi-personer og skk i oppfølgingen av FNs bærekraftsmål nasjonalt og internasjonalt.*

Regjeringen (ved Kommunal- og moderniseringsdepartementet) utarbeider nå en ny stortingsmelding og handlingsplan for den nasjonale oppfølgingen av bærekraftsmålene som skal være ferdig våren 2021. Det kan være naturlig å se denne anbefalingen opp mot den oppmerksomheten på bærekraftsmålene som kan forventes å komme i kjølvannet av lanseringen av denne.

Inkludering av skk i generelt likestillingsarbeid

Flere av departementene og direktoratene vi har vært i kontakt med i løpet av evalueringsarbeidet peker på at lhbtqi-tematikk ikke er en naturlig del av deres kjernevirksomhet og at de dekker skk gjennom sitt generelle likestillingsarbeid. Dette gjelder for eksempel innsatsområdet «Skole og barnehage» og «Arbeidsliv». Likevel finner vi at skk ofte forsvinner litt i dette arbeidet, særlig sammenlignet med andre diskrimineringsgrunnlag som kjønn, etnisitet eller religion. Dette gjelder særlig temaet «kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og kjønnskarakteristika». Skk er det nyeste diskrimineringsgrunnlaget i likestillings- og diskrimineringslovgivningen, og dette kan være en av grunnene til at det ikke arbeides like aktivt med dette.

- *Vi anbefaler at offentlige myndigheter har et større fokus på skk som en del av likestillings- og ikke-diskrimineringsarbeidet i sin sektor på lik linje med for eksempel kjønn, etnisitet og funksjonsnedsettelse.*

Referanser

Barne- og likestillingsdepartementet (2008) *Bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner 2009-2012*. Hentet fra: <https://www.bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00001116>.

Bakkeli, V. og Grønningsæter, A.B. (2013) *LHBT i arbeidslivet. En kunnskaps gjennomgang*. FAFO-rapport 2013:25. Hentet fra: <https://www.fafo.no/images/pub/2013/20315.pdf>.

Bliksvær, T. et al. (2019) *Kommunenes krisesentertilbud. En kunnskapsoversikt*. Nordlandsforskning rapport 13/2019. Hentet fra: https://www.kun.no/uploads/7/2/2/3/72237499/nf-rapport_13_2019.pdf.

Bruun-Solbakk, D. og Stubberud, E. (2019) *Sápmi Pride og skeiv samisk organisering*. Hentet fra: <https://www.stk.uio.no/forskning/stks-temasider/PRIDE/sapmi-pride-og-skeiv-samisk-organisering.html>

Bufdir (2014) *Sluttevaluering av regjeringens handlingsplan «Bedre livskvalitet for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner 2009-2012(2013)»*. Hentet fra: <https://www.bufdir.no/Lhbt/Dokumentside/?docId=BUF00002682>.

Bufdir (2019) *Informasjon om krisesentertilbudet*. Hentet fra: https://bufdir.no/vold/Krisesenterveileder/Rammer_og_forutsetninger/Kommunens_krisesenter/Informasjon_om_krisesentertilbudet/.

Bufdir (2020) *Variasjon i kroppslig kjønnsutvikling*. Hentet fra: https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtq/Intersex/#heading38454.

Departementene (2019) *Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion (2020-2023)*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/content/assets/589aa9f4e14540b5a5a6144aaea7b518/handlingsplan-mot-rasisme_uu_des-2019.pdf.

Eqgebø, H., Stubberud, E. og Karlstrøm, H. (2018) *Levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn i Norge*. Nordlandsforskning rapport 9/2018. Hentet fra: https://www.kun.no/uploads/7/2/2/3/72237499/levek%C3%A5r_blant_skeive_med_innvandrerbakgrunn.pdf.

Feragen, K.B., Heggeli, C. og Wæhre, A. (2019) *Livssituasjonen for personer med variasjon i kroppslig kjønnsutvikling i Norge*. Rapport, Senter for sjeldne diagnoser. Hentet fra: https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Livssituasjonen_for_personer_med_variasjon_i_kroppslig_kjonnsutvikling_i_Norge.pdf.

Fjær, E.G., Gundersen, T. og Mossige, S. (2013) *Lesbiske, homofile, bifile og transpersoners utsatthet for vold i nære relasjoner. En kunnskapsoversikt*. NOVA-rapport 5/13. Hentet fra: http://nova.no/asset/6809/1/6809_1.pdf.

FRI (2016) *Høringssvar vedr. Forslag til endringer i opplæringsloven og friskoleloven (nytt kapittel om skolemiljø)*. Hentet fra: <file:///C:/Users/uz18/AppData/Local/Temp/H%C3%83%C2%B8ringssvar%20fra%20FRI.pdf>.

FRI (2018) *Rk justis*. Hentet fra: <https://www.foreningenfri.no/rosa-kompetanse/rk-justis/>.

Garland, F., Samuelsen, N.L. og Travis, M. (2019) *Law and intersex in Norway: Challenges and opportunities*. Hentet fra: <https://bufdir.no/globalassets/global/law-and-intersex---final.pdf>.

Høibråten, A.C.C. (2018) *Dobbel dose annerledes: En kvalitativ studie av unge skeive med etnisk minoritetsbakgrunn i Oslo*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo. Hentet fra: <https://www.bufdir.no/lhbt/Dokumentside/?docId=BUF00004948>.

Kompetanse Norge (2020) *Ny læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere*. Hentet fra: <https://www.kompetansenorge.no/Norsk-og-samfunnskunnskap/ny-lareplan-i-norsk-og-samfunnskunnskap-for-voksne-innvandrere/>.

KUN og Skeiv verden (2020) *Veileder om kjønns- og seksualitetsmangfold for ansatte på omsorgssentre og mottak for enslige mindreårige asylsøkere*. Hentet fra: https://bufdir.no/Bibliotek/Bufdirs_publicasjoner/Dokumentside/?docId=BUF00005092.

Kunnskapsdepartementet (2019) *Forskrift om nasjonal retningslinje for barneverns- og pedagogutdanning*. Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2019-03-15-398#KAPITTEL_4.

Larsen, K.M. (2016) *Utredning om det strafferettslige diskrimineringsvernet*. Utredning avgitt til Barne- og likestillingsdepartementet 13. september 2016. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/95190275f7d74d86800ab6a37f53f94a/utredning---det-strafferettslige-diskrimineringsvernet.pdf>.

Lassemo, E., Sand, K. og Tøndel, G. (2020) *Kartlegging spørsmål fra lhbtq-ungdom, ung.no*. Sintef, rapport 2020:00454. Hentet fra: https://www.sintef.no/globalassets/sintef-digital/helse/2020_00454_endelig-rapport_lhbtq-ungdom.pdf.

Lid, S., Liudden, T.M. og Leirvik, M.S. (2020) *Evaluering av regjeringens strategi mot hatefulle ytringer*. NIBR-rapport 2020:21. Hentet fra: <https://fagarkivet.oslomet.no/bitstream/handle/20.500.12199/6513/2020-21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Normann, T.M. og Gulløy, E. (2010) *Seksuell identitet og levekår. Evaluering av levekårsrelevans og datafangst*. SSB-rapport 13/2010. Hentet fra: https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_201013/rapp_201013.pdf.

Norsk Folkehjelp (2020) *DiMe. Diskrimineringshjelpen og Meglingsbenken*. Hentet fra: <https://folkehjelp.no/samfunnsengasjement/likestilling/diskrimineringshjelpen-og-meglingsbenken-dime>.

Paulsen, V. et al. (2020) *Skeive barn og unge i barnevernet. En studie av barnevernets praksis og tilnærminger*. NTNU Samfunnsforskning/SINTEF. Hentet fra: https://bufdir.no/globalassets/global/nbbf/kjonn_identitet/skeive_barn_og_unge_i_barnevernet_en_studie_av_barnevernets_praksis_og_tilnaerminger.pdf.

Politiet (2020) *STRASAK-rapporten 2019. Anmeldt kriminalitet og politiets straffesaksbehandling*. Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/strasak/2019/strasak-2019.pdf>.

Proba samfunnsanalyse (2020a) *Evaluering av handlingsplanen Trygghet, mangfold, åpenhet. Sluttevaluering, del 1*. Hentet fra: <https://proba.no/rapport/evaluering-av-handlingsplanen-trygghet-mangfold-apenhet-sluttrapport-del-1/>.

Proba samfunnsanalyse (2020b) *Evaluering av handlingsplanen Trygghet, mangfold, åpenhet. Delrapport 1*. Hentet fra: <https://proba.no/rapport/evaluering-av-handlingsplanen-trygghet-mangfold-apenhet-delrapport/>.

Regjeringen (2020) – *Vi må bekjempe hatkriminalitet*. Pressemelding 207-2020. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/--vi-ma-bekjempe-hatkriminalitet/id2768815/>.

Regjeringen (2020) *Fortsetter kampen for frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/fortsetter-kampen-for-frihet-fra-negativ-sosial-kontroll-og-aeresrelatert-vold/id2691185/>.

Skeivt arkiv (n.d.) *Om Skeivt arkiv*. Hentet fra: <https://skeivtarkiv.no/om-skeivt-arkiv>.

Stubberud, E. og Akin, D. (2018) *Alene og skeiv. En studie av livssituasjonen for skeive enslige mindreårige asylsøkere i omsorgssentre og asylmottak*. KUN-rapport 2018.

Hentet fra: https://bibliotek.buudir.no/BUF/101/Alene_og_skeiv_En_studie_av_livssituasjonen_for_skeive_enslige_mindrearige_asylsokere_i_omsorgssentre_og_asylmottak.pdf.

Stubberud, E., Prøitz, L. og Hamidiasl, H. (2018) Den eneste skeive i bygda? Unge lhbt-personers bruk av kommunale helsetjenester. KUN-rapport 2018. Hentet fra: https://www.kun.no/uploads/7/2/2/3/72237499/stubberud_pr%C3%B8itz_og_hamidiasl_2018_-_den_eneste_skeive_i_bygda_-_web.pdf.

Støren, K.S., Rønning, E. og Gram, K.H. (2020) *Livskvalitet i Norge 2020*. SSB-rapport 2020/35. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/433414?ts=17554096418>.

Svendsen, S. og Paulsen, V. (2019) *Rosa kompetanse barnevern. Evaluering av kompetansehevede tiltak*. NTNU Samfunnsforskning. Hentet fra: https://bibliotek.buudir.no/BUF/101/Rosa_kompetanse_barnevern.pdf.

UDI (u.å.) *Informasjonsprogram for voksne*. Hentet fra: <https://www.udi.no/asylmottak/jobber-i-mottak/informasjonsarbeid-i-mottaket/informasjonsprogram-for-voksne/>.

Von Lisdonk, J. (2014) *Living with intersex/DSD: An exploratory study of the social situation of people with intersex/DSD*. Haag: The Netherlands Institute of Social Research.